

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN SOSYAL
YETKİNLİK DÜZEYİ İLE ANNELERİNİN EBEVEYNLİK ROLÜ BENLİK
ALGILARI ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Gülşah KOÇAK

EYLÜL 2018

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN SOSYAL
YETKİNLİK DÜZEYİ İLE ANNELERİNİN EBEVEYNLİK ROLÜNE
İLİŞKİN BENLİK ALGILARI ARASINDAKİ İLİŞKİ**

**BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

GÜLŞAH KOÇAK

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ DALINDA
YÜKSEK LİSANS DERECEİ İÇİN GEREKLİ ÇALIŞMALAR YERİNE
GETİRİLMİŞTİR**

EYLÜL 2018

Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün Onayı

Dr. Öğr.Üyesi Enisa MEDE

Enstitü Müdürü

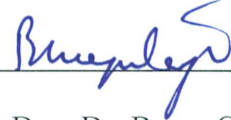
Bu tezin Yüksek Lisans derecesinde bir tez olarak gerekli çalışmaları yerine getirdiğini onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Seda SARAÇ

Koordinatör

Okuduğumuz bu tezin Yüksek Lisans derecesinde bir tez olarak onaylanması, düşünçemize göre, amaç ve kalite olarak tamamen uygundur.

Doç. Dr. Berna GÜLOĞLU

Tez Danışmanı

Komite Üyeleri

Doç.Dr. Berna GÜLOĞLU (BAU, PDR)

Dr.Öğr. Üyesi Seda SARAÇ (BAU, ECE)

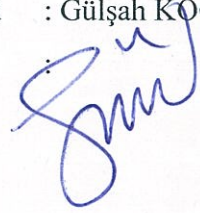
Dr. Öğr. Üyesi Ş.Gonca ZEREN (YTÜ, PDR)

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan bütün atıfları yaptığımı beyan ederim.

Ad Soyad : Gülşah KOÇAK

İmza :

ÖZ

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN SOSYAL YETKİNLİK DÜZEYİ İLE ANNELERİNİN EBEVEYNLIK ROLÜNE İLİŞKİN BENLİK ALGILARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Koçak, Gülşah

Yüksek Lisans, Okul Öncesi Eğitimi Yüksek Lisans Programı

Tez Yönetici: Doç. Dr. Berna GÜLOĞLU

Ağustos 2018, 136 sayfa

Bu araştırmanın amacı, 4-6 yaş aralığında okul öncesi eğitime devam eden çocukların, sosyal yetkinlik, kırgınlık-saldırganlık ve kaygı-içe dönüklük düzeyleri ile annelerin ebeveynlik rollerine ilişkin benlik algısı arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaç doğrultusunda Bursa ili Orhangazi ilçesinde bağımsız bir anaokulunda okul öncesi eğitim gören 4-6 yaş aralığındaki 99 kız, 67 erkek toplam 166 çocuğun anne ve öğretmenleri araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Araştırma çerçevesinde çocukların sosyal yetkinlik, kaygı ve saldırganlık düzeylerini ölçmek üzere Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği (SYDD) öğretmenlere; annelerin ebeveynlik rollerine dair benlik algılarını ölçmek için Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA) uygulanmıştır.

Araştırmanın bulgularına göre; çocukların sosyal yetkinlik, kırgınlık-saldırganlık ve kaygı içe dönüklük puanları, cinsiyetlerine ve anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Annelerin ebeveynlik rolü benlik algı puanları, çalışıp çalışmama durumlarına, evlilik sürelerine ve başka çocuğa sahip olup olmama durumlarına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Çocukların sosyal yetkinlik, kırgınlık-saldırganlık, kaygı-içe dönüklük düzeyleri ile annelerin ebeveynlik rolü benlik algıları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Yetkinlik, Kaygı, Saldırganlık, Ebeveyn Rolüne İlişkin Benlik Algısı

ABSTRACT

RELATIONSHIP BETWEEN THE LEVEL OF SOCIAL COMPETENCE OF PRESCHOOL CHILDREN AND SELF PERCEPTION RELATED TO PARENTHOOD ROLE OF THEIR MOTHERS

Koçak, Gülşah

Master's Thesis, Master's Program in Early Childhood Education

Supervisor: Asst. Prof. Berna GÜLOĞLU

August 2018, 136 pages

This study was carried out with the purposes of determining the relationship between self-perception in mothers related to their role of parenthood with the levels of children in the age range of 4-6 years attending preschool in social competence, anger-aggressiveness and anxiety-introversion. With this purpose, mothers and teachers of 99 girls, 67 boys and 166 children in the age range of 4-6 years having preschool education in Public Preschool in Orhangazi District, Bursa Province. In the frame of the study, the Social Competence and Behavioral Assessment Scale was applied to teachers to determine the levels of social competence, anxiety and aggressiveness level of preschool children and Self-Perception Scale Related to Parenthood Role was applied mothers to determine the levels of self-perception related to their parenthood role.

Based on the results of the study; the social competence, anger-aggressiveness and anxiety-introversion scores of children did not show any significant differences based on gender and educational level of mothers. Self-perception related to role of parenthood in mothers did not show any statistically significant differences based on their employment statuses, periods of marriage or whether having other children. There was no significant relationship between children's social competence, anger-aggression, anxiety-introversion levels and mothers' self-perceptions about role of parenthood.

Keywords: Social competence, Anxiety, Aggressiveness, Self-perception related to parenthood role

TEŞEKKÜR

Araştırmamın tamamlanmasıyla birlikte; bilimsel çalışmaların hayati önemini her fırsatta vurgulayarak, okul öncesi eğitim gibi özel ve önemli bir alanda ilerlememe vesile olan tüm hocalarıma; öncelikle bu tez çalışmasının planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi, destek ve kıymetli zamanını esirgemeyen, tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın hocam Doç. Dr. Berna Güloğlu'na, değerlendirme ve sonuçlandırma aşamasında kıymetli fikirleriyle beni en iyisi için titizlikle yönlendirerek destekleyen saygıdeğer hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Seda Saraç ve Dr. Öğr. Üyesi Şerife Gonca Zeren'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu araştırmanın sağlıklı şekilde yürütülmesi için veri toplama sürecinin her aşamasında yardımcı olan kıymetli dostum Okul Müdürü Aslı İnan'a, mesai arkadaşları değerli öğretmenlere ve katılımlarıyla destek olan tüm velilere teşekkür ederim. Çalışmam süresince esirgemediği koşulsuz desteği için kıymetli eşim Enes Koçak'a, ihtiyacım olan her an yanımda olan canım annem Cemile Balaban'a ve minik kalpleriyle bu süreçte gösterdikleri sabır için sevgili çocuklarım Mehmet Mirza ve Ahmet Emir'e gönülden teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL.....	iii
ÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR	xviii
Bölüm 1.....	1
Giriş.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Çalışmanın Amacı.....	4
1.3. Çalışmanın Önemi.....	4
1.4. Tanımlar	5
Bölüm 2.....	7
Alan Yazın Taraması.....	7
2.1. Erken Çocukluk Dönemi.....	7
2.1.1. Erken çocukluk döneminde duygusal gelişim.....	8

2.1.2. Erken çocukluk dönemde sosyal gelişim.....	8
2.2. Sosyalleşme ve Sosyal Yetkinlik	9
2.2.1. Yetkinlik.....	10
2.2.2. Sosyal yetkinlik.....	10
2.3. Kaygı ve İçe dönüklük	12
2.3.1. Sosyal kaygının nedenleri.....	13
2.4. Kızgınlık.....	15
2.4.1. Çocuklarda kızgınlığın nedenleri.....	15
2.5. Saldırganlık	16
2.5.1. Saldırganlığın nedenleri.....	17
2.6. Benlik Algısı	19
2.6.1. Benlik algısı kavramının gelişimi.....	21
2.6.2. Benlik algısına yönelik kuramsal bakış açıları.....	23
2.7. Ebeveyn Rolüne İlişkin Benlik Algısı	26
2.7.1. Ebeveynlik rollerine ilişkin benlik algısını etkileyen etmenler.....	26
2.7.1.1. Yeterlilik.....	26
2.7.1.2. Rol doyumu.....	27
2.7.1.3. Yatırım.....	28

2.7.1.4. Rol dengeleme.....	29
2.7.1.5. Ebeveynlik rollerine ilişkin benlik algısını etkileyen diğer etmenler.	29
2.7.2. Ebeveyn rolüne ilişkin benlik algısının ebeveyn tutumlarına etkisi.	30
2.7.3. Ebeveyn rolüne ilişkin benlik algısının çocuklardaki işlevleri.	31
2.8. İlgili Araştırmalar.....	32
Bölüm 3.....	39
Yöntem.....	39
3.1. Araştırmanın Modeli.....	39
3.2. Çalışma Grubu.....	39
3.3. Verilerin Toplanması.....	40
3.3.1. Veri toplama araçları.....	40
3.3.1.1 Kişisel bilgi formu.	41
3.3.1.2 Sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği (SYDD).	41
3.3.1.3 Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği (ERKA).	42
3.3.2. Veri toplama süreci.	42
3.3.3. Veri analiz işlemleri.	43
3.4. Sınırlamalar.....	43
Bölüm 4.....	44

Bulgular.....	44
4.1. Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 4-6 Yaş Aralığındaki Çocukların Ve Annelerinin Ölçek Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler.....	44
4.2. Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 4-6 Yaş Aralığındaki Çocukların Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık ve Kaygı Davranışlarının Çeşitli Değişkenlere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	45
4.2.1 Okul öncesi eğitime devam eden 4-6 yaş aralığında ki çocukların sosyal yetkinlik, kaygı ve saldırganlıklarının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular.	45
4.2.2 4-6 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, kaygı ve saldırganlıklarının annenin eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular.	47
4.3. 4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveynlik Rolü Benlik Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	50
4.3.1 4-6 yaş çocukların annelerinin ebeveynlik rolü benlik algılarının annenin çalışma durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular.....	51
4.3.2 4-6 yaş çocukların annelerinin ebeveynlik rolü kendilik algılarının başka çocuk sahibi olup olmamasına göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular.	54
4.3.3. 4-6 yaş çocukların annelerinin ebeveyn rolü benlik algılarının evlilik süresine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular.	58
4.4. 4-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Kaygı, Saldırganlık Düzeyleri İle Annelerinin Ebeveynlik Rolü Benlik Algısı Arasındaki İlişkilerle İlgili Bulgular	62
Bölüm 5	66
Tartışma ve Sonuçlar.....	66

5.1. Tartışma.....	66
5.1.1 Çocukların sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık, kaygı-içe dönüklük puanlarının cinsiyete göre fark sonuçları.....	66
5.1.2. Çocuğun sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık, kaygı-içe dönüklük düzeyi ile annenin eğitim durumu fark sonuçları.....	68
5.1.3. Annenin ebeveyn rolü benlik algısı ile çalışma durumuna göre fark sonuçları.....	73
5.1.4. Annenin ebeveyn rolü benlik algısının, başka çocuğa sahip olup olmama durumuna göre fark sonuçları.....	77
5.1.5. Annenin ebeveyn rolü benlik algısının, evlilik süresine göre fark sonuçları.....	77
5.1.6. Çocukların sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık, kaygı-içe dönüklük puanları arasındaki ilişki.....	78
5.1.7. Çocuğun sosyal yetkinlik düzeyi ve annenin ebeveyn rolü benlik algısı alt boyutları arasındaki ilişki.....	79
5.1.8. Çocuğun kızgınlık-saldırganlık düzeyi ve annenin ebeveyn rolü benlik algısı alt boyutları arasındaki ilişki.....	83
5.1.9. Çocuğun kaygı-içe dönüklük düzeyi ve annenin ebeveyn rolü benlik algısı alt boyutları arasındaki ilişki.....	84
5.1.10. Annenin ebeveyn rolü benlik algısı yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol denge alt boyutlarının arasındaki ilişki.....	85
5.2.Öneriler	86
5.2.1. Bulgulara dayalı öneriler.....	86

5.2.2.İlerideki çalışmalara yönelik öneriler.....	87
KAYNAKÇA.....	90
EKLER.....	109
ÖZGEÇMİŞ	114

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler.....	39
Tablo 2 Ölçek Puanlarının Betimsel İstatistikleri	44
Tablo 3 4-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Kaygı, Saldırganlık Puanlarının Cinsiyet Bakımından Normallik Testi	45
Tablo 4 4-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik Puanlarının Cinsiyet Gruplarına Göre Karşılaştırılması	46
Tablo 5 4-6 Yaş Çocuklarının Kaygı Puanlarının Cinsiyet Gruplarına Göre Karşılaştırılması	47
Tablo 6 4-6 Yaş Çocuklarının Saldırganlık Puanlarının Cinsiyet Gruplarına Göre Karşılaştırılması	47
Tablo 7 4-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Kaygı, Saldırganlık Puanlarının Anne Eğitim Düzeyi Bakımından Normallik Testi	48
Tablo 8 4-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik Puanlarının Anne Eğitim Düzeyi Gruplarına Göre Karşılaştırılması.....	49
Tablo 9 4-6 Yaş Çocuklarının Kaygı Puanlarının Anne Eğitim Düzeyi Gruplarına Göre Karşılaştırılması	50
Tablo 10 4-6 Yaş Çocuklarının Saldırganlık Puanlarının Anne Eğitim Düzeyi Gruplarına Göre Karşılaştırılması.....	50
Tablo 11 4-6 Yaş Ebeveyn Rolü Benlik Algılarının Annenin Çalışması Bakımından Normallik Testi	51
Tablo 12 4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Yeterliliğin Annenin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması ..	52
Tablo 13 4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Rol Doyumunun Annenin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması	53

Tablo 14 4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Alt Boyutu Olan Yatırımın Annenin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması	53
Tablo 15 4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveynlik Rolü Kendilik Algısı Alt Boyutu Rol Dengelemesinin Annenin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması...	54
Tablo 16 4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Kendilik Algılarının Başka Çocuk Sahibi Olup Olmama Durumuna Göre Normallik Testi.....	55
Tablo 17 4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveynlik Rolü Kendilik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Yeterliliğin Başka Çocuğa Sahip Olup Olmama Durumuna Göre Karşılaştırılması	56
Tablo 18 4-6 Yaş Aralığındaki Çocukların Annelerinin Ebeveynlik Rolü Benlik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Rol Doyumu Puanının Başka Çocuk Sahibi Olup Olmaya Göre T-Testi.....	56
Tablo 19 4-6 Yaş Çocuklarının Annelerin Ebeveyn Rolü Benlik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Yatırımın Başka Çocuğa Sahip Olup Olmama Durumuna Göre Karşılaştırılması	57
Tablo 20 4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Rol Dengelemenin Başka Çocuğa Sahip Olup Olmama Durumuna Göre Karşılaştırılması	57
Tablo 21 4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Benlik Algılarının Evlilik Süresi Bakımından Normallik Testi.....	58
Tablo 22 4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Yeterliliğin Evlilik Süresine Göre Karşılaştırılması.....	59
Tablo 23 4-6 Yaş Çocukların Annelerinin Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Rol Doyumu Puanının Evlilik Süresine İlişkin Bulguları.....	60
Tablo 24 4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Benlik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Yatırımın Evlilik Süresine Göre Karşılaştırılması.....	61
Tablo 25 4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Rol Dengelemenin Evlilik Süresine Göre Karşılaştırılması.....	61
Tablo 26 Sosyal Yetkinlik, Kaygı, Saldırganlık Ve Kendilik Algısı İçin Normallik Testi.....	62

Tablo 27 Parametrik Olmayan Korelasyon (Spearman's Rho) Analizi Bulguları 63

KISALTMALAR

ERKA Ebeveyn Rolü Kendlilik Algısı

SYDD Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme

Bölüm 1

Giriş

1.1. Problem Durumu

Bireyin dünyaya gelişiyle şekillenmeye başlayan ve okul öncesi dönemde önemi hızla artmaya devam eden sosyal ve duygusal gelişim, çocuğun yaşantısını her yönden etkileyecek hayati bir konudur. Bireyin sosyal ve duygusal yönlerini de kapsayan kişilik, büyük bir kısmını hayatın ilk altı yılında oluşturmaktadır. Bu durum, okul öncesi dönemin insan yaşamındaki önemini kanıtlar niteliktedir. Çocukların bu süreçte edindikleri pek çok davranış, yaşamlarının ilerleyen zamanlarında gösterecekleri davranışlarla paralel olmaktadır (Fan ve Chen, 2001; Yavuzer, 2008). Çocuğun çevresinde bulunan ve en yoğun iletişim kurulan kişiler olan anne ve babaların davranış ve tutumları, çocukların davranışlarını önemli oranda şekillendirmektedir (Bronfenbrenner ve Morris, 1998; Erkan, 2010; Oktay, 2000). Ebeveynler ve çocuğa bakan erişkinlerin çocuklara davranma şekli, bebeklerin kişilik gelişimi ve güven duygusuna etki ederek, çocukların dış çevreye uyum sürecine şekil vermektedir. Bu durum da çocukların sosyalleşmeleri ile doğrudan etki içerisindedir. (İlgar, 2004; Oktay, 2000; Ülgen ve Fidan, 1997). Çocukların çevresiyle yaşadığı sosyal ilişkilerinin ileriki dönemlerde nasıl şekilleneceği, yaşamının ilk dönemlerindeki öğrenme deneyimlerine bağlı olabilmektedir. Bu dönemlerde ebeveynleriyle arasındaki ilişki sağlıklı olan çocuklar, aynı şekilde çevresiyle de sağlıklı ilişkilere sahip olacaktır (Çağdaş ve Seçer, 2005; Kulaksızoğlu, 2001; Yıldırım, 2006). Çocukların aile içerisinde tanık olduğu davranış şekilleri, çocuğun ilk sosyal yaşantı tecrübelerini edinme konusunda, istenmeyen ya da istenen davranışlar göstermesinde büyük öneme sahiptir (Bempechat, 1992; Yavuzer, 2014).

Eisenberg, Cumberland ve Spinrad'a (1998) göre istenmeyen davranışlar, duygusal beceri eksiliğinden ve öğrenilmiş olumsuz tepkilerden kaynaklanabilmekte ve çocuğa birincil bakımı sağlayan bireylerin çocuğa davranma şekillerinden

etkilenebilmektedir. Kimonis, Frick, Boris, Smyke, Cornell ve Farrell, (2006) istenmeyen davranışların olabildiği kadar erken bir dönemde tanılanıp önlem alınıp, iyileştirilmesiyle ilgili girişimlerin yapılmasının önemini vurgulamıştır.

Çocukta kalıcı hale gelmesi istenmeyecek, fakat gelişim dönemi ve yaşından dolayı ortaya çıkması olası istenmeyen davranışların çözümlenmesi için en kritik dönem okul öncesi dönemdir ve bu dönemde yapılacak iyileştirmeye yönelik hamleler çocuğun gelecek yaşantısında sağlıklı bir birey olabilmesi için hayati önem taşımaktadır (Şehirli, 2007). Yakın geçmişte yapılan bir çalışma, hayatın ilk 6 senesinde sosyal yetkinlik becerilerine sahip olamayan çocukların davranışsal ve duygusal açıdan problemler gösterdiğini ve yetişkinlik döneminde de sosyal açıdan uyumsuz bireyler haline gelme olasılığının yüksekliğini ortaya koymaktadır (Ladd, 2000). Bu yüzden günümüzde okul öncesi çocukları ile alakalı çalışmalarda davranışsal ve duygusal problemler, pek çok çalışmanın odak noktasında bulunmaktadır (Alink vd. 2006). Davranışsal problemler genel itibariyle ikiye ayrılır. Bunlar kaygı, içe kapanıklık, sosyal çekingenlik ve utanma gibi davranışların olduğu içselleştirme davranış problemleri; hiperaktivite, dürtüsellik, kontrol edilemeyen öfke ve saldırganlık gibi davranışların olduğu dışsallaştırma davranış problemleridir (Stacks ve Goff, 2006).

Okul öncesi eğitimi alma, bilhassa duygusal ve sosyal becerileri destekleyen eğitim programına devam etme, çocuklarda problemlerli davranışların önlenmesi ve uygun davranışların geliştirilmesi açısından olumlu ve yapıcı bir etkiye sahip olmaktadır (Durmuşoğlu ve Saltalı, 2010; Erden ve Akman, 2000; Oktay, 2000). Bu noktada çocuğun aile yapısı ve aile bireyleri arası ilişkileri çocuğun olumsuz ya da olumlu davranışlar edinmesi üzerindeki en önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların karar verme becerileri, gelecekle ilgili amaçlarını belirlemeleri, kendilik saygısı ve davranışlarını düzenlemeleri üzerinde anne babaların ve çocuğun bakımından sorumlu kişilerin kullandıkları dil, takındıkları tutum ve örnek oldukları tüm olumlu ya da olumsuz tavırlar büyük etkiye sahip olmaktadır (Güngör, 2000; Özyürek ve Tezel Şahin, 2010).

Çocuğun sosyal ilişkilerini ve kendi kendini yöneten, sosyal açıdan yetkin bir kişi olması, kendisine verilen fırsatlar ve ana-babanın ebeveynlik görevlerini sağlıklı bir şekilde devam ettirmesine bağlıdır (Erkan, 2010). Bu durum, ana-babanın

ebeveynlikle alakalı olumlu yeterlilik algularıyla doğru orantılı olarak gelişim gösterecektir. Öz yeterlik, bireyin bir konu hakkındaki düşüncelerini gerçekleştirebileceğiyle ilgili inancıdır. Bandura (1997) öz yeterliği, bireyin kendi yeteneklerini, becerilerini değerlendirmesi ve bunları davranış haline getirebilmesiyle ilgili inancına işaret eder olarak tanımlamaktadır. Algılanan öz yeterlilik ise, kişinin bir durumun üstesinden gelmek için gereken koşulları düzenleyerek harekete geçmesi ve başarabilmek konusunda sahip olduğu potansiyeline olan inançlarıdır (Bandura, 1997). Ebeveyn öz yeterliliği (Parental self-efficacy) Bandura'nın öz yeterlilik konusunda belirlediği tanımlamalarla uyumlu olarak birçok araştırmada farklı şekillerde tanımlanıp kullanılmıştır. Ebeveyn öz yeterliğinin, ebeveynlerin; anne baba olarak kendi rollerini bilinçli ve yetkin seviyede yerine getirmelerine dair beklentilerinin seviyesi (Teti ve Gelfand,1991), çocuklarının gelişimleri üzerinde davranışları şekillenirken olumlu ve yapıcı etki bırakabilmeye olan alguları (Coleman, 1998), kendilerini anne baba olarak yeterli görme seviyeleri (Hassall, Rose ve McDonald, 2005) gibi farklı tanımları yapılmıştır. De Montigny ve Lacharite (2005) alan yazındaki çok sayıdaki makaleyi inceledikleri meta analizi araştırmalarında, ebeveyn öz yeterliği kavramının kullanım şekillerini ve genel özelliklerine dair yaptıkları analiz ile kavramın esaslarını belirlemiş ve ebeveyn öz yeterliğini tanımlamışlardır. Buna göre, algılanan ebeveyn öz yeterliği, “ebeveynin çocuğunun bakım ve yetiştirilmesiyle ilgili birtakım görevler hakkında sahip olduğu kendi kapasitesine dair yargıları ve inançları” olarak tanımlanmıştır (De Montigny ve Lacharite, 2005). Ana-babaların ebeveyn öz yeterlilik alguları yüksek olursa, ebeveynlik kaliteleri de yükselecektir.

Yukarıda yapılan açıklamalara göre çocuklarda sağlıklı bir kişiliğin ve duygusal ve sosyal açıdan olumlu özelliklerin gelişiminde, saldırganlık ve içe dönüklük gibi içsel veya dışsal problemlili davranışların önlenmesi ve ortadan kaldırılmasında annenin ebeveyn rolüne ilişkin benlik algısının önemli olduğu görülmektedir. Bu sebeple çalışmada, annelerin ebeveynlik rolüne ilişkin benlik algularının 4-6 yaş aralığında okul öncesi eğitime devam eden çocukların kızgınlık, saldırganlık, kaygı, içe dönüklük ve sosyal yetkinlik düzeyi ile ilişkisi incelenmiştir.

1.2. Çalışmanın Amacı

Araştırmanın asıl amacı 4-6 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık, kaygı-içe dönüklük düzeyleri ile ebeveynlerinin ebeveyn rolü benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmanın ikinci amacı ise çocukların sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık, kaygı-içe dönüklük düzeylerinin çeşitli değişkenler göre incelenmesidir. Araştırmanın üçüncü amacı ise 4-6 yaş çocuklarının annelerinin ebeveyn rolü benlik algılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesidir. Bu bağlamda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

1. 4-6 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık, kaygı-içe dönüklük düzeyleri
 - a. Cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
 - b. Anne eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
2. 4-6 yaş çocuklarının annelerinin ebeveyn rolü benlik algılarını
 - a. Çalışma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
 - b. Evlilik süresine göre farklılaşmakta mıdır?
 - c. Başka çocuğunun olup olmamasına göre farklılaşmakta mıdır?
3. 4-6 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık, kaygı-içe dönüklük düzeyleri ile ebeveynlerinin ebeveyn rolü benlik algısı arasında ilişki var mıdır?

1.3. Çalışmanın Önemi

Bir anne, her şeyden önce çocukların bakım ve gelişimi konusunda yeterince bilgiye sahip olmalı; sonrasında da bu bilgileri uygun zaman ve zeminde kullanabilme yeterliliği ve becerisine sahip olmalıdır. Bununla birlikte anne babalar, çocukların gelişim ve davranışları üzerinde, çevrelerinde bulunan diğer aile fertlerinin de desteğiyle, etkili olabileceklerine inanmalıdırlar. Bu anne-babaların ebeveyn rollerine ilişkin benlik algıları ile ilişkilidir (De Montigny ve Lacharite, 2005). Bu noktadan hareketle okul öncesi dönemdeki çocuklarda duygusal ve davranışsal problemlerin ortaya çıkmasında anne babanın rolünün değerlendirilmesi gerekmektedir (Bandura, 1997).

Okul öncesi dönem çocuklarının duygusal ve davranışsal problemlerinde anne baba rolünün değerlendirildiği son dönem çalışmalarında daha çok anne baba tutumlarının etkisinin araştırıldığı görülmektedir (Blissett ve Haycraft, 2008; Braza, 2015; Huang ve Gove, 2015; Rocha Lopes, Van Putten ve Moormann, 2015; Wang, 2014, s. 25; Yılmaz, 2001). Bununla birlikte özel olarak çocuğun sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı ve içe dönüklük düzeyleri ile anne-baba tutumları (Alink vd., 2006; Durmuşoğlu, Saltalı ve Arslan, 2012) ve ebeveynlerin öz-yeterlilik algıları (Aksoy ve Diken, 2009; Coleman ve Karraker, 2000; Teti ve Gelfand, 1991) arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar alan yazında yer almaktadır. Ancak yapılan araştırma çerçevesinde ebeveyn rolüne ilişkin benlik algısını yeterlilik, rol doyumunu, yatırım ve rol denge olmak üzere dört ayrı başlıkta değerlendirerek bu faktörlerin okul öncesi dönem çocuklarında sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık ve kaygı-içe dönüklük üzerindeki etkisini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu noktadan hareketle araştırma sonuçları ile alan yazındaki bu boşluğun doldurulacağı düşünülmektedir. Araştırmamız, annenin ebeveynlik rolü kendilik algısının, çocuğun sosyal yetkinliği ve istenmeyen davranışları üzerindeki etkisine ilişkin sağladığı bulgularla, çocukla ilgili yapılan hemen hemen her araştırmada başarılı olunabilmesi için ailenin mutlaka göz önünde bulundurularak sürece dâhil edilmesi gerektiğinin bir kez daha altını çizmektedir.

1.4. Tanımlar

Benlik Algısı: (Self-Perception) Öz ve kendilik şeklinde de isimlendirilen benliğin algılanmasıyla ortaya çıkan kavram, insanın kendini görüş tarzı ve kendi kişiliğiyle alakalı, tecrübelerinden ve çevresinden aldığı dönütlerle oluşan kanısıdır (Shavelson, Hubner ve Stanton, 1976).

Sosyal Yetkinlik: Bireyin sosyal amaçlara ulaşabilmek için, mevcut sosyal çevrede ilişkilerini ve davranışlarını yönetebilme olgunluğudur (Mulhern, Wasserman, Friedman ve Fairclough, 1989).

Kızgınlık: Çoğunlukla kaynağı olan kişiye veya duruma karşı saldırgan tavırlarla ortaya çıkan, temel olarak kısıtlanma, şiddete maruz kalma, tehdit, engellenme gibi olumsuz haller sonucunda oluşan aşırı olumsuz hissiyat (Budak, 2005).

Saldırganlık: İnançlarını ve düşüncelerini genelde uygunsuz, dürüst olmayan yollar ile, öteki bireylerin haklarını hiçe sayarak ifade etme şeklindedir (Deptula ve Cohen, 2004).

Kaygı: Kaygı; sebebi belirsiz bir endişe duygusu, bir sıkıntı hali (Öğüt, 2000).

İçe dönüklük: Çevresiyle iletişim kurmakta güçlük çeken, sosyal ilişkileri zayıf olan içine kapalı olma hali (Türk Dil Kurumu 2018).

Yeterlilik: Ebeveyn rolü kendilik algısı ölçek çalışması kapsamında yeterlilik alt kavramı, ebeveynin kendi yeterliliklerini algısı çerçevesinde öz yeterlilik anlamında kullanılmıştır. Öz yeterlilik, kişinin hayatında olagelenler üzerinde tesiri olacak şekilde bir kıvılcım hareketi başlatıp, neticeyi alıncaya kadar yılmadan devam edebileceğine olan inancı olarak tanımlanmıştır (Bandura 1994).

Rol doyumu: İnsanların içinde buldukları rolleri gerçekleştirirken yaşadığı memnuniyet halidir (Güler ve Yetim, 2008).

Yatırım: Bireyin ebeveynlik statüsüne ve rolüne bağladığı kendilik anlamını, çeşitli kazanımlarla destekleyerek ifade etme durumudur (Ishenger, Tallman, Passley ve Buehler, 1993).

Rol dengeleme: Çalışan, eş ve ebeveyn olarak bireyin elinde olan rollerin etkin bir şekilde denge içerisinde tutulmasıdır (Güler ve Yetim, 2008).

Bölüm 2

Alan Yazın Taraması

Bu bölümde erken çocukluk döneminde sosyal ve duygusal gelişimin önemi, sosyal gelişimi etkileyen faktörler, sosyal yetkinlik, kızgınlık, saldırganlık, kaygı ve içe dönüklük, benlik algısı ve ebeveynlik rolü benlik algılarıyla ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. Erken Çocukluk Dönemi

Bireyin sosyal ve duygusal açıdan gelişiminin temeli, çocukluk döneminde atılmaktadır. Duygusal gelişim doğumla beraber başlasa dahi, öncelikle aile içerisinde ve gözlemlene, öğrenme yoluyla gelişmektedir. İlk olarak annesiyle duygusal bir bağ kuran çocuk, daha sonra çevresindeki diğer insanları ve nesnelere ayırt etmeye başlamakta ve zamanla duygusal açıdan bağ kurduğu insan sayısı artmaktadır. Duygusal bağ kuruldukça da çocuk sosyalleşmeye, sosyal açıdan gelişim göstermeye başlamaktadır. İnsanları ve nesnelere ayırt etmeye başlayan bebek, ebeveynlerinin mutlu veya kızgın yüz ifadelerine zaman içerisinde tepkiler vermeyi öğrenmekte, farklı durumlara karşılık çeşitli davranışlar geliştirmektedir (Bertan, Haznedaroğlu, Yurdakök ve Güçiz, 2009).

Bireyin gelişiminde ve kişiliğinin oluşmasında ilk adım, duygusal ve sosyal gelişiminin sağlanmasıdır. Sosyal açıdan gelişen, sosyal yetkinliğe sahip bireyler, başka insanlarla daha iyi iletişim kurabilmekte, kendilerini daha iyi ifade edebilmekte, kendilerine güven duymaktadır. Sosyal açıdan kendisini ifade edemeyen, çekingen tavırlar sergileyen bireyler ise genelde çevresi tarafından eleştirilmekten korkan bireyler olduğu için, çeşitli kaygılar yaşamakta ve zaman zaman bu kısıtlanma duygusuyla saldırgan tavırlar sergileyebilmektedirler (Dağlıoğlu ve Çakır, 2010).

Bireyin sosyal veya duygusal açıdan gelişebilmesi çocukluk yaşantılarına, aile hayatına, ebeveynlerinin davranışlarına, çevresinden gördüğü ve gözlemlendiği davranışlara bağlı olmaktadır. Erken çocukluk döneminin temel kavramlarından olan

duygusal ve sosyal gelişim ve bu gelişim alanlarının araştırma konusu ile ilgili olan alt başlıkları aşağıda ele alınmıştır.

2.1.1. Erken çocukluk döneminde duygusal gelişim.

Duygusal gelişim, bilişsel, duygusal ve devinimsel gelişime paralel olarak gelişmektedir. Özellikle dil gelişimi ve bilişsel gelişimde görülen ilerlemeler çocuğun, çevrede bulunan insanların istek ve duygularını anlamasına, kendisini o kişilerin yerine koyarak empati kurmasına ve duygularını açıklamasına imkân sağlamaktadır. Duygusal gelişimde yaygın duygusal tepkiler sergileme, doğumdan hemen sonra başlasa dahi, öncelikle öğrenmenin ve olgunlaşmanın bir sonucu şeklinde olmaktadır. İlk çocukluk döneminde duygusal gelişim, çocuğun en yakın aile çevresi içerisinde günlük yaşam deneyimleri ile gelişir. Çocuk annesinin desteğine ihtiyaç duysa da onun için anlamlı olan etkileşimlerden hareketle baba ya da başka önemli insanlara doğru daha geniş bir çevreye yönelmektedir. Bu aşamaya gelindiği zaman duygusal denetim şekillenmeye başlamakta ve çocuk, sahip olduğu güçlü duyguları ifade etmenin yöntemlerine ihtiyaç hissetmektedir (Aytar ve Ulusoy, 2011).

2.1.2. Erken çocukluk döneminde sosyal gelişim.

Bir aileye, gruba ve topluma mensup olmak insan için olmazsa olmazlardandır (Akbaş ve Budak, 2011). İnsan sosyal ve biyo-kültürel bir varlıktır. Kültürel şartlar içinde sosyal ilişkiler, bireyin, kültürün ve toplumun yapısını bütünüyle etkilemektedir. Kişinin bütün hayatı, çevresiyle uyum içerisinde olma çabası içinde geçerken bu çaba doğumdan itibaren bir gelişim gösterir. Sosyal gelişme, toplumsal beklentilere uygunluk göstererek kazanılan davranış becerisidir. Geniş anlamda sosyal gelişme, kişinin doğumu ile başlayan süreci kapsarken, dar anlamdaysa günlük davranışların gelişimini içerir. Bir başka tanımlamada ise, bireyin kültüründe veya grubunda başkaları ile geçinebilme, onlar gibi davranabilme, uyum sağlama, kişinin sosyal uyarıcıya, özellikle grup yaşamının baskı ve zorunluluklarına karşı duyarlılık geliştirmesidir. Sosyal gelişmede önemli olan toplumsal kabul görmüş davranışların kalıplaştırılmış ve sorgusuzca alışkanlıklar haline gelmesi değil bireyin kendi doğruları ve şartlarına göre en makul çözümü geliştirme becerisi kazanmasıdır. (Yavuzer, 2014). Sosyal gelişme; toplumsal beklentilere uygunluk gösterecek davranış

olgunluğuna erişmeyi ifade ettiği gibi, ayrıca onaylanabilen özgün davranış kalıplarının geliştirilmesi anlamına da gelir (Yapıcı ve Yapıcı, 2010).

Birey, toplumda bir yandan prestij kazanmaya çalışırken bir yandan da kendi yerinin belirlenmesine ihtiyaç duymaktadır. Geniş ölçüde toplumsal uyum, bu gereksiniminin karşılanmasına yöneliktir. Bu uyum aynı zamanda bireyin erişkinlik dönemlerindeki başarısına da etki etmektedir. Toplumsal uyum, kişinin sorumluluk yüklenmesi, yapıcı olabilmesi, birlikte hareket edebilmesi, grup çalışmalarına katılabilmesi, çevresindeki kişilerle ilişkileri ve birlikte yaşamanın gerektirdiği kurallara uyabilmesiyle ölçülür (Yavuzer, 2014).

Kısaca, bireyin duygusal ve sosyal gelişiminde ebeveynleri ile kurduğu ilişki önemli bir yere sahiptir.

2.2. Sosyalleşme ve Sosyal Yetkinlik

İnsanın hayattaki belki de en büyük başarısı, dengeli ve sağlam bir sosyalleşmeye kavuşma durumudur. Gerrig ve Zimbardo (2014)'ya göre çocukların hayatta kalması, diğer insanlar ile etkili ve anlamlı ilişkiler kurma becerisine bağlı olmaktadır. Sosyalleşme, insanın güdülerinin, tutumlarının, yeteneklerinin, standartlarının, değerlerinin ve davranışlarının, belli bir toplumun isteklerine uyma amacıyla şekillendirmesiyle oluşan ve hayat boyunca devam eden süreçtir. Halmatov ve Sariçam (2012)'a göre ise sosyalleşme kişinin, üyesi olduğu toplumun değer yargılarını ve kurallarını öğrenmesi, diğer insanlar ile uyum içerisinde olmasıdır. Sosyalleşme öğrenmeyle gerçekteşir. Çocukların yaşantılarında karşılaştıkları fırsatlar sosyalleşme için temeldir. Zamanlarının çoğunu yalnız geçiren çocuklar başkaları ile sosyal yaşamayı öğrenemezler (Aral ve Baran, 2011).

Sosyalleşmenin gerçekteşmesinde rol oynayan temel öğeler; öğrenme, şartlanma, katılma ve alıştırmadır. Tarihsel gelişimin farklı dönemlerinde, her dönemin kendine özgü sosyo-ekonomik değerleriyle inançlarını yansıtan sosyalleşme, bir öğrenme olgusudur ve kişinin çevresindeki değerlere ve normlara uygun davranış şekillerini kabullenmesi anlamına gelmektedir. Sosyalleşmenin en önde gelen ölçüsü, diğer insanları anlamak ve onlara uyum göstermektir (Yalçın, 2010; Yavuzer, 2014).

Sosyalleşme bir süreçtir. Özmert (2006)'e göre sosyalleşme, çocukların yaşlıları ve kardeşleriyle olan ilişkilerinin sonucunda gelişmektedir. 3 yaşından önceki dönemlerde çocuklar, yaşlılarıyla beraber olmayı sevseler dahi, birbirleriyle olan iletişimleri sınırlıdır. Çocuklar, insanlarla arasındaki ilişkilerinin nasıl olması gerektiğini öncelikle aile içerisindeki ilişkilere bakarak ve gözlem yaparak öğrenmektedirler. Ailenin çocuk üzerindeki tutumu çocuğun diğer çocuklar ile arkadaşlıklarını olumlu veya olumsuz yönden etkiler. Sevgi dolu bir ailede büyüyen çocuk çevresindeki insanlarla kavga etmeden iletişim kurmayı ve sevmeyi öğreneceği gibi, şiddetin görüldüğü ailede yetişen çocuk ise kavgacı olmayı ve kavga etmeyi öğrenir (Yalçın, 2010). Çocuk, sosyalleşme döneminde akranları, akrabaları, öğretmenleri ve ebeveynleriyle sürekli iletişim içerisinde dirler (Kandır ve Orçan, 2011). Çocuğun agresif ve asosyal dürtülerinin yönetimi ve kendini kontrolü, sosyalleşmenin en başta gelen hedeflerinden biridir (Alexander, 2005).

2.2.1. Yetkinlik.

Yetkinlik, gerekli olgunluk seviyesine ulaşmış, kâmil olarak tanımlanmıştır (TDK, 2018). Herhangi bir konu/durum/davranış ile ilgili çevredeki fırsatlardan yararlanırken aynı zamanda sonuca/çözüme ulaşmak için uygun tepkiler geliştirilen olgunluk halidir (Uysal ve Akman, 2016). Fuchs (1995) yetkinliğin kişinin kendini ifade etme becerisinin, davranışlarının ve hislerinin şekillenmesini sağlayan önemli özelliklerden biri olduğunu belirtmişlerdir. Kişinin yetkin bir birey olabilmesi için güçlü bir iradesinin olması gerektiğini ifade etmişler, yüksek irade gücüne sahip bireylerin hayatlarının her alanında performanslarının artacağını ve motivasyon düzeylerinin diğer insanlara göre daha yüksek olacağını vurgulamışlardır.

2.2.2. Sosyal yetkinlik.

İnsan ilişkilerinde bireyin sosyal açıdan yetkin olması, bireyin iletişim kurarken kendisini doğru olarak ifade etmesi, çeşitli olaylar karşısında kendine güven içerisinde

davranması ve etrafında bulunan kişiler ile sosyal açıdan paylaşımlarda bulunduğu için o kişilerle aralarında güvene dayanan ve olumlu bir bağ kurulmasını sağlayan önemli faktörlerdir (Mulhern vd., 1989; Gemi 1997). Çorbacı (2008) sosyal yetkinliği, kişinin sosyal ilişkilerini ve kendisini yönetmesinin sonucunda bir sosyal yeterliliğe sahip olması veya sosyal davranışları yeterli oranda sergilemesi şeklinde tanımlamaktadır. Sosyal yetkinlik içerisinde karşımıza çıkan bir kavram olarak sosyal öz-yetkinlik ise Gresham'a (1984) göre kişinin hayatı boyunca karşılaşılabileceği problem oluşturan davranışları çözebilmede kendisine duyduğu güven ve inanç olarak tanımlanmaktadır.

Düşük sosyal yetkinliğe sahip olan bireyler, yaşamları süresince zorluklarla karşılaşmamak için birçok şeyden vazgeçerler. Buna rağmen, karşılaşmaları durumunda ise zorlukların üstesinden gelmek yerine pes etme ve şikâyet etme yolunu seçerler. Kendilerine bir hedef belirlediklerinde, ona ulaşmak için sonuna kadar çabalayamazlar. Hedefe nasıl ulaşacağını yollarını bulmak yerine, kendi kendilerine çözümlenmeye odaklanırlar (Bandura, 1993) Sosyal yetkinlik kişinin gelişimi için hayati önemdedir, tatmin edici sosyal ilişki kurma becerisi kazanamayan bireyler yaşamlarının her döneminde akademik başarı ve kişiler arası ilişkilerde problem yaşamaktadırlar (La Greca,1993) Karşıt görüşe sahip insanlarla nitelikli şekilde iletişime geçemezler, bu eksikliklerini kendilerinden daha alt düzeydeki insanlara saldırgan davranışlar göstererek tamamlamaya çalışırlar. Bu durumun doğal bir sonucu olarak sosyal yetkinliği düşük olan kimselerin davranış sorunlarına sahip olmaları da kaçınılmaz bir gerçektir (Bandura, 1993).

Diğer yandan, yüksek sosyal yetkinliğe sahip bireyler çözüm odaklı ve hayatları boyunca yapılması gereken zor işleri, aşılamayacak engeller şeklinde görmek yerine, aşılabılır ve başarılması gereken zorluklar şeklinde gören özelliktedirler. Kendilerine mantıklı ve gerçekçi hedefler belirleyerek bu hedeflerine ulaşmak için belli adımlar belirleyip, aşama aşama ilerleyerek sonuca ulaşırken bu süreçte zorluklar yaşamaları, onların pes etmesine değil, aksine başarısız olmalarını sağlayan eksikliklerini tamamlayarak daha yetkin bireyler olmalarına neden olur (Heckman ve Kautz, 2012). Tehlikeli durumlarla karşılaştıklarında kaygı duyup korkmak yerine özgüvenleri ile durumu sağduyulu şekilde kontrol altına alabilirler. İnsanlarla nitelikli iletişim kurabildikleri için çevrelerindeki insanlar tarafından değer görür ve sevilirler. Bu tarz insanlar, sosyal yaşamda ve iş yaşamında başarılı ve mutlu bireylerdir (İsrael, 2007).

Çocukluk dönemine bakıldığında, erken çocukluk döneminde sosyal açıdan yetkin bir çocuğun, ebeveyni ile duygusal yönden güçlü bağlar kurma, yetişkinlerle ve akranlarıyla olumlu ilişkiler kurma, akranları tarafından oyun grubuna kabul edilme, özgüvene sahip olma, paylaşma, empati kurma, yardımlaşma ve iş birliği yapma gibi becerilere sahip olması beklenmektedir (Gresham ve Reschly, 1987; Hartup, 1996). Çocuğun sosyal yetkinliklerinin düşük olması ile ortaya çıkan davranış problemleri erken yaşlarda çözümlenemedikleri zaman, ilerleyen yaşlarda kişinin hayatını olumsuz etkilemekte, çevresi ile doğru iletişim kurmasını engellemekte, problemlili ve uyumsuz kişiler olmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle yapılan çalışmalar da dikkate alındığında; erken yapılan etkili müdahalelerin çocukların sosyal becerilerini iyileştirip geliştirmede önemli ölçüde etkili olduğu görülmektedir (Durlak vd., 2011; Bierman vd., 2010).

2.3. Kaygı ve İçe dönüklük

Duygusal olarak aşırı duyarlılık boyutunda olma halinin bir tanımı olan kaygı; Freud'a göre; aslında kişiyi fiziksel ve toplumsal açıdan çevresinden gelebilecek ve yaşamında karşılaşılabileceği zorluklara karşı koruyacağı için, kişinin hayatını kolaylaştırır. Ancak kaygı mantık dışı bir duruma gelip “nevrotik anksiyete” ile benzer özellikler barındırmaya başlarsa, kişinin hayatını kolaylaştırma işlevini yitirir ve bireyde normal olmayan sağlıksız davranışların görülmesine neden olur (Gençtan, 1997).

Jennifer, Rounds, Beck, ve Grant, (2006) içe dönüklüğü; kişilerin sosyal ortamlarda sergiledikleri performansta yaşanan, kaçınma ve korku davranışlarının gösterilmesiyle ortaya çıkan davranış biçimi olarak tanımlarlar. Sosyal kaygı bozukluğu kavramı içinde adlandırılan bu içe dönüklük hali insanların çevresindekilerle rahat iletişim kurmasını engellemekte, iletişimden kaçınmalarına sebep olmaktadır (2006). Özellikle kalabalık ortamlar olan okul, toplantı, parti ve hastaneler gibi yerlerde ortaya çıkan bu bozukluk; kişinin rahat bir şekilde yiyememesine, içememesine, dans edememesine ve konuşamamasına sebep olmakta, yakın ilişkiler içinde olmadığı yabancı insanlarla iletişim kurarken yoğun bir kaygı durumu yaşamasına yol açmaktadır. Bu kaygı durumunun yaşanmasının en önemli nedenlerinden birisi de kişinin, kendini küçük düşürecek hareketler yapmaktan

korkması ve böyle bir durumda herkesin kendine geleceğini ve ayıplayacağını düşünmesidir (Eren ve Gümüş, 2002; Kazdin, 2000;).

2.3.1. Sosyal kaygının nedenleri.

Sosyal kaygı taşıyan bireylere bakıldığı zaman, genellikle çekingen davranış gösteren ve haklarını başka insanlara karşı koruyamayan bireyler oldukları görülmektedir. Çekingen davranış gösterenler, ikili ilişkilerde kendilerini ifade edemezler, kaygı düzeyleri yüksektir, kendisi ile ilgili durumlarda bile başkalarının onun yerine karar vermesine izin verir, çevrelerindeki insanlarla görüş ayrılığına düştiklerinde, kendi istek ve arzularını, fikirlerini belirtemezler ve bu davranışlarda bulunan insanlara bakıldığında, aşağılık duygusu içinde ve öfkeli bireyler oldukları görülmektedir (Baltaş, 2002). Bu durum da insanların sosyal açıdan sıkıntı yaşamalarına neden olmaktadır. Sosyal kaygısı yoğun insanlar hata yapmamak için etrafında olup bitenlerle değil de daha çok kendileri ile ilgilenirler. Çekingen insanlar, insanların ikiyüzlü olduğunu ve bütün dikkatleri kendisinde topladıklarını düşünürler (Yatağan, 2005). Bu nedenle de etrafındaki insanlara güvenmezler ve kaygı düzeyleri yüksektir.

Sosyal kaygılı kimseler; sosyal etkileşime girdiği durumları kafasında çok fazla kurgular ve üzerinde çok fazla düşünür. Diğer insanların normal davranışlarını bile olumsuz değerlendirmeler olarak algırlar (Purdon, Antony, Monterio ve Swinson, 1999). Görüş'e (1999) göre de çekingen bireyler sürekli ve yakın ilişkiler kuramazlar, yeniliklere açık değillerdir, hayatlarından zevk alamazlar, kimsenin onları sevmediğini düşünürler. Aşırı mükemmeliyetçi düşüncelere sahip olduklarından sürekli kendilerini eleştirirler ve kendilerini hiçbir zaman iyi bulmazlar (Özcan, 2006). Başka insanların kendilerini eleştireceği düşüncesi onları gerer ve konuşurken rahat konuşamazlar. Ayrıca bu kişilerin diğer insanlardan daha az değerli olduklarına ilişkin yanlış bir izlenimleri vardır ve problem durumlarında kendi haklarının çiğnenmesi pahasına da olsa başkalarını haklı olarak görürler (Buzlu, 1999).

Tataker (2003) ise bir araştırmasında sosyal kaygıya sahip bireylerin özelliklerini tanımlarken, bu kişilerin diğer bireylerin isteklerine hayır diyemediklerini, çok basit şeyler için ağladıklarını, buldukları ortamdaki uygun

olmayan davranışları tarafsız olarak değerlendiremediklerini ifade etmiştir. Ayrıca bu bireylerin etrafındakilerden haksız durumda olmadan da sık sık af dilediklerini, kendilerine yapılan eleştirileri aşırı ciddiye aldıklarını, heyecanlarını yaşamada ve yansıtmada güçlük çektiklerini, içlerine kapanık olduklarını, başkaları için kendi isteklerinden vazgeçtiklerini ve genelde sinirli ve endişeli kimseler olduklarını belirtmiştir.

Sosyal kaygıya sahip bireyler, özellikle okulda kendilerini ifade edemedikleri için düşük performans gösterirler, akranları tarafından kabul görmeme durumunda kalabilirler, insanlarla doyurucu ilişkiler yaşayamadıkları için okulu sevmezler ve hatta erken yaşlarda okulu bırakma durumunda da kalabilirler. Yaşamlarını idame ettirirken yaşadıkları sorunların üstesinden gelemezler ve duygusal açıdan mutlu hissetmeyen bireyler olabilirler (Voci, 2006). Bu yaşanması olası olan durumlardan biri ya da birkaçını yaşayan bireyler kendilerini iletişime kapatırlar ve sosyal izolasyon gibi olumsuz bir durumun yaşanması patolojik olarak kaçınılmaz hale gelir (Demircan, Gür, Koçak, Uslu, Şirin ve Şafak, 2015).

İnsanların bu tarz sosyal kaygı ve içe dönük yaşamlarının ise pek çok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerin en önemlilerinden birisi, ailedir. Ebeveynlerin çocuklara karşı tavırları olumsuzsa, eleştirel ve cesaretlendirmiyorsa çocukların kendilerini önemsiz hissetmesi ve sevilmediğini düşünmesi, bu nedenle de silik bireyler olarak yetişmesi kaçınılmazdır (Ginsburg, La Greca ve Silverman, 1998). Çocukların travmatik olaylar yaşaması da bilinçaltılarında korkular oluşturduğu için, kişilerin diğer kimselere karşı kendilerini koruma durumuna geçmesine ve düşüncelerini ifade ederken cesur olarak davranamamasına neden olmaktadır. Çekingen ebeveynler, aşağılanma, korkutma, tersleme, istenmeyen çocuklar ve daha doğumda ebeveynlerinden ayrılma gibi nedenler de bireylerin sevilmedikleri hissine kapılmalarına ve yalnızlık duygusunun içine girerek kaygılı davranışlar göstermelerine sebep olur (Crawford ve Taylor, 1999). Bu bilgiler ışığında; çekingen anne babaya sahip bireylerin, anne babanın davranışlarını model aldıkları ve onların başkaları ile iletişimlerini gözlemledikleri ve bu çocuklarının sosyal kaygıya sahip kimseler olmalarının kuvvetle muhtemel olduğu söylenebilir (Bal, 2003).

Bunun yanında, hayatlarının herhangi bir döneminde ya da herhangi bir konu ile ilgili olarak aşığılanmaya maruz kalan bireyler de o alanlarda kendilerini ifade ederken kaygı duyarlar. Özellikle çocukluk dönemini korkutulan, isteklerine ket vurulan çocuklar olarak geçirmişlerse; başkalarının düşüncelerine çok fazla önem verirler ve hata yapmaktan korkan, tek başlarına sorumluluk alamayan, kaygılı bireyler olarak yaşamlarını sürdürürler (Dinçer, 2005).

Bireylerin kaygılı davranış göstermeleri sonucu, iletişim kurarken kendilerini ifade edememeleri ve başkalarının isteklerine boyun eğmeleri kişinin içinde kızgınlık olarak birikebilir ve zamanla etrafındaki insanlara gösterilen “saldırganlık davranışı” ile ortaya çıkabilir.

2.4. Kızgınlık

Kızgınlık genel olarak karşılanamamış isteklere, istenmeyen durumlara ve boşa çıkan beklentilere verilen duygusal tepki olarak tanımlanmaktadır. Kızgınlık diğer duygular gibi çok doğal ve evrenseldir fakat sağlıklı olarak ifade edildiğinde yapıcı ve kişiler arası iletişimi düzeltici olabilirken; kontrol edilemediğinde yıkıcı bir şekilde hareketleri etkiler ve saldırgan, üzücü, tahrip edici tepkilere dönüşebilir (Soykan, 2003).

Kızgınlık insanların karşılaştıkları bir tehdit, hakaret ve istenmeyen durum ve hayal kırıklığı karşısında sergiledikleri düşmanlık duygusu olmasına rağmen temelinde yüz yüze kaldıkları hoşlanmadıkları durumu kontrol altında tutma ve durdurma halinden ortaya çıkan olumsuz bir durumdur (Tatlıoğlu ve Karaca 2013).

2.4.1. Çocuklarda kızgınlığın nedenleri.

Genel tanımı ile kızgınlık; bireyin planları, istek ve gereksinimleri engellendiğinde ya da bir haksızlığa uğradığında ve kendi benliğine yönelik bir tehdit algıladığında yaşadığı bir duygudur. Sıklıkla kızgınlık olarak tanımlanan bu duygu sonuçları itibariyle suça ve şiddete meyilli durumlarla ilgili olarak özellikle eş ve çocuklar gibi en yakın çevreye yönelik eziyetlerde kendini daha sık göstermektedir (Fava ve Rosenbaum, 1999). Gündelik hayatta çokça karşılaşılan kızgınlık hali,

duygusal temelinde en az iki kişiyi doğrudan etkileyen ve mutsuzluklarına neden olan duygusal bir durumdur. Duygusal, sosyal, bilişsel ve fizyolojik boyutlarda farklı şekillerde yaşanan kızgınlığın, aşırı ve istenmeyen tesirleri dikkate alındığında ciddi sorunlara zemin oluşturduğu görülmekte, kontrol edilemediğinde ise hem kişiler hem de toplum üzerinde tahmin bile edilemeyecek büyük olumsuz etkilere sebep olmaktadır. (Tatlılıoğlu ve Karaca 2013). Kişilerarası sorunlu ilişkilere, suçun artışına, boşanmaların artmasına, çalışma yaşamında üretkenliğin ve işlevselliğin bozulmasına, fiziksel ve ruhsal sağlıkta ciddi problemlere sebep olabilmektedir. (Martin ve Watson, 1997)

İnsanlar, hislerine göre hareket edip edemeyeceklerine kendileri karar verirler. Öfkenin tüm olumsuzluklarına karşın, olumlu sonuçları da vardır. Bireyin yaşamın devamı için uyarıcı, koruyucu ve eyleme geçirici olan fonksiyonuyla, bu duygusal tecrübenin ne kadar önemli olduğuna işaret etmektedir. Bazı kişiler diğerlerine oranla daha öfkeli olabilmektedirler. Bu durumun nedenleri, genetik, fizyolojik ve sosyal-kültürel olabilir. Kızgınlığı diğer çocuklara oranla daha fazla olan çocukların huysuz, alıngan ve çabuk kızan özelliklerle doğduğuna ve bu işaretlerin çok erken yaşlardan beri görüldüğüne dair bulgular vardır. Diğer taraftan ise, kızgınlığa sebep olan sosyal-kültürel etmenler de vardır. İlgili alan yazına bakıldığında (Lerner, 1997; Tafrate, Kassinove ve Dundin, 2002) aile yaşantısının da kızgınlık ifadesinde önemli etkisi olduğunu görülmektedir. Buna göre çabuk kızan insanların, tipik olarak dengesiz, problem odaklı, karmaşık ve duygusal etkileşimi iyi olmayan yıkıcı özellikte ailelerden geldiği bildirilmiştir. (Tatlılıoğlu, 2013).

2.5. Saldırganlık

Saldırganlık genel olarak birine, bir şeye ya da birbirlerine zarar vermek ya da acı vermek amacı ile bir kişi veya bir grup tarafından yapılan davranış şeklinde tanımlanmıştır (Ayaz, 2002). Türk Dil Kurumu Sözlüğünde ise (2018) “saldırgan olma durumu, saldırgan bir biçimde davranma ve bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşı, zorla karşısındakine benimsetme çabası” olarak tanımlanır.

Saldırganlık popüler çalışma alanlarından biri olmasına karşılık, bu kavramı net ve kesin olarak tanımlamak oldukça zordur. Genel olarak başkalarına zarar verme

amacı güdülererek yapılan davranış olarak tanımlanmaktadır (Gürüz, 2005). Bu tanımın daha geniş kapsamlı olanına bakıldığında ise saldırganlık; zarar verme potansiyeli olan, karşıdakini tahrik edebilen, uygulandığı kişide memnuniyetsizlik duyguları oluşturan ve niyetli, yani kaza ile olmayan davranışlar bütünü olarak da tanımlanmaktadır (Deptula ve Cohen, 2004).

Saldırganlık konusunda literatüre yaptıkları çalışmalar ile katkı sağlayan Buss (1961) ve Schacter (1970) ise, öfke duygusunun saldırganlık davranışından oluşmadığını, saldırganlığın da öfkenin dışında birçok farklı duygudan etkilendiğini belirtmişler; bunun yanında öfke yaşantısının sonucunda saldırganlık davranışının gerçekleştiğini genel olarak ifade etmişlerdir. Öfke refleks bir tepki iken; saldırganlık edimsel bir tepkidir (akt. Aydın, 1997).

Rugancı (2001) çocuklardaki saldırganlığı açıklarken; saldırganlığın bireylerin karşı tarafa duyulan kızgınlık sonucunda, çoğunlukla düşmanlık hisleriyle başkalarının haklarını ihlal edecek şekilde gerçekleştirdiği, bazen de aşırı talepkâr olabilen ve ceza gerektiren davranışları olarak belirtmiştir.

2.5.1. Saldırganlığın nedenleri.

Saldırganlığın nedenleri çocuklar boyutunda “çocuğa bağlı nedenler, aileye bağlı nedenler, kitle iletişim araçlarına bağlı nedenler ve okula bağlı nedenler” olarak dört başlık altında toplandığı görülmektedir (Karakoç ve Demirkaya, 2011). Genel olarak bu nedenler arasındaki en önemli faktörler; olumsuz akademik ilişkiler, az gelişmiş sosyal ilişkiler, öğrenme zorlukları, akran zorbalığı, akademik eksiklikler, bilgisayar oyunları, düşük IQ seviyesi ve zor mizaç gösterilebilir. Bu etmenler, çocuktan çocuğa göre değişebilmektedir (Pedro-Carroll, Sutton ve Wyman, (1999).

Bierman’a (2004) göre, saldırgan olma eğilimi sergileyen çocukların duygu düzenleme becerileri zayıf olduğundan dolayı sosyal yetkinlik ve okulda akademik başarı yönünden zayıf beceriler gösterebilmektedirler, dolayısıyla akademik başarının düşmesiyle de çocukların duygu değişimi kısır bir döngü içine girerek saldırgan davranışları daha da tetiklenir ve suç işleme risklerinde artış görülür. Bunun yanı sıra,

kültürel değişkenler de istenmeyen davranışları ortaya çıkarmada etkili olan bir başka faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Hendren ve Mullen, 2006)

Saldırganlığın oluşma nedenlerine bakıldığında; kişinin kendi iç denetim mekanizmasını geliştirememiş olma, vicdani olarak yeterli gelişimin sağlanamaması ve ailenin çocuğun sosyal ve duygusal gereksinimlerini karşılamaması da önemli nedenler arasında görülmektedir. Ailesi tarafından yeterli ilgi gösterilmeyen ve ceza verilen çocuklar, duygusal anlamda engellenmiş olurlar ve içlerinde biriktirdikleri öfke duygusunu olay anında ya da ilerleyen zamanlarda saldırganlık olarak dışa vururlar. Bu nedenle çocuğun saldırganlığının azaltılmasında doğru aile tutumlarının önemli bir faktör olduğu unutulmamalıdır (Köksal, 1991). Bunların yanında, çocuğun doğumundan itibaren çocukla birebir iletişim içinde olan ebeveynler çocuğun sosyal olarak iletişime geçtiği, onların davranışlarını model aldığı kimselerdir. Bu nedenle çocukların saldırgan davranışlarının oluşumunda, davranışlarını başkalarına yansıtmada ve saldırgan davranışları ile başa çıkmada ailenin rolü göz ardı edilemez (Çelik, 2006). Aileler çocuklarının hayatları boyunca karşılaştıkları zorlukları çözmeye onlara yardımcı olurlar, yol göstererek desteklerini çocuklarından esirgemezler. Bu durumda çocuklar kendilerini daha güvende hissederek, ailelerini model alarak nasıl davranmaları gerektiğini öğrenirler ve saldırgan davranışlar göstermezler. Ancak ailesi tarafından yeterince dikkate alınmayan, cezalandırıcı anne baba tutumuna maruz kalan çocuklar öfkesini etrafındaki kişilere saldırgan davranışlar göstererek dışa vurabilirler. Bunun yanında, aile tutumlarının tutarsız olması durumunda çocuklar ebeveynlerinin yaptıkları davranışlarda iyi olanları ve kötü olanları ayırt etmede güçlük yaşarlar ve kendilerine rol model alabilecekleri birini bulamazlar (Mazefsky ve Farrel, 2005). Diğer bir deyişle, çocuğun sosyal açıdan ailesinden tam olarak destek alamamış olması, çocukların saldırgan davranışlara sahip olmasında oldukça önemli bir faktördür.

Aile içinde yaşanan anlaşmazlıklar da çocukları birebir etkilemektedir. Anne ve babanın tartışmasına şahit olan çocuklar olaydan kendilerini sorumlu tutarlar, suçluluk duygusuna kapılırlar ve çok sevdikleri anne ve babası arasında yaşanan tatsızlıklara şahit olmak çocuğun şaşkınlık yaşamasına neden olur, hatta kişiliği ile ilgili iç çatışmaların doğmasına neden olabilir (Karataş, 2005). Ayrıca çocuklarını sürekli olarak akranları ve kardeşleri ile kıyaslayan ebeveynler, çocukların saldırgan ve aşırı

hareketli davranmalarına veya kaygılı, içe kapanık bireyler haline gelmelerine neden olmaktadır. Kısacası, saldırgan davranışların oluşumuna neden olan faktörlerden biri aile içi ilişkilerdir (Sutton, 1999).

2.6. Benlik Algısı

Eski dönemlerden beri sosyal bilimcilerin ve filozofların ilgisini çeken konular arasında benlik algısı da bulunmaktadır. “Kendimizi nasıl tanırız?” sorusunun cevabı, bireylerarası ilişkilerin ve insan doğasının anlamını şekillendirmektedir. Benlik ile alakalı soruyu cevaplarırken iki etkili yol bulunmaktadır. Bu yolların bir tanesi, kişinin benlik algısı süreci, diğeriye içsel bir bilişle uğrama ve bu bilişleri kavrama yoludur (Robak, Ward ve Ostolaza, 2006).

Benlik algısı kavramı, psikolojik yapılara bakıldığı zaman deneysel ve kuramsal olarak ilgi çeken yapılar arasındadır. En geniş şekliyle; bireyin kendisi hakkında olan tecrübeleri ve çevreyi yorumlama şekliyle oluşan bakış açısıdır. Bu açılar, başka insanlardan gelen atıfların değerlendirmelerinden, pekiştirmelerden ve geri bildirimlerden etkilenmektedir (Hubner, Shavelson ve Stanton, 1976). Öz ve kendilik şeklinde de isimlendirilen benlik kavramı, insanın kendini görüş tarzı ve kendi kişiliğiyle alakalı kanıları şeklinde de tanımlanabilmektedir (Baymur, 1994). Aynı zamanda diğeri insanların davranış, düşünce ve duygularını anlarken kullanılan sistematik ve geniş bir yapı şeklindedir (Markus, Moreland ve Smith, 1985).

Mead’a (1964) göre bireyler, başka insanların düşünceleri kapsamında kendisini tanımaktadırlar. Dahil oldukları sosyal grupta bulunan insanların düşüncelerini veya bütün sosyal grup tarafından genellenen görüşleri baz alır ve benlik algısını oluştururlar. Çevreden edinilen bilgiler, kişinin kendi hakkında olan “genellenen değerler” kavramını meydana getirir. Birey hakkında değerlendirmede bulunan insanların, ortak ve seçilmiş yargıların, kişinin benliğini temsil etmesi ile bu kavram oluşur (Argun, 2005).

İnsanı başkalarının değerlendirmesi, bu değerlendirmeyi kişiliğın benimsemesi ve algılaması, benlik kavramının değer sistemini saptamaktadır. Tüm bunlar, insanın çevresinde bulunan bireylere, nesnelere ve olaylara karşı oluşan davranışını ve

tutumunu şekillendirmektedir (Köknel, 1985). Benlik konusuyla ilgili ortaya iki yaklaşım atılmıştır. Bu yaklaşımlar çok boyutlu ve tek boyutlu (genel) kendilik görüşleri yaklaşımlarıdır. Benlik kavramıyla alakalı ilk defa çalışma yapan kuramcılar, farklı ve genel boyutlara ayrılmış benlik arasında bulunan farka dikkat çekmemişlerdir. Fakat daha sonra çalışma yapan kuramcılar, bu iki görüşten bir tanesini savunmuşlardır (Harter, 1983).

James (1992) tarafından yapılan benlikle alakalı çalışmalar, bu alanda çalışan diğer kuramcılar için bir temel niteliğindedir. James benlik kavramını ilk defa 1982 senesinde, “The Principles of Psychology” isimli çalışmasında, temelinde benlik kuramı olan bir yaklaşım ile ifade etmiştir.

James (1992) tarafından yapılan çalışmada benlik, bilen ve bilinen olarak iki sınıfa ayrılmaktadır. Bilinen ben, duygusal, toplumsal ve maddi olarak 3 süreçten meydana gelir. Bütün bu süreçler kişinin kendisine değer vermeyi sağladığı gibi, ayrıca kendisinden memnun olup olmamasını belirler. Bilen bense, insanın düşünen yani bilinçli yanı şeklindedir. James, ben kavramının önemini vurgulamış, bunun yanında amaç ve değerlerin rolünü de ortaya koymuştur. Ona göre kişinin yüksek veya düşük benlik algısına sahip olması sadece başka kişilere bakarak değil, amaçları ile başarılarının karşılaştırılması ile de ortaya çıkabilir. Başarıların amaçlara yaklaştığı durumlarda, yüksek benlik algısı ortaya çıkar. Kişi aynı zamanda toplumdaki diğer insanlarla da kendini karşılaştırdığı zaman kendisinin başarılı olduğunu düşünüyorsa, değerli olduğunu düşünecektir. Baldwin (1902), (akt; Heider, 1958) nesne açısından benlik ve özne açısından benlik kavramlarını ayırmıştır. Nesne olarak benlik, bireyin hakkında bilgisi olduğu “ben”dir. Özne olarak ise eylemleri gerçekleştiren “ben” şeklindedir.

Benlik kavramını kendilik idealleri, sosyal kendilik ve kişisel benlik olarak alt başlıklara ayırmak mümkündür. Benlik idealleri, bireyin nasıl birisi olmak istediğini; sosyal benlik, bireyin başkalarının kendisini nasıl algıladığıyla ilgili inançlarını; kişisel benlikse bireyin hayat deneyimlerinin organizasyonu ve algısı bakımından kendisiyle ilgili inançlarını kapsar (Strickland, 2001). Bu açıdan bireyin kendisini nasıl algıladığı, daha çok tutumlarına ve davranışlarına etki etmektedir Guavin ve Spence (1996)’nın belirttiğine göre bu özellikler, davranış oluşurken önemli belirleyicilerdir.

Benlikle ilgili düzenleyici işlevi, hayatı sürdürme ve çevreye uyum katkıları ölçüsünde inceleyen Higgins (1996), benlik denetimi kavramını öne sürmüştür. Higgins (1996), bireyin kendiyle ilgili dünya üzerinde bir nesne şeklinde özet bir bilgiye sahip olduğunu ve bireyin bu sayede hayatını idame ettirebildiğini savunmuştur. Bireyin kendisi hakkında olan özet bilgisi, onun çevresiyle olan uyumunu kolaylaştırmaktadır. Kendilik bilgisi kişiye, hayatını sürdürmek için kendisini denetleme, ayarlama ve düzenleme imkânı sağlamaktadır. Düşük benlik değerinin neden olduğu duygular, psikologlara göre düş kırıklığı ve doyumсузлuktur (Higgins, 1987). Kişinin bu duyguları yaşamaması adına kendisini onaylaması, kendisinden memnun kalması için de kendini ayarlamaya ve düzenlemeye çalışması gerekmektedir (Önder, 1997).

Bem (1967), benlik teriminin modern psikolojide kullanılma şekliyle ilgili iki belirgin anlamı olduğunu savunmuştur. Bir yandan kişiyi uyum ve davranışa yönelten bir süreç şeklinde ifade edilirken; öte yandan kişinin kendisi hakkındaki duygu ve tavırları şeklinde tanımlanmaktadır. Benlik, geçmiş yaşantılardan öğrenilen davranış kalıpları şeklinde görüldüğü için, benlikle ilgili kavramlar da genelde benlik yapısı ya da kendilik kavramı terimleriyle ele alınır. Desteno ve Salovey (1997)'ye göre benlik, bir tavır örüntüsüdür ve aynı diğer tavırlar gibi kazanılır ve öğrenilir. Kişinin benlik kavramını devamlı kılabilmesi, yüksek düzeyde bir psikolojik denge çeşidi gibidir (Ersanlı, 1996).

2.6.1. Benlik algısı kavramının gelişimi.

İnsanlarda benlik, devamlı gelişim halindedir. Yeni doğan bebeklerde benliğin sadece bedensel temelleri olduğu (Bodin, 1994), bu açıdan doğuştan gelmediği, daha sonra elde edildiği ve bireyin benlikle alakalı algılarının yalnızca kendi davranışları üzerinden biçimlenmediği, bireylerarası olguların bu sürece katkıda bulunduğu savunulmaktadır (Safran ve Segal, 1990).

Benlik kavramı, doğum gerçekleşikten sonra gelişime başlamaktadır. Bu açıdan bireyin sosyal algısının ve benliğinin ilk defa şekillenmesi, bağlanma figürü ile olan etkileşiminin sonucunda ortaya çıkar (Bowlby, 1989). Bireyin dünyayla ve kendisiyle ilgili bilgisinin biçimlenmesini sağlayan, erken dönemde yaşanmış olan bu

etkileşimlerdir. Çocuğun beden durumu ve sağlığı, benlik kavramının bütünlüğünü korumak açısından önemli bir role sahiptir. Çocuk ve anne arasındaki şefkat ve sevgi gibi duygusal anlamdaki iletişimler, benlik kavramının gelişmesinin başlangıcıdır dolayısıyla, biyolojik gereksinimlerin yerine getirilmesi, çocukta güven ve sevgi duygularının temellerinin atılması büyük öneme sahiptir. Çocuk ve anne arasında görülen sıcaklık, şefkat, sevgi gibi duygu iletişimi, çocuğa değerliyim, seviliyorum gibi mesajlar vermektedir. Kucağa alınıp ilgilenilen, altı zamanında temizlenen, karnı zamanında doyurulan bir bebeğin değerlilik duyguları gelişir. Bu durum ayrıca temel güven duygusunun oluşmasını sağlar (Özer ve Özer, 2000).

Çocukluk, benlik algısının oluşmasındaki en önemli evredir. Bu dönemde çocuğun yaşadığı olaylar, bireyin kendisi hakkındaki değer ve yargılarını oluşturmaktadır. Çocukluk döneminde benlik algısının sağlıklı bir şekilde oluşması için destek görülmemesi, ergenliğin başlarından itibaren benlik algısında çeşitli olumsuz durumların görülmesine yol açmaktadır (Öngider, 2013).

Benlik kavramını anlamak ve yapısını oluşturan öğeleri çözümlemek için birey, kendisine sorduğu sorulara içtenlikle cevap vermelidir. Bu hayati sorulardan bir tanesi “Ben neyim?” sorusudur. Bu soruya verilecek cevap, kişiliğin ve benliğin gelişmesinde rol oynayan faktörlere göre ya tamamen olumlu ya da tamamen olumsuz olabilmektedir. Burada önemli olan, bireyin bu soruyu cevaplarırken, kendini olmak istediği gibi değil de olduğu gibi değerlendirme yetisidir. Bu da sadece başka insanlar ile art niyet ve önyargı olmadan, içten yaşanan ilişkiler kurarak ve onların kendisiyle ilgili düşüncelerine önem vererek olmaktadır (Köknel, 1985).

İnsanın benlik kavramını anlaması için kendisine soracağı bir başka soru, amacının ne olduğu sorusudur. Bu soruyu cevaplamak isteyen birey kendisi için düşündüğü toplumsal saygınlığı, rolü, yeri ortaya koyar. Başka bir deyişle kendisine ne değer biçtiğini, benliğinde kendisini nasıl görmek istediğini dile getirir (Bem, 1972). Birey, kendi yetenek ve imkanlarına uygun, gerçekçi olan amaçlar saptayabildiği ve seçilen bu amaçlarda iyi bir sıralama ve zamanlama yapabildiği sürece, bu amaçlara daha kolay ulaşmaktadır. Ne yapabilirim sorusuna vereceği cevapla birey, kendi yeteneklerini tanımaktadır ve kendi yeteneklerini ne kadar gerçekçi bir şekilde değerlendirirse, kendisine o derece uygun amaçlar

seçebilmektedir. Bunların dışında “Nelere inanıp nelere inanmamalıyım?”, “Değer yargılarım nelerdir?”, “Doğru olan ve yanlış olan şeyler nelerdir?” gibi sorulara verdiği cevaplarla insanlar, içinde buldukları çevreden kendine göre edindiği değerler sistemini tanıyarak, amacının ne olduğunu, kimliğini, nelere inanacağı ve değer vereceğini, neler yapabileceğini ve amaçlarının neler olacağını bulmaya çalışarak, benliğini tanımaktadır. Kendiliğin yapısı, oluşması ve gelişmesi, tüm hayat boyunca bu sorulara bilmeden veya bilerek, bilinçsiz veya bilinçli olarak cevap bulmakla geçmektedir (Bracken ve Howell, 1991). Bu yüzden benlik; insanların inançları, değer yargıları, imkanları, yetenekleri, beklentileri, amaçları ve özelliklerinden oluşan, her an değişen ve durağan olmayan bir yapı şeklindedir (Köknel, 1985).

Her an dış uyaranlara maruz kalan ve devamlı değişim içinde olan benlik kavramı, sosyal gelişim ve anne babaların çocuk yetiştirme stilleri üzerinde etkisi açısından araştırmacıların her zaman ilgisini çekmiştir.

2.6.2. Benlik algısına yönelik kuramsal bakış açıları.

Benlik algısıyla ilgili çağdaş psikologlar tarafından benimsenmiş olan iki baskın görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden birisinde benlik; sosyal anlamda paylaşılan bir gerçeğe dayanmaktadır. Deneyim ve davranışların kesin yansımaları şeklinde düşünülür ve diğer insanları algılama ile aynı süreçlerden meydana gelir. Öteki görüşteyse benlik algısı, temelde çarpıtılmıştır, kendisine hizmet etmekte ve devamlı olarak diğerlerinin algıları tarafından savunulandan daha olumlu olmaktadır (John ve Robins, 1994).

Bem'e (1972) göre bireyler, nasıl diğer kişilerle ilgili olan bilgileri, o kişilerin davranışlarını gözleyerek elde ediyorsa, kendi inanç, tutum ve duyguları ile alakalı bilgileri de aynı şekilde kendilerini gözlemleyerek elde etmektedirler. İnsanlar, çeşitli durumlar karşısında kendi davranışlarını gözlemleyip, bu davranışların sebepleriyle alakalı atıflarda bulunmaktadır (Robak, 2001).

Benlik kavramına açıklama getirirken bilişsel yaklaşımlar, benlik şemasından bahsetmektedirler. Bu benlik şeması, kişinin önceki yaşantılarından kaynaklanan ve sosyal hayatında kendisi ile alakalı bilgileri işlemesine yardımcı olan bilişsel yapıdır.

Bu şema, kişi ile alakalı özel durumlardan oluşan bilişsel temsilleri içermektedir (Markus, 1977). Bunun yanında kişinin kendisini ve çevresindekilerin davranışlarını değerlendirme ve yinelenen sınıflamalardan daha genel temsiller de bu şemanın kapsamı içerisindedir. Belli bir alanda benlik şeması olan kişiler, o alanda emin adımlarla ve çabuk bir şekilde kendileri ile alakalı yargılar belirtebilirler. Kişinin hem geçmişteki davranış, düşünce ve duyguları hem de gelecek ile alakalı tahminleri, benlik ile alakalı bilişsel yapılardan etkilenir (Markus, vd., 1985)

Bilişsel kuramda gelişimin ilk dönemlerinden başlayarak kişi, dış dünya ve benliği ile alakalı algısına yönelik çeşitli düzenleme arayışı içinde olur. Dolayısıyla dış dünyayla ilgili herhangi bir bilgi, kişinin benliği ile ilgili bir bilgi anlamına da gelir. Başka bir ifade ile, kişinin dış dünya ile alakalı işlediği bilişler, ayrıca benliğini algılama şeklini de biçimlendirmektedir (Çelik, 2010).

Davranışsal yaklaşım tarafından oluşturulmuş olan modeldeyse, benlik duygulanım, fiziksel, yeterlilik, aile, sosyal ve akademik boyutlardan meydana gelmektedir ve birbirleri ile etkileşim içerisinde olan bu boyutların bünyeleri dahilinde genel bir benlik algısı bulunmaktadır. Benlik algısı böylelikle, teorik açıdan bakıldığı zaman bu boyutların kesişme alanında bulunmaktadır (Bracken ve Howell, 1991).

Rogers (1951), kişinin özellikle çocukluğun erken dönemlerinde, başka insanların değerlendirmelerine bağlı olarak olumsuz ya da olumlu bir benlik imajına sahip olduğunu savunmaktadır. Yeni doğan bir bebek, kendisini ayrı bir varlık şeklinde ayırma yetisine sahip değildir. Yaşantılarını tatmin edici, hoş veya hoş olmayan şekilde değerlendirir. Olumsuz olan yaşantılar benlik kavramından dışlanırken, olumlu şekilde algılananlar da benliğine ait olarak yer alır (Bracken ve Howell, 1991). Çünkü olumsuz deneyimler, kişinin kendini gerçekleştirmesinden uzak olmaktadır. Benlik gelişiminde en önemli özellik, bu kavramın kişinin çevresindeki insanlar ile, özellikle değer verdiği insanlar ile olan etkileşimi sonucunda ortaya çıkmasıdır.

Bireylerde benlik kavramı hem olumlu hem de olumsuz yönlerde gelişim gösterebilmektedir. Olumlu benlik kavramının gelişimi, daha çok öğretmen, ana-baba ve çocuk için önemli olan kişilerden etkilenmektedir. Bunun yanında etnik grup üyeliği, çevre, kültürel ve sosyo-ekonomik düzey, dış görünüm ve başarı da etki

edebilmektedir. Anlayışlı, sıcak ve sevecen bir ailede yetişen çocuklar olumlu bir benlik kavramına sahip olurken; psiko-sosyal ve fizyolojik gereksinimleri zamanında ve yerinde karşılanmayan çocuklarsa huzursuz ve gergin olacağı için olumsuz bir benliğe sahip olmaktadır (Baumeister vd., 2003). Benlik algısının gelişmesinde okul öncesi eğitimden başlayarak, öğretmenlerin de yeri önemlidir. Eleştirici ve katı öğretmen tutumları ve çocuğu yargılayıcı ifadeler, çocuğun kendisini yetersiz hissetmesine neden olur ve bu da benlik algısının olumsuz hale gelmesine yol açabilir. Ayrıca kişinin başarıları, zihinsel ve fiziksel anlamda yeterli olması, çevresi ile olan algılarının olumlu olması ve sosyo-ekonomik düzeyi iyi olan bir aileden gelmesi de çocuğun benlik kavramının olumlu olmasını sağlayabilir (Akduman vd., 2007).

Benlik algısı olumlu olan kişilerin değerlilik duyguları, öz güvenleri ve benlik saygıları güçlü olmaktadır. Bireylerarası ilişkilerde ve sosyal çevre edinme konularında başarılı olurlar. Yeni süreçlere ve durumlara kolaylıkla uyum sağlayabilirler. Kişilik özelliklerinin baskın olması, bu bireylerin kişisel olarak ön plana çıkmalarına ve sosyal süreçleri daha iyi kullanmalarına olanak sağlamaktadır (Gander ve Gardiner, 2001). Olumlu benlik algısına sahip olan bireyler daha baskın, konuşkan, ısrarcı ve iş birliğine yakın bireylerdir. Ezik ya da çekingen olmamalarından dolayı benlik saygıları yüksektir ve bu sayede yetenekleri güçlenir. Bu bireylerin özellikle ileriki yaşlarda ya da erken yaşlarda kendilerine uygulanmakta olan baskıya bağlı olarak benlik algıları olumsuz etkilenebilir (Loos ve Alexander, 1997). Kişiliği örselenmiş bir bireyin benlik değeri düşmekte, kendisine olan özgüveni ve saygısı azalmaktadır. Benlik algısı olumsuz olan kişiler kendilerini değersiz ve istenmeyen kişiler olarak görmekte, bedensel kimliklerini reddedebilmektedirler. Daha içe dönük ve sessiz olmaktadır (Argun, 2005).

Benlik algısının olumsuz yönde gelişimine bakılacak olursa, Horney'e (1990) göre çocuklukta yaşanan kötü deneyimler, benlik algısı üzerinde etkiye sahip olabilmektedir. Bir çocuk kötü şartlar altında büyüyor ise, potansiyelinde olan kendilik algısını kaybedebilmekte ve idealleştirilmiş bir benlik algısı geliştirebilmektedir. Bunun sonucunda da kişi, kendi gerçeğine yabancılaşmaktadır. Gerçek benlik ve ideal benlik, bilinçdışı bir düzeyde devamlı çatışır ve bu da yaşamı boyunca mücadele gerektiren, kendisini küçümseme duygusunu ortaya çıkarır. Araştırmalara göre benlik kavramı pasif bir biçimde yapılanmamaktadır. Benlik, daha çok bireyin kendisiyle ve

bireylerarası olan önemli süreçlerde aracılık yapan dinamik bir yapıdır (Schunk, 2009).

2.7. Ebeveyn Rolüne İlişkin Benlik Algısı

Benlik; kişinin kendine ait fikirlerin, özelliklerin ve kendi ideallerinin tamamını kapsayan, bireyin kendini bilmesi ve kendini algılamasını içeren bir kavramdır. Bu kavram, bireyin kendini bilinçli bir şekilde nasıl değerlendirdiğini ve tanımladığını gösterir. Bireyin yetenekleri, tercihleri, öncelikleri, hedefleri ve değerleri kısacası benliği zaman içerisinde yaşam deneyimleriyle oluşmaktadır (Markus, 1983). Benlik algısı, ebeveynlikle ilgili yapılan çalışmalar için temel teşkil etmektedir. Belsky (1984), annelerin ebeveynliğe yönelik benlik algısını; annenin kişiliğinin, çocuklarının özelliklerinin ve alınan sosyal desteğin etkilediğini bildirmiştir. Hess vd. (2004); anne babaların ebeveynlik rolüne ait duygu ve düşüncelerini, kişinin ebeveyn rolündeki yeterliliklerinin ve yetenekleri hakkındaki yargı veya inançlarının belirlediğini ifade etmektedir.

2.7.1. Ebeveynlik rollerine ilişkin benlik algısını etkileyen etmenler.

Bir insan, çocuk sahip olduktan sonra hayattaki rollerine bir de ebeveynlik gibi önemli bir rolü ekler. Bu rol, bireyin kendisine atfettiği veya çevresi tarafından yüklenen roller olmaktan ziyade, daha çok kutsal sorumluluğu olan bir roldür. Bu rol yerine getirilirken insanın kendisini nasıl gördüğü yani benlik algısı büyük önem taşımaktadır. Bireyin benlik algısına olduğu gibi, ebeveynlik rolleriyle ilgili benlik algısına da etki eden çok sayıda faktör bulunmaktadır (Güler ve Yetim 2008).

Güler (2007), annelerin benlik algısıyla ilgili olarak toplam 4 alt boyutun olduğunu belirtmiştir. Bu alt boyutlar yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol dengelemedir. Alt boyutlara ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.7.1.1. Yeterlilik.

Ebeveyn rolü kendilik algısı ölçek çalışması kapsamında yeterlilik alt kavramı, ebeveynin kendi yeterliliklerini algısı çerçevesinde öz yeterlilik anlamında kullanılmıştır. Öz yeterlilik; İnsanların muhtemel durumlarla başa çıkmak için gereken

eylemleri ne derecede iyi yapabildikleriyle ilgili yargılardır (Aksoy ve Diken 2009). Ebeveyn öz yeterliliğiyle ilgili; ebeveynlerin kendilerini ebeveynlik rollerinde yeterli görme dereceleri (Hassall vd., 2005), çocukların gelişim ve davranışları üzerinde olumlu etki bırakma konusundaki algıları (Coleman, 1998), ebeveyn rollerinin yeterli ve bilgili bir şekilde yapılmasıyla ilgili beklenti derecesi (Teti ve Gelfand, 1991) gibi pek çok tanım yapılmıştır.

Ebeveyn öz yeterliğinin gelişiminin, anne ve babanın kendi ebeveynleriyle yaşadıkları ilişkinin niteliği ile, yakın çevrelerinden, akrabalarından ve eşlerinden elde ettikleri sosyal destekler ve eğitim düzeyleri ile ilgili olduğu ifade edilmektedir (Holloway vd., 2005). Yüksek yeterlilik algısına sahip olan kişiler çocuklarıyla ilgilenirken, sahip oldukları becerilerin, çocukların ihtiyacını karşılamaya yeteceğini düşünmektedirler (Ogelman ve Topaloğlu, 2014) Yeterlik algısı bireyin ekonomik düzeyi, evlenme yaşı, çocuklukta yaşadıkları yaşantıları, eğitim düzeyi ve yaşı gibi pek çok faktörden etkilenmektedir (Montigny ve Lacharite, 2005).

Yeterlilik algısında, her kavrama özel ayrı bir yeterlilik özelliği bulunmaktadır. Yeterlilik algısına kadının çocuk sayısı üzerinden bakıldığı zaman ilgi algısının yeterliliğine, eğitim düzeyi açısından bakıldığı zaman bilgi yeterliliğine, sosyoekonomik açıdan bakıldığı zamansa maddi yeterliliğe bakılmakta ve yeterlilik algısı belirlenmektedir (Aksoy ve Diken, 2009).

2.7.1.2. Rol doyumu.

Rol doyumu, insanların içinde buldukları rolleri gerçekleştirirken yaşadığı memnuniyet halidir. Roller içerisinde yaşanan doyum da kişinin kendilik algısına olumlu yönde etki yapmaktadır (Güler ve Yetim 2008).

Mouton ve Tumo'ya (1988) göre ebeveyn doyumu, anne ve babanın duygularından hoşnut olması ya da çocuğa karşı olan sorumluluklara bağlı olarak kişilerin hissettiği neşedir. Johnstan ve Mash (1989) ise ebeveyn doyumunu, ebeveynlikle alakalı olan duyguların kalite derecesi şeklinde tanımlamaktadır.

Ebeveynlik rolleri yerine getirilirken yaşanan doyum, önemli bir faktördür. Bir annenin çocuğu ile ilgilenirken sahip olduğu doyum, bireyde doğal olarak iyi bir

ebeveyn, iyi bir anne algısı yaratmaktadır. Yüksek bir doyum algısı, anne ve baba rolleri çerçevesinde benlik algısına etki eden önemli alt faktörler arasındadır. Yapılan bir çalışmada yaş ve kültür gibi faktörlerin doyum algısına etki ettiği belirtilmiştir (Lerner ve Galambos, 1985).

2.7.1.3. Yatırım.

İnsanlar, yaşamları süresince sahip oldukları roller için yatırımlar yapmaktadır. Bireyler, öğrencilik dönemlerinde derslerine yatırım yapmakta, bir işe başlayınca işine yatırım yapmakta, evlenince eşiyile mutlu olmak için yatırım yapmakta ve çocuk sahibi olunca da çocuğun huzurlu ve mutlu bir hayat sürmesi ve güzel bir geleceğe sahip olması için yatırımlar yapmaktadır (Güler ve Yetim 2008).

Hayat boyunca bireyin yaptığı yatırımlar kendi rahatı ve huzuru içinken, çocuk için yapılan yatırımlar, başka bir kişiliğin oluşması adına yapılmakta olan yatırımlardır. Belsky'e (1984) göre yatırımın yetiştirme ve hassasiyete yardımcı olan ebeveyn kavramlarıyla açıklanması gerekmektedir. Ishenger vd. (1993) ise yatırımı; bireyin ebeveynlik statüsüne ve rolüne bağladığı kendilik anlamını çeşitli kazanımlarla destekleyerek ifade etme durumudur şeklinde açıklar

Ebeveynlerin çocukları için yaptıkları yatırımlar maddi, manevi, duygusal ve sosyal yatırımlardır. Çocuk için yapılan sosyal yatırımlar, çocuğu eğlendirmek için beraber oynanan oyunlar ve faaliyetlerdir. Çocuk ile beraber yapılan etkinliklerden alınan doyum, bireyde iyi bir yatırım algısı olduğunu göstermektedir (Greenberg ve Goldberg 1989).

Ebeveynin kendi bildiği yöntemler yerine araştırma yapıp, çocukların ihtiyaç ve bakımlarını bu araştırmaya göre karşılamak, ebeveynlik açısından hem kendilik algısını hem de yatırımı yükseltmektedir. Çocukluk dönemiyle ilgili okunan her makale, yazı ve kitap, yapılan her araştırma, yatırım algısını yükseltmektedir (Corywyn ve Bradley, 1999). Bu yüzden yüksek eğitim seviyesine sahip olan ebeveynler, daha yüksek yatırım algısına sahip olması beklenir.

2.7.1.4. Rol dengeleme.

Rol dengeleme, sahip olunan rollerin dengeli bir biçimde beraber yürütülmesidir. Başka bir deyişle çalışan, eş ve ebeveyn olarak bireyin elinde olan rollerin etkin bir şekilde denge içerisinde tutulmasıdır (Güler ve Yetim 2008).

Bireyin hayatında sahip olduğu rollerinin yanında, bu rolleri dengeli bir biçimde sürdürmesi de büyük öneme sahiptir. Çoklu rolleri olan kadınlar, düşünülen aksine, daha iyi bir fizik ve akıl sağlığına sahip olmaktadır (Barnett, 2004). Yapılan bir araştırmada çalışan kadınların rol dengeleme algısının düşük olması beklenirken, bu kadınların çalışmayan kadınlara kıyasla çocuklarına yeterli sevgi ve ilgiyi gösterdikleri ve dengeleme algılarının yüksek olduğu görülmüştür (Lerner ve Galambos, 1985).

Ayrıca kişinin bu roller arasında denge kurabilmesi, o kişinin rolleri üzerinde ne kadar etkili olduğu hakkında da bilgi vermektedir. Perry-Jenkins vd. (2000) düşük depresyon düzeyi olan insanların, ebeveynlik rollerini daha iyi dengeleyebildikleri belirtilmiştir.

2.7.1.5. Ebeveynlik rollerine ilişkin benlik algısını etkileyen diğer etmenler.

Benlik algısı ve ebeveyn rolleriyle ilgili benlik algısının oluşmasına etki eden etmenler benlik algısının değişmesine ve gelişmesine yardımcı olmuştur (Bornstein vd., 2003). Kişilik yapısı, benlik algısını etkileyen en önemli etkenler arasındadır. Anne ve babanın kişisel özelliklerinin, yalnızca ana veya baba olarak davranışlarını biçimlendirmede, ayrıca ebeveynlerin çocuk yetiştirme ve çocuğun gelişimine etki edecek işlevlerini de biçimlendirdiği varsayılmaktadır (Belsky, 1984). Dolayısıyla kişilik, ebeveynliği hem dolaylı hem de dolaysız yönden etkilemektedir. Bu yüzden kişilik özellikleri ve ebeveynlik arasındaki ilişkiye bakmak gerekmektedir. Ancak, annelik davranış ve tutumları açısından kişiliğin rolü konusunda yeterli miktarda çalışma yapılmamıştır (Belsky ve Barends, 2002; Güler, 2007).

Benliğe ilişkin bilginin kurgulanmasında rol oynayan en önemli faktörlerden birinin kültür olduğu savunulmaktadır. Kadın ve erkek farklı şekillerle aynı kültürel hayata uyum sağlamaya çalışırlar. (Cross ve Madson, 1997). Türk toplumunda da birçok kültürde olduğu gibi kadın, kabul edilemeyen toplumsal cinsiyet rolünün en

önemli parçası olarak görülen çocuk yetiştirme işlevlerinden sorumlu tutulan kişidir. Yapılan araştırmalar uzman işlerde çalışıyor olsa dahi kadınların erkeklere kıyasla daha fazla oranda aile üyelerinin bakımını üstlendiklerini tespit etmiştir (Crossley, 2000). Başka bir ifadeyle, kadınlar sosyal statüleri ne olursa olsun, erkeklere oranla ailelerine sosyal destek verme davranışlarını daha fazla göstermekte ve sosyal ilişkilerin sürdürülmesinde sorumluluk almaktadırlar (Gezici ve Güvenç, 2003)

Kültür, bireyin benlik algısını etkileyen önemli bir etmendir. Pek çok batı kültüründe yaygın bir şekilde görülen başkalarından ayrıışmış ve bireyci benlik, toplulukçu kültürlerde görülen başkaları ile iç içe geçmiş, ilişkili, sosyal bağlamdan koparılmayan benlik şekilleri, bireyin içinde bulunduğu kültüre göre benlik algısını etkilemektedir (Kağıtçıbaşı, 2003). Türk toplumu, ikinci kültür tipine sahiptir. Türkler, aile bağları güçlü, sosyal ve iç içe girmiş bir kültür ile yaşamaktadır. Bu tarz bir kültürde yetişmiş olan anne, çocuğunu da o kültüre göre ve kişiler arasında ayrıışmanın, çok katı sınırların bulunmadığı bir biçimde yetiştirmektedir (Güler, 2007).

Kadınlarda ebeveynlik rolleriyle ilgili benlik algısında, eşlerin birbirlerine davranma şekilleri ve yaklaşımları da etkili olmaktadır. Yılmaz (2001), bir çalışmada benlik algısı, ana-baba tutumu ve eşlerin uyumu arasında bulunan ilişkiyi incelemiştir; çocuk-ebeveyn etkileşimi olumlu ve eşlerin arasındaki uyum yüksekse, çocuklar daha yüksek benlik algısına sahip olmakta ve kendilerini pek çok alanda daha olumlu bir şekilde değerlendirmektedir sonucuna ulaşmıştır. Kadınların eşleriyle arasında olan uyum ne kadar yüksek olursa, ebeveynlikle ilgili benlik algısı da o derecede yüksek olmaktadır.

2.7.2. Ebeveyn rolüne ilişkin benlik algısının ebeveyn tutumlarına etkisi.

Anne babaların algıladıkları ebeveynlik algısındaki olumlu kabul ile ebeveynlik rolü arasında pozitif bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur (Weaver vd., 2008). Ebeveyn öz yeterliliği algısı yüksek olan ebeveynlerin, çocuğun ihtiyacı olan besleme-büyütme açısından uygun ortamı sağlama konusunda daha iyi oldukları (Coleman ve Karraker, 2000), doğum sonrası depresyonu görülme sıklığının düşük olduğu ve bu annelerde psikolojik sorunlara daha az rastlandığı bilinmektedir. Ebeveyn öz yeterliliği düşük olan ebeveynlerin ise bir problemle karşılaştıklarında yüksek düzeyde kaygı

yaşadıkları, başarıdan ziyade başarısızlıkla ilgili durumlarda kendilerini sorumlu hissettikleri, zorlukları tehdit olarak algıladıkları, zor sorumlulukları almaktan kaçındıkları ve yeteneklerinden şüphe duydukları belirtilmektedir (Weaver, Shaw, Dishion ve Wilson, 2008).

Ebeveynlik öz-yeterliliğindeki olumlu algı, anne-çocuk etkileşimini de olumlu yönde etkilemektedir. Öz yeterliliği yüksek ve bunun bilincinde olan ebeveynlerin yetenekli, duyarlı ve dikkatli tavırlar sergiledikleri ve çocukları ile pozitif bir iletişimde oldukları görülmektedir (Öngider, 2013).

2.7.3. Ebeveyn rolüne ilişkin benlik algısının çocuklardaki işlevleri.

Bireyin gelişiminde ailenin önemi büyüktür. Belsky'nin (1984) Aile Sistemi Modeli'ne göre, ailede karşılıklı etkileşim içerisinde bulunan kişiler bir sistem şeklinde incelenmelidir. Bu modele göre, ebeveynler arasındaki ilişkiler yani evlilik ilişkisi, anne ve babanın çocuğa karşı tutumlarını etkilemekte, çocuğun davranışları da bu durumlardan etkilenmektedir. Eşler arasındaki kişilikle ilgili ve kültürel uyumsuzluklar, ebeveyn-çocuk etkileşimi üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. (Yılmaz, 2001).

Ebeveynlerin çocuğa göstereceği şefkat, sevgi ve ilgi, çocukların sosyal yeterliliklerine, benlik algılarına ve akademik başarılarına önemli katkılar sağlamaktadır. Ebeveynler, çocuk bakımı ve gelişimiyle alakalı yeterince bilgiye ve bu bilgileri uygulamak için yeterliliğe ve beceriye sahip olarak, kendi tutumları ile, çocukların gelişim ve davranışlarını etkileme yetisine sahip olduklarına da inanmalıdır. Bu etmenler, öz yeterlikle ilgili ebeveyn görevleridir (Weaver vd., 2008).

Sosyal öğrenme ilkelerine göre, çocuklar öz yeterliliğini, daha geniş ifadeyle benlik değerini ebeveynlerini gözleyerek ve dinleyerek öğrenmektedirler. Yeterlilik algısı düşük ebeveynler bunu çocuğa yansıtmakta, bu da çocuğun sosyal uyumunu güçleştirmektedir (Jones ve Prinz, 2005).

Çocukların zihinsel gelişimi ile annelerinin çocuklarıyla ilişkilerinde etkileşimci davranışlar sergilemesi ve olumlu tepkiler verme kapasitesi arasında pozitif ilişkili

bulunmuştur (Troutman vd., 2012). Jones ve Prinz (2005), ebeveynlik öz yeterliliğinin ebeveynlik uygulamaları aracılığıyla çocukların davranışlarını hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilediğini belirtmektedir. Konu ile ilgili yapılmış birçok araştırmada ebeveyn öz yeterliliğinin çocukların bağımlı veya bağımsız olarak yetişmesini güçlü bir şekilde belirlediği ortaya konmuştur (Jones ve Prinz, 2005; Jackson ve Huang, 2000). Düşük ebeveyn öz yeterliliğinin, çocuğun psiko-sosyal ve duygusal uyumunu etkileyerek davranış sorunlarının ortaya çıkmasına yol açabileceği vurgulanmaktadır (Izzo vd., 2000).

2.8. İlgili Araştırmalar

Okul öncesi eğitim çağındaki çocukların sosyal yetkinlikleri ve davranış sorunları üzerinde etkili olan faktörlere dair yurt içinde ve dışında yapılmış çok sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Bu çalışmaların birçoğunda sosyal yetkinlik ve davranış problemleri üzerinde aile, cinsiyet gibi faktörler etkileyici temel faktör olarak bulunmuşken; kayda değer sayıda çalışmada ise aile, cinsiyet faktörleri istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar oluşturmamıştır.

Jones vd. (2015), okul öncesi dönemdeki çocuklarda sosyal yetkinlik düzeyleri ile gelecekteki refah düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Durham, North Carolina, Nashville, Tennessee; Seattle, Washington ve Pennsylvania merkezinde 753 çocukla yaptıkları çalışmada; çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri belirlendikten 20 yıl sonra, hayat standartlarına bakılmış ve araştırma sonucunda; öğretmenler tarafından değerlendirilmiş sosyal beceriler ile karşılaştırılan tüm alanların sonuçları arasında istatistiksel olarak önemli derecede ilişki olduğu diğer bir ifadeyle; kullanılan değişkenlerin çocukların sosyal yetkinlik düzeylerine anlamlı etkileri olduğu belirlenmiştir.

Sette vd. (2015)'nin yapmış oldukları, 241 erkek ve 252 kızdan oluşan 493 çocuk üzerinde yapılan çalışmada; popüleritenin çocukların sosyal yetkinliğini pozitif yönde etkilediği, kaygı ve geri çekilmeyi ise negatif yönde etkilediği belirlenmiştir. Reddedilmenin çocuğun saldırganlığı ve kaygı seviyesi ile doğru orantılı bir ilişkisi varken; sosyal yetkinlik düzeyi ile ters orantılı bir ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Çankaya (2014)'nın 629 dördüncü sınıf öğrencisi ile yürüttüğü araştırmanın sonuçları çocukların oynadıkları oyun türlerinin empati puanlarını yordadığını, ayrıca oyun türleri, kardeş sayısı, günlük oyun oynama süresi değişkenleri açısından saldırganlık puanlarının anlamlı düzeyde değişebildiğini göstermektedir.

Santos vd. (2014) "Okul Öncesi Dönem Boyunca Sosyal Yetkinliğin Gelişmesi: Bir 3 Yaş için Boylamsal Çalışma" adlı çalışmalarında 129 erkek ve 126 kızdaki 255 çocuğu örneklem olarak almıştır. Çalışmanın sonucuna göre çocukların sosyal yetkinlikleri üzerinde kişisel farklar stabil olarak belirlenmiş, özel bireysel becerilerde büyük artışların olduğu görülmüştür.

Paulou (2014) çalışmasında, 470 erkek ve 492 kız toplam 962 öğrenciyi örneklem olarak almıştır. Araştırmanın sonucunda, sınıf ortamında öğrencilerin uygun sosyal becerilerine sahip olmasının motivasyonlarını artıracaklarını belirlemiş ayrıca uygun sosyal becerilere sahip olma durumu ile öğrencilerin duygusal ve davranışsal güçlükleri arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Torres Maria vd. (2012) 48-96 aylık çocuklarla annelerinin sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçladıkları çalışmada; okul öncesine devam eden çocukların annelerinin sosyal, çekingen ya da agresif olma durumları ile çocukların sosyal becerilerinin arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiş, çocukların sosyal yaşamları boyunca annelerinin davranış özelliklerini temsil ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Karaca vd. (2011) okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarını incelemek amacıyla yapmış oldukları çalışmanın sonuçlarında; öğrencilerin, okul öncesi sosyal davranış alt boyutunda 'depresif davranış', 'ilişkisel saldırganlık' ve 'fiziksel saldırganlık' boyutlarıyla ilgili davranışlarında cinsiyet değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Bunun yanında anne öğrenim durumu ve baba öğrenim durumu değişkenine göre 'ilişkisel saldırganlık' boyutuna ilişkin davranışlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir.

M.Farriell (2010), okul öncesi dönem çocuklarda sosyal yetkinlikler ve akran tercihleri arasında bulunan ilişkinin incelendiği araştırmasında 48-101 aylık 55 çocukla çalışmış; araştırmanın sonuçlarında sosyal yetkinliğin arkadaş tercihlerinde etkili olduğu belirlenmiş; ancak akran kabullenmesinde, iyi bir faktör olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Işık'ın (2007) 250 çocuk; onların anne-babaları ve öğretmenleri ile gerçekleştirdiği araştırmasının bulguları; Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeğinden elde edilen puanlarda sosyo-ekonomik düzeyin artmasıyla sosyal becerilerinin de artacağı ayrıca, cinsiyet değişkeninin de çocukların sosyal becerileri üzerinde istatistiksel olarak etkili olduğunu göstermektedir.

Altay'ın (2007) yaptığı çalışmada okul öncesi eğitimde okuyan çocukların olumlu sosyal davranışları ve sosyal yeterlilikleriyle ebeveynlik tutumları arasında bulunan ilişki incelenmiştir. 23-75 aylık 344 çocuk, araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Çalışmanın sonucunda kız çocuklarının akranları ve öğretmenleriyle olumlu bir etkileşim içerisinde oldukları; erkeklerinse akranlarıyla, kızlara göre daha negatif bir etkileşime sahip oldukları görülmüştür.

Seven (2006), 6 yaşındaki çocuklarda bağlanma durumları ve sosyal beceri düzeyleri arasında bulunan ilişkileri inceleme amacı ile yaptığı çalışmanın örneklemini 54 kız, 56 erkek olmak üzere 110 çocuktan meydana gelmiştir. Çalışmanın sonucunda, bağlanma güvenliğiyle sosyal beceriler ve bunların alt ölçekleri arasında bulunan iş birliği, öz kontrol ve atılganlık becerileri arasında orta düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sosyal beceri düzeyi ile cinsiyet ve ana-babanın öğrenim durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Buna karşın kızların sosyal beceri puan ortalamalarının, erkeklere göre yüksek çıktığı görülmüştür.

Hammarberg ve Hagekull (2006) yaptıkları çalışmada 6 yaşındaki çocuklarda içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış problem davranışlarını cinsiyet farklılıklarına dayanarak incelemiştir. 22 okulun hazırlık sınıfında okuyan 173 kız ve 197 erkek olmak üzere 370 çocukla yapılan çalışmada kızların dışsallaştırılmış davranış problemlerini erkeklere göre daha fazla değiştirme ve iyileştirme yönünde oldukları;

fakat erkek çocukların içselleştirilmiş davranış sorunlarını kızlara göre daha fazla iyileştirme yönünde oldukları gözlenmiştir.

Rydell vd. (2005) anneye bağlılık davranışları ve okul öncesi dönem çocuklarının öğretmen ve akranları ile ilişkisinin karşılaştırılması ile ilgili yaptıkları çalışmada; araştırma bulgularının analiz edilmesi sonucunda, 6 yaşındaki çocukların 5 yaşındaki çocuklara göre daha sosyal davranışlar gösterdikleri; akranlarına karşı daha girişken oldukları belirlenmiştir.

Chen ve Jiang (2002) tarafından yapılan araştırmanın bulguları analiz edildiğinde, erkek çocukların geri çekilme ve anksiyete puanlarının, kız çocuklarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca, öğretmenleri tarafından eleştirilmemek için kız çocuklarının, erkeklere göre davranışlarını daha fazla düzenledikleri bulunmuştur. Ayrıca öğretmen perspektifinden bakıldığı zaman yine erkeklere oranla kızların, girdikleri bir ortama daha kolay adapte oldukları tespit edilmiştir.

Cumberland vd. (2001) okul öncesi dönemde çocuğu olan ailelerin duygularını ifade edişiyile çocuğun sosyal yeterliliği ve becerileri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda, annelerin çocuklarıyla yaşadıkları ilişkilerin veya aile içerisinde yansıtılan negatif ve pozitif duyguların, çocuğun sosyal yeterliliği ve sosyal becerileri üzerinde etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Ağlamaz (2006) bir araştırmasında lise öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeği puanlarıyla ailenin aylık gelir düzeyi, anne-babanın öğrenim düzeyi, sınıf düzeyi, cinsiyet, okul türü ve kendini açma düzeyleri değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada örneklem olarak, ortaöğretim kurumlarına devam eden 577 kız ve 646 erkek alınmıştır. Araştırmanın sonucunda, kendini açma düzeyi açısından öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğrenim gördükleri okul türüne öğrencilerin cinsiyetlerine, anne öğrenim düzeyleri ve baba öğrenim düzeylerine göre öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamalarında anlamlı farklar olduğu görülürken, sınıf düzeyi değişkenine göre Saldırganlık Ölçeği puan ortalamalarında anlamlı farklar olmadığı tespit edilmiştir.

Öte yandan; Alisinanoğlu ve Kesicioğlu (2010), okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemlerinin hangi değişkenlere göre değiştiğini belirlemeyi amaçlamıştır. Çocukların davranış sorunları üzerinde; kardeş sayısı, annenin ve babanın öğrenim düzeyi değişkenlerinin ise anlamlı bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır.

Ogelman ve Topaloğlu (2012) anne ve babalarının ebeveyn öz yeterliği algısı ile 4-5 yaşındaki çocuklarının kaygı, saldırganlık, sosyal yetkinlik puanları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 227 çocuk ve bu çocukların anne ve babası oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, çocukların sosyal yetkinlik puanları, anne babanın mesleğine, anne ve babanın eğitim durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği, saldırganlık puanlarının da annelerin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılığa sahip olduğu, artan eğitim düzeyine bağlı olarak saldırganlığın azaldığı görülmüştür. Anne ve babaların ebeveyn öz yeterliği algıları, kendi eğitim durumlarına ve çocuklarının cinsiyetine göre anlamlı bir farklılığa sahip değildir. Annelerin ebeveyn öz yeterliği algıları mesleklerine göre anlamlı fark gösterirken, babaların ebeveyn öz yeterliği algılarında mesleklerine göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Çocukların kaygı ve saldırganlık puanları, anne ve babaların her ikisinin de ebeveynlik göreviyle ilgili yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyumdan etkilenmediği görülmüştür. Annelerin ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum ile çocukların sosyal yetkinlik puanları arasında ilişki bulunmuştur.

Olçay (2008) bir araştırmada bazı kişisel ve ailesel değişkenlere göre okul öncesi dönemde olan çocukların problem davranışlarını ve sosyal yeteneklerini incelemiştir. Yaşlara, kardeş sayısına, annenin eğitim düzeyine, okul öncesi eğitim kurumuna devam etme süresine ve cinsiyete göre okul öncesi dönemde olan çocukların sosyal yetenekler ve sorunlu davranışlar alt boyutları puanları arasında anlamlı farklılığın bulunduğu görülmüştür. Annenin çalışıp çalışmamasına göre okul öncesi dönemde olan çocukların sosyal yeterlilikleri ve sorunlu davranışları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Gülay (2008), çalışmasının örneklemini 5-6 yaş grubundan 26 anaokulu öğretmeni, 461 anne ve 461 çocuk oluşturmuştur. Araştırmada 5 ve 6 yaşlarındaki çocuklar üzerinde akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılmış

ve akran ilişkilerini çeşitli değişkenler bakımından incelenmiştir. Araştırma sonucunda, erkek çocuklarının, kız çocuklarına göre daha saldırgan oldukları belirlenirken; anne öğrenim düzeyi değişkenine bakıldığında ise, öğrenim düzeyi düşük annelerin çocuklarının, öğrenim düzeyi yüksek annelerin çocuklarına göre asosyal davranışları gösterme sıklığının arttığını belirlemişlerdir. Baba öğrenim düzeyi değişkeni açısından bakıldığında da öğrenim düzeyi yüksek olan babaların çocuklarının; öğrenim düzeyi düşük olan babaların çocuklarına göre akranları tarafından daha çok tercih edildikleri belirlenmiştir. Baba öğrenim düzeyi değişkenine bağlı olarak çocukların saldırganlıkları, asosyal davranışları, başkalarına yardımı amaçlayan sosyal davranışları, dışlanma düzeyleri, korkulu-kaygılı davranışları ve aşırı hareketlilik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tarkoçin'in (2014) yaptığı çalışmada, okul öncesi eğitime giden 48-66 aylık çocuklara sahip ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim kurma düzeyleri ve davranış problemleri arasında bulunan ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, 48-66 aylık 400 çocuk ve anne babalarından oluşmuştur. Araştırmanın sonucunda davranış sorunlarının ailenin sosyo-ekonomik düzeyine, babanın yaşına ve eğitim durumuna, çocuğun cinsiyetine göre; ebeveyn ve çocuk iletişimlerinin ailenin sosyo-ekonomik düzeyine, anne ve babanın eğitim durumuna ve kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilirken; anne ve babanın çocukları ile olan iletişiminin de anne-babanın yaşına ve çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı belirlenmiştir.

Kutlu (2014); çocuklarda sık sık görülen akranlarına ve yetişkinlere karşı fiziksel ve sözel saldırganlık, otorite figürlerine karşı gelme ve uyumsuzluk gibi davranışların ruhsal sebeplerini incelemiştir. Çalışmadaki veriler takip süreci, okul ortamında yapılan gözlemler ve aile görüşmeleri sonucunda toplanmış ve psikanalitik kurama göre ele alınmıştır. Araştırma süresi boyunca nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmış, elde edilen bilgiler içerik analizi ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildikten sonra, anne ve baba tutumlarına bağlı olarak, ebeveynin gücünü kabul etme, otoritenin yasaklarını kabullenme ve çocukların dürtülerini kontrol edebilmesi gibi etmenlerin yapılandırıcı bir biçimde etki etmediği, diğer bir ifadeyle; anne baba tutumlarının sözü geçen kavramlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi olmadığı belirlenmiştir.

Öztürk ve Giren (2015), çocuğu okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden annelerin ebeveynlik algılarıyla, çocukların problemlı davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiş, aynı zamanda çocuk sayısı, gelir düzeyi, eğitim durumu ve yaş gibi sosyo-demografik değişkenler de ele almışlardır. Örneklemdedeki annelerin ebeveynliğe yönelik algıları “Ebeveynlerin Çocuk Eğitimi Konusunda Kendilerine Yönelik Tutumları” ölçeği anne formuyla belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda annelerin eğitim durumlarının, ebeveynlikle ilgili genel tutumlarını anlamlı düzeyde etkilediği, dört ve üzerinde çocuğa sahip annelerin ebeveynliğe yönelik algılarının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha iyi olduğu ortaya konmuştur. Annelerin yaş gruplarına göre çocukların problemlı davranışları değerlendirildiğinde, genç annelerin çocuklarının diğerlerine göre daha fazla problemlı davranış gösterdikleri tespit edilmiştir.

Bölüm 3

Yöntem

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada mevcut durumu tespit etme amaçlandığından tarama modeline başvurulmuştur. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu haliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan şey, kişi ya da nesne, kendi ortam ve koşulları içinde olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2016).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma grubunu 4-6 yaş aralığında okul öncesi eğitime devam eden çocuğa sahip 166 anne ve verilerin toplandığı okul öncesi eğitim kurumunda görev yapan 8 Kadın öğretmen oluşturmaktadır. Öğretmenlerin 4'ü ortalama 10 kıdem yılı diğer 4'ü ise ortalama 5 kıdem yılına sahiptir. Çalışmaya katılan öğretmenler kendi sınıflarında bulunan öğrencilerden ortalama 20 tanesi için ayrı ayrı form doldurmuşlardır. Çalışma kapsamında olan çocukların 54 ü 4 yaş, 63 ü 5 yaş ve 49'u 6 yaş grubundadır. Çalışmaya katılan annelerin 47 si ortaokul ve öncesi, 68'i lise ve 51'i üniversite seviyesinde eğitim düzeyindedir. Annelerden 7 yıl ve daha az süre evli olanlar 74, 8-12 yıl arası evli olanlar 48, 13 yıl ve üzeri evli olanlar ise 42 kişidir. Başka çocuğa sahip olanların sayısı 166 iken olmayanlar 50 kişidir. 53 anne aktif çalışma hayatının içinde bulunurken 113 anne çalışmamaktadır. Veriler Bursa ili Orhangazi ilçesinde bir anaokulundan toplanmıştır.

Tablo 1

Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

	N	%
Çocuğun yaşı		
4 yaş	54	31,6
5 yaş	63	36,8
6 yaş	49	28,7
Çocuğun cinsiyeti		
Kız	99	57,9
Erkek	67	39,2
Anne eğitim düzeyi		
Ortaokul ve öncesi	47	28,3
Lise	68	39,8
Üniversite ve üstü	51	28
Evlilik Süresi		
7 yıl ve altı	74	45,1
8-12 yıl	48	29,3
13 yıl ve üzeri	42	25,6
Başka çocuğa sahip olma durumu		
Evet	116	67,8
Hayır	50	29,2
Anne çalışma durumu		
Çalışıyor	53	31
Çalışmıyor	113	66,1

3.3. Verilerin Toplanması

3.3.1. Veri toplama araçları.

Verilerin toplanmasında 2 farklı ölçek kullanılmıştır. Bunlardan ilki, öğretmenlerin doldurduğu, çocuklara ilişkin yaş ve cinsiyet bilgilerinin bulunduğu bölüm de dahil olan ve çocukların sosyal yetkinlik düzeyini ölçen Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeğidir (SYDD). İkincisi, annelerin cevaplandığı, annelere ilişkin kişisel bilgilerin de bulunduğu, ebeveynlerin ebeveynlik rolüne dair benlik algısını ölçen Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeğidir (ERKA). Veri toplama araçlarıyla ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır

3.3.1.1 Kişisel bilgi formu.

Çocuğa ilişkin bilgiler kısmında çocuğun yaşı ve cinsiyeti değerlendirilmiştir. Annelere ilişkin bilgiler bölümünde yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, evlilik süresi, çocuk sayısı, çalışma durumu, şu an çalışmıyor olsa bile daha önce bir çalışma deneyimine sahip olup olmama durumu ve işten ayrılma gerekçesine ilişkin bilgiler toplanmıştır.

3.3.1.2 Sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği (SYDD).

La Freniere ve Dumas (1996) tarafından geliştirilmiş; Çorapçı vd. (2010) tarafından Türkçe 'ye uyarlama, geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Okul öncesi yaştaki çocukların duygusal ve davranış sorun belirtilerini taramak ve risk altındaki çocukları belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Bu ölçek, okul öncesi dönemde çocukların gösterebilecekleri kızgınlık-saldırganlık ve kaygı-içedönüklük gibi duygusal ve davranış sorun belirtilerinin yanı sıra bu dönemde gelişmesi beklenen sosyal becerilerin niceliğini değerlendirir. Her biri 10 madde içeren üç alt ölçeğe sahiptir: Özgün formda ve farklı ülkelerdeki uyarlama çalışmalarında, alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları 0.80 ve üstünde bulunmuştur. Özgün formun 2 hafta ve 6 ay ara ile yapılan test-tekrar test güvenirlik katsayıları sırasıyla 0.78 ile 0.86 ve 0.59 ile 0,70 arasında bulunmuştur (Çorapçı vd., 2010).

SYDD-30, öğretmen ya da ebeveyn tarafından doldurulabilmektedir. Çocukların duygusal ve davranış sorun belirtileri ile sosyal becerileri 6 basamaklı Likert ölçeği ile (1=Hiçbir Zaman, 2=Nadiren, 3=Bazen, 4=Sık Sık, 5=Çoğunlukla, 6=Her Zaman) değerlendirilir. Ölçekte sadece alt ölçekler kullanılmaktadır. Ölçekte yüksek puanlar yüksek kızgınlık, yüksek sosyal yetkinlik ve yüksek içe dönüklüğü; düşük puanlar ise düşük kızgınlık, düşük sosyal yetkinlik ve düşük içe dönüklüğü göstermektedir (Çorapçı vd., 2010). Ölçeğin bu çalışmadaki Cronbach alpha iç tutarlık katsayısı 0,88 olarak bulunmuştur. Ölçek faktörleri için ayrı ayrı yapılan güvenirlik analizlerinde elde edilen Cronbach Alfa değerleri sosyal yetkinlik faktöründe 0,92; kaygı-içe dönüklük faktöründe 0,83 ve saldırganlık faktöründe 0,86 olarak hesaplanmıştır.

3.3.1.3 Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği (ERKA).

Ölçek, MacPhee, Fritz ve Miler-Heyl, (1996) tarafından, bireyin ebeveynlik rolünde kendisini ne derece yeterli gördüğü, rolünden aldığı doyum, rolüne yatırımı ve diğer yetişkin rolleri ile arasında ne derecede denge kurduğunu ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Güler ve Yetim (2008) tarafından yapılmıştır. Ölçek, yeterlilik (6 madde), rol doyumunu (6 madde), yatırım (5madde) ve rol dengelemesi (5 madde) alt ölçeklerinde toplam 22 maddeden oluşmaktadır. Katılımcı, 'öte yandan' ile bağlanmış iki zıt fikir cümlesinden kendisini en iyi temsil eden seçeneği seçer ve her bir önermeye ait 'bana göre kısmen doğru' veya 'bana göre gerçekten doğru' tanımlamalarından sadece birini işaretlemektedir.

Güler ve Yetim (2010) tarafından ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Çalışmada ölçeğin yeterlilik faktörünün Cronbach Alfa katsayısı 0,68; rol doyumunun 0,65; yatırımın 0,70 ve rol dengelemenin 0,61 olarak bulunmuştur. Ölçeğin bu çalışmadaki Cronbach alfa değeri tüm ölçek için 0,88 olduğu görülmüştür. Ölçek faktörlerinden yeterlilik için güvenilirlik değeri 0,87; rol doyumunu için güvenilirlik değeri 0,79; yatırım için güvenilirlik değeri 0,81; rol dengeleme için güvenilirlik değeri 0,84 olarak hesaplanmıştır.

3.3.2. Veri toplama süreci.

Araştırma kapsamında kullanılan ölçeğin anneler tarafında yeterli seviyede anlaşılıp anlaşılmadığını belirlemek amacıyla araştırma grubuna benzer özellikleri olan 110 anne ile pilot uygulama yapılmıştır. Uygulama sonucunda dağıtılan formlardaki hatalı işaretlemeler tespit edilmiş, asıl uygulamanın öncesinde annelere kısa ön bilgilendirme toplantısı yapılarak formların uygun şekilde doldurulması sağlanmıştır. Çalışmada kullanılan formlar öğretmenlere ve annelere uygulama olmak üzere iki aşamada toplanmıştır. Annelere gönderilen formlarda çocuğa ve anneye ilişkin kişisel bilgiler ile birlikte Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği yer almaktadır.

Öğretmenlere verilen formlarda ise Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği yer almaktadır. Öğretmenlerin her bir öğrencisi için bu formları ayrı ayrı doldurmaları istenmiştir. Formları toplama çalışmasının sonunda 171 öğrenci

için veri elde edilmiştir. Toplanan verilerden 5 tanesi eksik, hatalı ya da tutarsız yanıtlar içermesi nedeni ile analizler dışında bırakılmış ve çalışma 166 adet form ile yapılmıştır.

Okulda görev yapan 8 öğretmenden sınıfında kayıtlı bulunan öğrencilerin her biri için ayrı ayrı form doldurması istenmiştir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin form dolduracakları öğrenciler ile en az yarım eğitim öğretim dönemi geçirmiş olmasına özellikle dikkat edilmiştir. Okuldan alınan bilgiye göre toplam öğrenci sayısı 175 tir. Veri toplama sürecinde 171 anneye ulaşılmış ve bu sayı içerisinde, öğretmen formlarıyla eşleştirilen, 166 adet form kullanılmıştır. Çalışmaya katılmak gönüllülük esasına dayalı olup annelere ve öğretmenlere sunulan formlarda kişisel bilgilerinin korunacağı ve 3. şahıs ya da kurumlarla paylaşılmayacağı belirtilmiştir.

3.3.3. Veri analiz işlemleri.

Verilerin analizinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences) Windows 21.0 programı kullanılmıştır. Analizler araştırma sorularına uygun bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Öncelikli olarak Kolmogorov Smirnov normallik testi ile verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine bakılmıştır. Normal dağılım göstermeyen ve parametrik olmayan ikili grupların karşılaştırılmasında Mann Whitney U testi, ikiden fazla grupları karşılaştırmak içinse Kruskal Wallis-H testi kullanılmıştır.

Araştırmada okul öncesi eğitime devam eden 4-6 yaş aralığında ki çocukların sosyal yetkinlik, kızgınlık, saldırganlık, kaygı ve içe dönüklük alt boyutları arasındaki ve anne ebeveyn rolü kendilik algısı alt boyutları olan yeterlilik, rol doyumunu, yatırım ve rol denge arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla Spearman momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılmıştır.

3.4. Sınırlamalar

1. Bu çalışmada ölçülmesi hedeflenen 4-6 yaş arası okul öncesi eğitime devam eden çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri ile annelerinin ebeveynlik rolü benlik algısı arasındaki ilişki düzeyi, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30) ölçeği ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA) ile sınırlıdır.

Bölüm 4

Bulgular

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular, betimleyici istatistikler ve fark analizlerine yer verilmiştir.

4.1. Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 4-6 Yaş Aralığındaki Çocukların Ve Annelerinin Ölçek Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Çalışmada kullanılan ölçeklerin betimsel istatistikleri Tablo 2 de sunulmuştur.

Tablo 2

Ölçek Puanlarının Betimsel İstatistikleri

	<i>N</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	<i>Mean</i>	<i>Std. Deviation</i>
SY	166	15,00	60,00	50,0301	8,44836
KS	166	10,00	56,00	17,4518	7,72447
Kİ	166	10,00	49,00	17,0542	7,20796
YET	166	8,00	22,00	16,6463	2,99038
ROLDYO	166	7,00	15,00	12,0361	1,36133
YAT	166	5,00	16,00	9,1585	1,73359
ROLDEN	166	5,00	15,00	10,5576	1,93642

4-6 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeğinin alt boyutu olan sosyal yetkinlik puan ortalaması (50,03±8,45), ikinci alt boyut olan kızgınlık/saldırganlık puan ortalaması (17,45±7,72), ve son alt boyut olan kaygı/içe dönüklük (17,05±7,20) olarak tespit edilmiştir. Ebeveyn rolü kendilik algısı ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde ise; yeterlilik alt boyutu ortalaması (16,64±2,99), rol doyumu alt boyutu ortalaması (12,03±1,36), yatırım alt boyutu ortalaması (9,15±1,73), ve son olarak rol denge alt boyutu ortalaması ise (10,55±1,93) olduğu görülmüştür.

4.2. Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 4-6 Yaş Aralığındaki Çocukların Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık ve Kaygı Davranışlarının Çeşitli Değişkenlere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde 4-6 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, kaygı ve saldırganlıklarının ‘cinsiyet, annenin eğitim durumu’, değişkenlerine göre değişip değişmediği sorularına cevap aranmıştır.

4.2.1 Okul öncesi eğitime devam eden 4-6 yaş aralığında ki çocukların sosyal yetkinlik, kaygı ve saldırganlıklarının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular.

Araştırmanın ‘4-6 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, kaygı ve saldırganlık puanları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?’ alt problemini test etmeden önce normallik testi uygulanmış ve sonuçları Tablo 2’ te sunulmuştur.

Tablo 3

4-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Kaygı, Saldırganlık Puanlarının Cinsiyet Bakımından Normallik Testi

Ölçek puanı	Anne Eğitim Düzeyi	Kolmogorov Normallik Testi
		N
		p

Sosyal Yetkinlik	Kız	99	,004
	Erkek	67	,155
Kaygı	Kız	99	,002
	Erkek	67	,058
Saldırganlık	Kız	99	,117
	Erkek	67	,001

4-6 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, kaygı ve saldırganlık puanlarının cinsiyete göre normallik testi sonucu, bazı değişkenlerin normal dağılım gösterirken ($p>.05$), bazılarının ise normal dağılım göstermediğine işaret etmektedir ($p<.05$).

Normallik varsayımının bazı değişkenler için sağlanmamasından dolayı bağımsız örnekler için parametrik olmayan istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Bu doğrultuda, 4-6 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik ve kızgınlık/saldırganlık ve kaygı/içe dönüklük puanlarının cinsiyete göre anlamlı derecede farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

Tablo 4

4-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik Puanlarının Cinsiyet Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Cinsiyet	N	X	ss	SO	z	p
Sosyal Yetkinlik	Kız	99	50,86	8,29	88,89	-1,758	,079
	Erkek	67	48,81	8,59	75,54		

4-6 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarının cinsiyete göre %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>,05$).

Tablo 5

4-6 Yaş Çocuklarının Kaygı Puanlarının Cinsiyet Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Cinsiyet	N	X	ss	SO	z	p
Kaygı	Kız	99	17,36	7,57	84,80	-,426	,670
	Erkek	67	16,60	6,67	81,57		

4-6 yaş çocuklarının kaygı puanlarının cinsiyete göre %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>,05$).

Tablo 6

4-6 Yaş Çocuklarının Saldırganlık Puanlarının Cinsiyet Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Cinsiyet	n	X	ss	SO	z	p
Saldırganlık	Kız	99	16,74	5,73	84,04	-,175	,861
	Erkek	67	18,51	9,93	82,71		

4-6 yaş çocuklarının saldırganlık puanlarının cinsiyete göre %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur ($p>,05$).

4.2.2 4-6 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, kaygı ve saldırganlıklarının

annenin eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular.

Araştırmanın ‘4-6 yaş aralığındaki çocukların sosyal yetkinlik, kaygı ve saldırganlıkları annenin eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?’ alt problemini test etmeden önce normallik testi uygulanmış ve sonuçları Tablo 7 de sunulmuştur.

Tablo 7

4-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Kaygı, Saldırganlık Puanlarının Anne Eğitim Düzeyi Bakımından Normallik Testi

Ölçek puanı	Anne Eğitim Düzeyi	Kolmogorov Normallik Testi	
		N	p
Sosyal Yetkinlik	Ortaokul ve Öncesi	47	,054
	Lise	68	,102
	Yüksekokul ve sonrası	51	,145
Kaygı	Ortaokul ve Öncesi	47	,024
	Lise	68	,013
	Yüksekokul ve sonrası	51	,060
Saldırganlık	Ortaokul ve Öncesi	47	,057
	Lise	68	,094
	Yüksekokul ve sonrası	51	,047

4-6 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, kaygı ve saldırganlık puanlarının anne eğitim düzeyine göre normallik testi sonucu, bazı değişkenlerin normal dağılım gösterirken ($p>.05$), bazılarının ise normal dağılım göstermediğine işaret etmektedir ($p<.05$).

Normallik varsayımının bazı değişkenler için sağlanmamasından dolayı bağımsız örnekler için parametrik olmayan istatistiksel yöntemler uygulanmıştır. Bu doğrultuda, 4-6 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, kaygı ve saldırganlık puanlarının anne eğitim düzeyine göre anlamlı derecede farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis-H testi kullanılmıştır.

Tablo 8

4-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik Puanlarının Anne Eğitim Düzeyi Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Anne Eğitim düzeyi	n	X	Ss	SO	X ²	p
Sosyal Yetkinlik	Ortaokul ve Öncesi	47	49,36	8,21	78,54	2,028	,363
	Lise	68	49,75	8,32	81,07		
	Yüksekokul ve sonrası	51	51,02	8,90	91,31		

Bulgular, 4-6 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarının anne eğitim düzeyine göre %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık göstermediğine işaret etmektedir ($p>.05$).

Tablo 9

4-6 Yaş Çocuklarının Kaygı Puanlarının Anne Eğitim Düzeyi Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Anne Eğitim düzeyi	n	X	ss	SO	X ²	p
Kaygı	Ortaokul ve Öncesi	47	17,62	7,17	86,73		
	Lise	68	16,46	7,43	78,41	1,303	,521
	Yüksekokul ve sonrası	51	17,33	7,02	87,30		

Bulgular, 4-6 yaş çocuklarının kaygı puanlarının anne eğitim düzeyine göre %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık göstermediğine işaret etmektedir (p>,05)

Tablo 10

4-6 Yaş Çocuklarının Saldırganlık Puanlarının Anne Eğitim Düzeyi Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Anne Eğitim düzeyi	N	X	ss	SO	X ²	p
Saldırganlık	Ortaokul ve Öncesi	47	18,83	9,41	88,26		
	Lise	68	17,04	6,36	84,63	1,272	,529
	Yüksekokul ve sonrası	51	16,73	7,66	77,61		

Bulgular, 4-6 yaş çocuklarının saldırganlık puanlarının anne eğitim düzeyine göre %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık göstermediğine işaret etmektedir (p>,05).

4.3. 4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveynlik Rolü Benlik Algılarının Çeşitli

Değişkenlere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, 4-6 yaş çocukların ebeveynlerinin ebeveyn benlik algıları ‘annenin çalışma durumu, evlilik süresi, başka çocuk olup olmaması’ değişkenlerine göre değişip değişmediği araştırılmıştır.

4.3.1 4-6 yaş çocukların annelerinin ebeveynlik rolü benlik algılarının annenin çalışma durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular.

Araştırmanın ‘4-6 yaş çocuklarının annelerinin ebeveyn benlik algılarının annenin çalışma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?’ alt problemini test etmeden önce normallik testi uygulanmış ve sonuçları Tablo 10’ da sunulmuştur

Tablo 11

4-6 Yaş Ebeveyn Rolü Benlik Algılarının Annenin Çalışması Bakımından Normallik Testi

Ölçek puanı	Çalışma Durumu	Kolmogorov Normallik Testi	
		N	p
Yeterlilik	Çalışıyor	53	,480
	Çalışmıyor	113	,026
Rol Doyumu	Çalışıyor	53	,000
	Çalışmıyor	113	,006
Yatırım	Çalışıyor	53	,207
	Çalışmıyor	113	,029

Tablo 11 (devam)

Ölçek puanı	Çalışma Durumu	Kolmogorov Normallik Testi	
		N	p
Rol Dengeleme	Çalışıyor	53	,215
	Çalışmıyor	113	,055

4-6 yaş çocuklarının annelerinin ebeveyn benlik algılarının annenin çalışma durumuna göre normallik testi sonucu, bazı değişkenlerin normal dağılım gösterirken ($p>.05$), bazılarının ise normal dağılım göstermediğine işaret etmektedir ($p<.05$).

Normallik varsayımının bazı değişkenler için sağlanamamış olmasından dolayı bağımsız örnekler için parametrik olmayan istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Bu doğrultuda, 4-6 yaş aralığındaki çocukların ebeveynlerinin ebeveyn rolü kendilik algılarının annenin çalışma durumuna göre anlamlı derecede farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Mann-Whitney U testi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 12.

4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Yeterliliğin Annenin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Çalışma Durumu	N	X	ss	SO	z	p
Yeterlilik	Çalışıyor	53	16,19	2,97	83,37	-,358	,721
	Çalışmıyor	113	16,86	2,99	80,51		

Bulgular, 4-6 yaş aralığındaki çocukların annelerinin ebeveyn rolü kendilik algısı ölçeğinin alt boyutu olan yeterlilik puanının annenin çalışma durumuna göre %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmamıştır.

Tablo 13

4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Rol Doyumunun Annenin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Çalışma Durumu	N	X	ss	SO	z	p
Rol Doyumu	Çalışıyor	53	12,09	1,29	85	-,633	,527
	Çalışmıyor	113	12,01	1,40	80,02		

Bulgular, 4-6 yaş çocuklarının annelerinin ebeveyn rolü kendilik algısı ölçeğinin alt boyutu olan rol doyumunu puanının annenin çalışma durumuna göre %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmemiştir.

Tablo 14

4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Alt Boyutu Olan Yatırımın Annenin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Çalışma Durumu	N	X	ss	SO	z	p
Yatırım	Çalışıyor	52	9,02	1,85	83,45	-,399	,690
	Çalışmıyor	112	9,22	1,70	80,28		

Bulgular, 4-6 yaş çocuklarının annenin ebeveynlik rolü kendilik algısı ölçeğinin altboyutu olan yatırım puanının annenin çalışma durumuna göre %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunamamıştır.

Tablo 15

4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveynlik Rolü Kendilik Algısı Alt Boyutu Rol Dengelemesinin Annenin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Çalışma Durumu	N	X	ss	SO	z	p
Rol Dengeleme	Çalışıyor	53	10,48	2,10	85	-,633	,527
	Çalışmıyor	113	10,59	1,86	80,02		

Bulgular, 4-6 yaş aralığındaki çocukların ebeveynlerinin ebeveynlik rolü kendilik algısı ölçeğinin alt boyutu olan rol dengeleme puanının annenin çalışma durumuna göre %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmemiştir.

4.3.2 4-6 yaş çocukların annelerinin ebeveynlik rolü kendilik algılarının başka çocuk sahibi olup olmamasına göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular.

Araştırmanın ‘4-6 yaş çocuklarının annelerinin ebeveynlik rolü kendilik algılarının başka çocuk sahibi olup olmamasına göre farklılaşmakta mıdır?’ alt problemini test etmeden önce normallik testi uygulanmış ve sonuçları Tablo 15’ te sunulmuştur.

Tablo 16

4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Kendilik Algılarının Başka Çocuk Sahibi Olup Olmama Durumuna Göre Normallik Testi

Ölçek puanı	Başka Çocuk Var Mı?	Kolmogorov Normallik Testi	
		N	P
Yeterlilik	Evet	116	,141
	Hayır	50	,216
Rol Doyumu	Evet	116	,000
	Hayır	50	,033
Yatırım	Evet	116	,026
	Hayır	50	,240
Rol Dengeleme	Evet	116	,029
	Hayır	50	,311

4-6 yaş aralığındaki çocukların annelerinin ebeveynlik rolü kendilik algısı ölçeğinin rol doyumu alt boyutunda her iki grup içinde normal dağılım sağladığı ($p>.05$), diğer alt boyutlarda ise başka çocuk sahibi olmayan grupta normal dağılım olmadığı görülmüştür ($p<.05$).

Normallik varsayımının sağlanamadığı değişkenler için parametrik olmayan istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Bu doğrultuda, 4-6 yaş aralığındaki çocukların annelerinin ebeveynlik rolü kendilik algısı ölçeğinin yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme alt boyutlarında Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Normal dağılım gösteren bağımsız örneklemeler için ise parametrik istatistiksel yöntemler

uygulanmaktadır. Bu doğrultuda, ebeveyn kendilik algısı ölçeğinin rol doyumu alt boyut için ise t-testi uygulanmıştır.

Tablo 17

4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveynlik Rolü Kendilik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Yeterliliğin Başka Çocuğa Sahip Olup Olmama Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Başka Çocuk Var mı?	N	X	Ss	SO	Z	p
Yeterlilik	Evet	116	16,71	3,05	84,29	-,324	,746
	Hayır	50	16,50	2,87	81,67		

Bulgular, 4-6 yaş çocuklarının annelerinin ebeveynlik rolü kendilik algısı ölçeğinin alt boyutu olan yeterlilik puanının başka çocuk sahibi olup olmama durumuna göre %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık göstermediğine işaret etmektedir.

4-6 yaş çocukların ebeveynlerinin ebeveyn kendilik algısı ölçeğinin alt boyutu olan rol doyumundan aldığı puanlar başka çocuk sahibi olup olmama değişkenine göre normal dağılım ($p>,05$) göstermesinden dolayı rol doyumu alt boyutunun başka çocuk sahibi olup olmamaya göre karşılaştırma parametrik testlerden olan t-test ile gerçekleştirilmiştir. Bulgular Tablo 17 da rapor edilmiştir.

Tablo 18

4-6 Yaş Aralığındaki Çocukların Annelerinin Ebeveynlik Rolü Benlik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Rol Doyumu Puanının Başka Çocuk Sahibi Olup Olmaya Göre T-Testi

Değişken	Başka çocuk var mı?	N	X	SS	t	p
Rol Doyumu	Evet	116	12,09	1,34	,706	,482

Hayır 50 11,92 1,42

Tablo 19’da da görüldüğü gibi 4-6 yaş çocuklarının ebeveynlerinin ebeveyn kendilik algısı ölçeğinin alt boyutu olan rol doyumunda başka çocuk sahibi olup olmama durumuna göre anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>,05$).

Tablo 19

4-6 Yaş Çocuklarının Annelerin Ebeveyn Rolü Benlik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Yatırımın Başka Çocuğa Sahip Olup Olmama Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Başka Çocuk Var mı?	N	X	ss	SO	z	p
Yatırım	Evet	115	9,17	1,66	83,45	-,399	,690
	Hayır	49	9,12	1,94	80,28		

Bulgular, 4-6 yaş çocuklarının ebeveynlerinin ebeveyn kendilik algısı ölçeğinin alt boyutu olan yatırım puanında başka çocuk sahibi olup olmama durumuna göre %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 20

4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Rol Dengelemenin Başka Çocuğa Sahip Olup Olmama Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Başka Çocuk Var mı?	N	X	ss	SO	z	p
Rol Dengeleme	Evet	116	10,68	1,91	86,69	-1,321	,187
	Hayır	50	10,27	1,98	76,09		

Bulgular, 4-6 yaş çocuklarının ebeveynlerinin ebeveyn kendilik algısı ölçeğinin alt boyutu olan rol dengeleme puanında başka çocuk sahibi olup olmama durumuna göre %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

4.3.3. 4-6 yaş çocukların annelerinin ebeveyn rolü benlik algılarının evlilik süresine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular.

Araştırmanın ‘4-6 yaş çocuklarının ebeveynlerinin ebeveyn benlik algılarının evlilik süresine göre farklılaşmakta mıdır?’ alt problemini test etmeden önce normallik testi uygulanmış ve sonuçları Tablo 20’ da sunulmuştur.

Tablo 21

4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Benlik Algılarının Evlilik Süresi Bakımından Normallik Testi

Ölçek puanı	Evlilik Süresi	Kolmogorov Normallik Testi	
		N	p
Yeterlilik	1-7 yıl	47	,125
	8-10 yıl	54	,409
	11-22 yıl	61	,501
Rol Doyumu	1-7 yıl	47	,050
	8-10 yıl	54	,008
	11-22 yıl	61	,021
Yatırım	1-7 yıl	47	,277

Tablo 21 (devam)

Ölçek puanı	Evlilik Süresi	Kolmogorov Normallik Testi	
		N	p
Rol Dengeleme	8-10 yıl	54	,014
	11-22 yıl	61	,331
	1-7 yıl	47	,305
	8-10 yıl	54	,653
	11-22 yıl	61	,031

4-6 yaş çocuklarının ebeveynlerinin ebeveyn kendilik algısı ölçeğinin rol doyumunu alt boyutunda her iki grup içinde normal dağılım sağladığı ($p>.05$), diğer alt boyutlarda ise başka çocuk sahibi olmayan grupta normal dağılım olmadığı görülmüştür ($p<.05$).

Normallik varsayımının sağlanamadığı değişkenler için parametrik olmayan istatistiksel yöntemler uygulandığından dolayı 4-6 yaş çocuklarının ebeveynlerinin ebeveyn kendilik algısı ölçeğinin yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme alt boyutlarında Kruskal Wallis-H testi kullanılmıştır. Normal dağılım gösteren bağımsız örneklemeler için ise parametrik istatistiksel yöntemler uygulanmaktadır. Bu doğrultuda, ebeveyn kendilik algısı ölçeğinin rol doyumunu alt boyut için ise ANOVA kullanılmıştır.

Tablo 22

4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Yeterliliğin Evlilik Süresine Göre Karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Evlilik Süresi	N	X	ss	SO	X ²	p
Yeterlilik	1-7 yıl	47	16,74	3,05	83,48		
	8-10 yıl	54	16,38	3,28	78,62	,320	,852
	11-22 yıl	61	16,86	2,70	82,52		

Bulgular, 4-6 yaş çocuklarının ebeveynlerinin ebeveyn kendilik algısı ölçeğinin alt boyutu olan yeterlilik puanında evlilik süresine göre %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık olmadığına işaret etmektedir.

4-6 yaş çocukların ebeveynlerinin ebeveyn kendilik algısı ölçeğinin alt boyutu olan rol doyumundan aldığı puanlar evlilik süresi değişkenine göre normal dağılım ($p>,05$) göstermesinden dolayı rol doyumunu alt boyutunun evlilik süresine göre karşılaştırma parametrik testlerden olan ANOVA ile yürütülmüştür. Bulgulara Tablo 23’de yer verilmiştir.

Tablo 23

4-6 Yaş Çocukların Annelerinin Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Rol Doyumu Puanınının Evlilik Süresine İlişkin Bulguları

Değişken	Evlilik Süresi	N	\bar{x}	SS	F	p
Rol Doyumu	1-7 yıl	47	12,15	1,55		
	8-10 yıl	54	11,98	1,49	,193	,824
	11-22 yıl	61	12,03	1,11		

Tablo 23’te de görüldüğü gibi 4-6 yaş çocuklarının ebeveynlerinin ebeveyn kendilik algısı ölçeğinin alt boyutu olan rol doyumunda evlilik süresine göre anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. ($p>,05$).

Tablo 24

4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Benlik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Yatırımın Evlilik Süresine Göre Karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Evlilik Süresi	N	X	ss	SO	X²	p
Yatırım	1-7 yıl	47	9,15	1,46	83,30		
	8-10 yıl	54	9,24	2,01	80,01	,128	,938
	11-22 yıl	61	9,13	1,73	81,43		

Bulgular, 4-6 yaş çocuklarının annelerinin ebeveynlik rolü kendilik algısı ölçeğinin alt boyutu olan yatırım puanında evlilik süresine göre %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

Tablo 25

4-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Ebeveyn Rolü Kendilik Algısı Ölçeğinin Alt Boyutu Olan Rol Dengelemenin Evlilik Süresine Göre Karşılaştırılması

Ölçek Puanı	Evlilik Süresi	N	X	Ss	SO	X²	p
Rol Dengeleme	1-7 yıl	47	10,68	1,82	82,89		
	8-10 yıl	54	10,16	2,13	71,48	4,298	,117
	11-22 yıl	61	10,87	1,79	89,30		

Bulgular, 4-6 yaş çocuklarının annelerinin ebeveynlik rolü kendilik algısı ölçeğinin alt boyutu olan rol dengeleme puanında evlilik süresine göre %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık olmadığını işaret etmektedir.

4.4. 4-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Kaygı, Saldırganlık Düzeyleri İle Annelerinin Ebeveynlik Rolü Benlik Algısı Arasındaki İlişkilerle İlgili Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde ‘4-6 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, kaygı, saldırganlık düzeyleri ile annelerinin ebeveynlik rolü benlik algısı arasında ilişki var mı?’ sorusuna cevap aranmıştır.

Tablo 26

Sosyal Yetkinlik, Kaygı, Saldırganlık Ve Kendilik Algısı İçin Normallik Testi

Ölçek puanı	Kolmogorov Normallik Testi	
	N	P
Sosyal Yetkinlik	166	,001
Kızgınlık-Saldırganlık	166	,000
Kaygı-İçe dönük	166	,000
ERKA-Yeterlilik	166	,018
ERKA-Rol Doyumu	166	,000
ERKA-Yatırım	166	,003
ERKA-Rol Dengeleme	166	,006

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeğinin alt boyutları olan Sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık, kaygı-içe dönüklük ile Ebeveyn kendilik algısı ölçeğinin alt boyutları olan yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol dengeleme puanlarının normal dağılım ($p<0,05$) göstermediği bulunmuştur.

Değişkenler arasında normallik varsayımının sağlandığı durumlarda parametrik istatistiksel yöntemler kullanılmaktadır. Bu sebeple, değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Pearson korelasyon katsayısı yöntemi uygulanmıştır

Tablo 27

Parametrik Olmayan Korelasyon (Spearman's Rho) Analizi Bulguları

Correlations								
	SY_TOP	K-S TOP	K-İ_TOP	YE_TOP	RDO_TOP	YA_TOP	RDE_TOP	
Spearman's rho	SY_TOP	1,000	-,384**	-,390**	-,048	,149	,040	,035
		.	,000	,000	,538	,061	,610	,653
		168	167	167	164	158	167	166
	K-S_TOP	-,384**	1,000	,193*	,114	,007	-,019	-,051
		,000	.	,012	,143	,933	,808	,514
		167	170	169	166	160	169	168
	K-İ_TOP	-,390**	,193*	1,000	,119	-,125	,017	,065
		,000	,012	.	,128	,115	,827	,400
		167	169	170	166	160	169	168
	YE_TOP	-,048	,114	,119	1,000	,177*	,160*	,341**
		,538	,143	,128	.	,026	,038	,000
		164	166	166	167	159	167	167
	RDO_TOP	,149	,007	-,125	,177*	1,000	,160*	,041
		,061	,933	,115	,026	.	,043	,603
		158	160	160	159	161	161	160
	YA_TOP	,040	-,019	,017	,160*	,160*	1,000	,134
		,610	,808	,827	,038	,043	.	,081
		167	169	169	167	161	170	169
	RDE_TOP	,035	-,051	,065	,341**	,041	,134	1,000

	,653	,514	,400	,000	,603	,081	.
	166	168	168	167	160	169	169

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Sosyal yetkinlik ve Kızgınlık/Saldırganlık alt boyutları arasında %99 güven aralığında anlamlı ve negatif yönlü kuvvetli bir ilişki bulunmaktadır. ($r=-0,384$, $p<0,01$).

Sosyal yetkinlik ve Kaygı/İçe dönüklük alt boyutları arasında %99 güven aralığında anlamlı ve negatif yönlü kuvvetli bir ilişki bulunmaktadır. ($r=-0,390$, $p<0,01$).

Kızgınlık/Saldırganlık ve Kaygı/İçe dönüklük alt boyutları arasında %99 güven aralığında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmamaktadır. ($r=193$, $p<0,01$).

Sosyal yetkinlik ve Ebeveyn Rolü Kendilik algısı alt boyutu yeterlilik arasında %99 güven aralığında anlamlı derecede ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Sosyal yetkinlik ve Ebeveyn Rolü Kendilik algısı alt boyutu Rol doyumunda %99 güven aralığında anlamlı derecede ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Sosyal yetkinlik ve Ebeveyn Rolü Kendilik algısı yatırım alt boyutu arasında %99 güven aralığında anlamlı derecede bir ilişki bulunmamaktadır.

Sosyal yetkinlik ve Ebeveyn Rolü kendilik algısı alt boyutu Rol denge arasında %99 güven aralığında anlamlı derecede ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Kızgınlık/Saldırganlık ve Ebeveyn rolü kendilik algısı alt boyutu yeterlilik arasında %99 güven aralığında anlamlı derecede bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Kızgınlık/Saldırganlık ve Ebeveyn rolü kendilik algısı rol doyumunda alt boyutu arasında %99 güven aralığında anlamlı derecede bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Kızgınlık/Saldırganlık ve Ebeveyn rolü kendilik algısı yatırım alt boyutu arasında %99 güven aralığında anlamlı derecede bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Kızgınlık/Saldırganlık ve Ebeveyn rolü kendilik algısı rol denge alt boyutu arasında %99 güven aralığında anlamlı derecede ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Kaygı/İçe dönüklük ve Ebeveyn rolü kendilik algısı alt boyutu yeterlilik arasında %99 güven aralığında anlamlı derecede ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Kaygı/İçe dönüklük ve Ebeveyn rolü kendilik algısı alt boyutu rol doyumu arasında %99 güven aralığında anlamlı derecede bir ilişki bulunmamaktadır. ($p>0,05$).

Kaygı/İçe dönüklük ve Ebeveyn rolü kendilik algısı alt boyutu rol yatırım arasında %99 güven aralığında anlamlı derecede bir ilişki bulunmamaktadır. ($p>0,05$).

Kaygı/İçe dönüklük ve Ebeveyn rolü kendilik algısı alt boyutu rol denge arasında %99 güven aralığında anlamlı derecede bir ilişki bulunmamaktadır. ($p>0,05$).

Bölüm 5

Tartışma ve Sonuçlar

5.1. Tartışma

Bu bölümde çalışmadan elde edilen bulgular benzer araştırmalar ışığında tartışılmıştır. Çalışma genel itibarıyla iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada okul öncesi eğitime devam eden 4-6 yaş aralığındaki çocukların sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık, kaygı-içer dönüklükleri ve annelerin ebeveyn rolü benlik algıları çeşitli değişkenlere göre incelenmiştir. İkinci aşamada ise, çocukların sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık ve kaygı-içer dönüklükleri ile annelerin ebeveyn rolüne ilişkin benlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

5.1.1 Çocukların sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık, kaygı-içer dönüklük puanlarının cinsiyete göre fark sonuçları.

Araştırmanın bulgusuna göre çocuğun sosyal yetkinlik düzeyi cinsiyetine göre farklılaşmamaktadır.

Araştırmanın bulgularını destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Seven (2006), 6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini 56'sı erkek, 54'ü kız 110 çocuk oluşturmuştur. Araştırma sonucunda cinsiyet ile çocukların sosyal beceri düzeyi arasında kızların erkeklere oranla puanları istatistiksel olarak anlamlı sayılamayacak az bir oranda yüksek çıkmıştır. Bu farklılığı araştırmacı toplumun çocuklardan toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyle beklentilerine dayandırmıştır.

Şendil (2010), 5-6 yaş çocuklarının akranları tarafından tercih edilip edilmeme durumlarının, cinsiyetlerinin ve mizaç özelliklerinin sosyal yetkinlik ve davranış sorunlarını (kızgınlık-saldırganlık ve kaygı-içer dönüklük) farklılaştırıp

farklılaştırmadığını ortaya koymak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın katılımcılarını Ankara'daki özel bir okul öncesi eğitimi kurumundan 5-6 yaşlarındaki 42 çocuk oluşturmuştur. Bu çalışmanın sonucunda cinsiyetin sosyal yetkinlik, kızgınlık- saldırganlık veya kaygı-içedönüklük davranış sorunlarından herhangi birini farklılaştırmadığı ortaya çıkmıştır.

Buluş ve Güngör (2010), 5-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının algılanan endişe düzeylerinin, kendilerine ve anne babalarına ait demografik özellikleri ile ilişkisini incelemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırmanın örneklemini okul öncesi kurumlarına devam eden 379 öğrenci ebeveyni oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda, ebeveynin algısına göre çocukların kaygı düzeylerinin cinsiyet ile ilişkisi incelendiğinde çocukların kaygı düzeyleri üzerinde cinsiyetin anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüştür. Bu araştırmaların bulguları, çalışmamızın “çocukların saldırganlık ve kaygı düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmamaktadır” sonucunu desteklemektedir.

Zupan, Gril, A. ve Kav, (2000) yaşları 2 ile 6 arasında değişen 95 çocuğun davranış problemleri ile çeşitli değişkenler açısından ilişkilerin değerlendirildiği bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda çocukların davranış problemleri ile yaş ve cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamadığını belirtmişlerdir.

Andı (2014) yaptığı; okul öncesi çocuklarda öğretmen tarafından ölçülen sosyal davranış denetimi, sosyal uyum ve sosyal yeterlilik düzeylerinin, ebeveyn çocuk yetiştirme tutumları ile ilişkisini incelediği araştırmasında, kız ve erkek çocukların sosyal yeterlilik ölçeği alt boyutlarında benzer davranış düzeyine sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte araştırmamızın diğer bulgularını da destekler nitelikte; Anne baba tutumları ile çocuğun sosyal yeterliliği ve olumsuz sosyal davranışları arasında belirginleşen bir fark görülmemiştir sonucuna ulaşmıştır.

Ogelman ve Topaloğlu (2012) yaptıkları 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları ile anne babalarının ebeveyn öz yeterliliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi çalışmasında, 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, kızların sosyal yetkinlik puanlarının

erkeklere göre daha yüksek olduğu bununla birlikte; 4-5 yaş çocuklarının cinsiyete göre saldırganlık ve kaygı puanları incelendiğinde ise anlamlı bir farklılık olmadığını tespit etmişlerdir.

Araştırmamızın bulguları ve benzer araştırma sonuçları göz önüne alındığında, Türk toplumunda baskın konumda olan toplumsal cinsiyet faktörüne rağmen çocuklardan beklenen ve istenmeyen davranışların kız ve erkek çocuklar için benzer özellikler gösterdiği söylenebilir. Türk ailelerinde sosyalleştirme üzerine geçmişte yapılan araştırma (Kağıtçıbaşı ve Sunar, 1992), istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmayan farkların dışında; istenen (örn., kibar, sıcakkanlı, hakikatli) ve istenmeyen (örn., bağımsız, saldırgan) özelliklerin kız ve erkek çocuklar için şaşırtıcı biçimde benzer olabildiğine işaret etmektedir.

Çalışmamızın cinsiyet değişkeninin, çocukların sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık ve kaygı-içe dönüklükleri üzerinde anlamlı fark oluşturmaması sonucu ve destekleyen nitelikte olan diğer araştırma bulguları; ebeveynlerin ve çocuğun yakın çevresinin, çocuk ile olan etkileşiminde ve yetiştirme tarzlarında, benimsenen katı cinsiyet rollerinin yerini; değişen kültürel değerler, baskınlığı azalan toplumsal ön kabuller ve rollerin etkisiyle, cinsiyet farkı gözetmeksizin erdemli birey yetiştirme çabasına bıraktığını göstermektedir. Bunun yanında özellikle kızgınlık-saldırganlık ve kaygı- içe dönüklük seviyelerinde fark oluşmaması gelişen ve ulaşması kolay teknoloji ile maruz kaldıkları olumlu ya da olumsuz durumlardan farklı cinsiyetlerin aynı oranlarda etkilendiği sonucunu düşündürmektedir.

5.1.2. Çocuğun sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık, kaygı-içe dönüklük düzeyi ile annenin eğitim durumu fark sonuçları.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre çocuğun sosyal yetkinlik düzeyi anne eğitim düzeyine göre farklılaşmamaktadır.

Bu çalışmanın bulgularından farklı olarak bazı araştırmaların sonuçları, sosyal davranış değerlemesi, sosyal beceri ve ebeveynlik üzerinde eğitimin etkisi olduğunu ifade etmektedir (Cousins, Power ve Olvera-Ezzell, 1993; Fox, Platz ve Bentley, 1995). Bu çalışmalar ayrıca ebeveynlerin yüksek dereceli bir eğitim ile sosyal beceriler

gerçekleştirme sıklığının arasında güçlü bir ilişki bulunduğunu savunmaktadır. Öte yandan, sadece bilgi seviyesinin artmasının anne çocuk arasındaki etkileşimi arttırmadığı, bilginin, güven ve benlik saygısı ile desteklenmesi gerektiği birçok araştırmada da vurgulanmaktadır. (Şener, 2011). Buna göre araştırmamızda; eğitilmiş annelerin çocuk eğitimi ve gelişimi konusunda daha bilgili olmalarının yanında, aile katılımıyla ilgili çalışmalarda çocuğu okul öncesi eğitime devam eden annelerin eğitim seviyesi ne olursa olsun genel olarak aktif bir şekilde eğitim programlarına katılım sağlamaları, çocukları ile beraber farklı etkinliklere katılmaları, çocuk gelişimi ile ilgili bilgiye kolaylıkla ulaşmaları; eğitim seviyesi farklı düzeylerdeki babalarında günümüzün geleneksel anlayışından bağımsız bir şekilde çocuk eğitimi ve gelişimi konusunda bilinçli olma çabaları, çocuklarla daha fazla zaman geçirmeleri ve onlarla etkinliğe katılma konusunda daha istekli olmaları sosyal yetkinlik üzerinde üniversite mezunu annelerin yüksek puan alması beklentisinin aksine sadece diplomalı eğitimin etkili olmadığı sonucunu doğurmuştur.

Sunar ve Fişek'in (2005) "geleneksel" ve "modern" Türk ailesinin genel resmini çizmeye çalıştıkları araştırmada, karşılıklı duygusal bağıllık ve kurallara uyma davranışı beklentilerinde, farklı eğitim seviyesindeki aile tiplerinde dahi, çocuklardan bekledikleri davranışların benzerlik gösterdiği, umulan çocuk özelliklerinin (dürüst, çalışkan, adaletli, merhametli) aynı olduğu bahsedilmektedir. Bununla birlikte, anne babaların eğitim seviyesinden tamamen bağımsız olarak çocuğa sevgi, şefkat ve kontrol birlikte gösterilebilmektedir.

Sonuç olarak (Bronfenbrenner ve Morris1998) eğitim seviyesi, annelerin çocuklarına ilişkin sosyalleştirme hedefi belirlemede bir etki sağlamaktadır; fakat, eğitim, ailenin ekonomik ortamını belirleyen mesleki statü ile de yakından bağlantılıdır. Ekonomik bağlam ise anne babaların uzun vadeli sosyalleştirme gayelerini hem de bu gayelerden hangilerinin daha ön safta olacağını belirleyen önemli bir faktördür. Araştırmanın bir sınırlılığı olarak ekonomik bağlamın, eğitim değişkeninin etkisini gizlediği düşünülebilir. Tüm bunlara ek olarak, anne babaların çocuklarını sosyalleştirme gayelerini şekillendiren önemli faktörlerden biri de ülkenin sosyo-ekonomik durumudur. Ülkenin sosyo-ekonomik durum bağlamının çocuk gelişimine etkisi yadsınamaz, hem yüksek eğitilmiş, hem de düşük eğitilmiş annelerin birbirlerine benzer şekilde ülkenin içinde bulunduğu ekonomik bağlamı çocuklarının

geleceklerine ilişkin gayelerini belirlerken yön veren sebep olarak göstermişlerdir. (Çıtlak ve Yağmurlu, 2009).

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre çocuğun kızgınlık-saldırganlık düzeyinde annenin eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık görülmemiştir.

Saldırganlık ve anne baba eğitimi hakkındaki araştırmasında Gülay (2008), çalışmamızın sonucuna benzer şekilde, babaların eğitim düzeyiyle çocukların saldırganlık davranışları arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Kanlıkılıçer (2005) bir çalışmasında 3-6 yaşları arasında anaokulu ve kreşe giden öğrencilerin davranış problemlerini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmaya göre Aşırı Hareketli-Dikkatsiz Olmak, Endişeli-Ağlamaklı Olmak ve Kavgacı-Saldırgan Olmak alt boyutlarının ve ölçeğin toplam puanının, annelerin eğitim düzeyleri değişkenine göre, eğitim gruplarının sıralama ortalamaları arasında bulunan fark istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır. Gürsoy (2002) ise çalışmasında annelerin öğrenim durumuyla saldırganlık puan ortalamalarının arasında anlamlı bir bağ olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Alisinanoğlu ve Kesicioğlu'nun (2010) yaptıkları bir çalışmada okul öncesi çocukların davranış problemleri belirlenmeye çalışılmış ve bu problemler, birkaç değişken açısından incelenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre ebeveynlerin eğitim düzeylerinin, çocukların davranış problemlerinde önemli bir farklılığa neden olmadığı bulunmuştur. Bu bulguyla çalışmamızın kızgınlık-saldırganlık sonuçlarının anne eğitim durumuyla alakalı bulguları paraleldir.

Ayyıldız (2011) deneysel bir çalışmasında, 60-72 aylık çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesiyle şiddet davranışlarını önleme konusunda ebeveyn ve çocuk programının etkisini belirlemek istemiştir. 31 kontrol ve 36 deney grubundan oluşan toplam 67 çocuk ve ebeveynleri, çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışmanın bulgularına göre hem kontrol hem de deney grubunda bulunan çocukların sosyal beceri toplam ve alt boyut puanları zamanla anlamlı bir yükseliş göstermiştir. İlk ölçümde kontrol ve deney gruplarının arasında puan farkı yokken, 2. ve 3. ölçümlerde bu puanlar, deney grubunun lehine anlamlı bir farklılık göstermiştir. 6 ay içerisinde kontrol grubunda bulunan çocukların şiddet davranış sayısı 159'dan 65'e; deney

grubundaki çocukların ise 234'ten 34'e düşmüştür ve grupların arasında bulunan fark istatistiksel açıdan anlamlıdır. Alınan eğitim, annelerin çocuk eğitiminin önemi konusunda sahip oldukları farkındalığı arttırmaktayken; çocukların da sosyal becerilerini geliştirerek saldırganlık davranışlarının azalmasına ve sosyal yetkinliğe ulaşmalarına katkıda bulunmaktadır. Bu araştırma çalışmamızın bulgularını desteklememektedir fakat bu deneysel araştırmada anne ve babalara uygulanan söz konusu eğitim doğrudan çocuk gelişimi ve çocuklarda istenmeyen davranışları önleme ile ilgilidir, bu eğitimin çocukların sosyal becerilerini geliştirip şiddet davranışlarını azaltması olağan bir sonuçtur.

Konuyla alakalı literatüre bakıldığı zaman benlik denetimi ve ahlaki içselleştirmeye olumsuz yönde etki eden ebeveynlik davranışlarının (tutarsız disiplin, fiziksel ceza, olumsuz duygu ve yorumlar, güce başvurma tehdidi, sevginin geri çekilmesi vb.) saldırganlık ile bağlantısı olduğu düşünülmektedir (Berk, 2013). Ebeveynlerin bu tarz davranışlarının pek çoğu, çocukların hem sözel hem de fiziksel saldırganlık davranışları göstermesine yol açabilir. Ayrıca ebeveynlerin çocuklar üzerindeki gözetimlerinin yetersiz olması, çocukların olumsuz yönde model olabilecek arkadaşları ile olan ilişkilerine ve ev dışındaki etkinliklerini kontrol edebilmelerine engel olabilir. Bu şekilde çocuklar aile dışında saldırgan davranışlar öğrenme ve sergileme riski altında kalabilir. Eğitim seviyesi arttıkça, çocuk yetiştirirken tutarlı tutumlara sahip olma, iletişimde ben dili kullanma, empatik davranma, sorunlara çözüm odaklı yaklaşma, ne olursa olsun çocuğu sevgiden yoksun bırakmama konusunda bilinçli olma gibi davranışlar da artmaktadır. Annelerin eğitim durumlarıyla çocukların saldırganlık puanları arasında anlamlı bir farkın bulunmaması, çalışma grubunda bulunan çocukların saldırganlık puanlarına etki eden başka değişkenlerin olabileceğini düşündürmüştür.

Araştırmada anne eğitim düzeyine göre çocuğun kaygı-iççe dönüklük düzeyinin farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Kaygı ve anne baba eğitimiyle ilgili yapılan pek çok çalışma vardır ve bu çalışmalarda çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Gümüş (1997) bir çalışmasında, ebeveyn durumuyla çocukların sosyal kaygıları arasında anlamlı bir farkın bulunduğunu;

yüksek okul mezunu ebeveynlere sahip olan çocukların daha düşük kaygı düzeylerine sahip olduğunu belirtmiştir.

Varol'a (1990) göre ebeveynlerin eğitim durumlarıyla çocukların kaygı düzeyleri arasında önemli bir fark yoktur. Gülay'ın (2008) yaptığı bir çalışmada ebeveynlerin eğitim düzeylerine bağlı olarak, çocuklarda görülen kaygılı-korkulu davranışlar arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Bu iki çalışmada annelerin eğitim durumunun çocukların kaygı durumlarını etkilememesi, kaygıyı etkileyebilecek çocuk-öğretmen-sosyal çevre ilişkisi, mizaç, akran ilişkileri, kardeş ilişkileri gibi çeşitli değişkenlerin olduğunu düşündürmektedir ve sonuçları araştırmamızın bulgularını desteklemektedir.

Çıtlak ve Yağmur (2009) Türk annelerin çocuk sosyalleştirme hedeflerinde eğitime bağlı olarak gözlemlenen farklılıklar (iç kültür değişimi) üzerine yaptıkları araştırmada, yukarıda geçen benzer sonuçların yanı sıra her iki grup anne tarafından paylaşılan ortak hedefler olduğunu tespit etmişlerdir. Okul ve meslek hayatında başarılı olmak, hayatın zorlukları karşısında pes etmemek gibi hedeflerde annelerin beklentilerinde farklılık oluşmadığı bulunmuştur. Buna bağlı olarak, her iki anne grubu da çocuklarının eğitime önem verdiklerini ve yüksek öğrenim görmesini istediklerini ve düzenli gelir sağlayacak iyi bir meslek sahibi olmasını istediklerini vurgulamıştır. Annelerin çocuklarıyla ilgili hedeflerinde de benzerlikler bulunmaktadır. Özellikle sevecen, sıcak bir insan olma, paylaşabilen ve insan halinden anlayan bireyler olması gibi isteklerinde de benzerlikler bulunmaktadır. Her iki grupta da aile ve çevre ile sıcak ilişkiler içinde olma çocukta değer verilen istenen özellikler olarak belirtilmiştir. Bunlara ek olarak, tüm anneler, eğitim durumları fark etmeksizin çocuklarının kötü alışkanlıklardan (sigara, alkol, uyuşturucu vb.) uzak durmasını istediklerini özellikle belirtmişlerdir. Katılımcı anneler, eğitim durumlarına bakılmaksızın çocuklarında görmek istedikleri özellikler olarak dürüstlük, alçakgönüllülük, içtenliği sıralarken, çocuklarında görmek istemedikleri özellikler olarak da ikiyüzlülük ve yalan söylemek gibi davranışları örnek vermişlerdir. Son olarak, her iki anne grubu da sosyal olarak problem kabul edilen davranışları (ör. öfke, hırs) sınırlamayı önemsediklerini belirterek, çocuklarda, nerede durması gerektiğini bilme, başkalarına zarar vermeme, insanlara tepeden bakmama, inatçı olmaktan aşırıya gitmeme gibi, özelliklerin önemi vurgulamıştır.

Günümüzde profesyonel hayattaki tüm işler, belli bir eğitimden, alınacak sertifika ya da diplomalardan sonra kazanılmaktadır. Ancak toplumun diline pelesenk olmuş ifadesiyle ‘geleceğimiz’ olan çocuğun nasıl yetiştirileceği konusunda anne babalara kaliteli ve sürekli eğitim verilmemektedir. (Işık, 2015). Araştırmamızın bulgularında üniversite mezunu annelerin beklendiği gibi çocuklarının kaygı ve içe dönüklük seviyelerinde etkisinin farklılaşmamasının sebebi; aldıkları eğitimlerin tamamen mesleklerine yönelik olması ve anne baba gelişimi açısından yetersiz olduğunu düşündürmektedir.

Sonuç olarak, tüketim toplumu olma ve modern, kentli hayata uyum sağlama süreci özellikle orta sınıf hanelerde çocuğun ehemmiyetinin fark edilmesine, çocuğa olan ilginin artmasına ve dolayısıyla çocuk odaklı bir yaşam algısına sebep olmuştur. Günümüz dünyasında çocuklar için oluşan çevresel riskler, bilinçli teknoloji kullanımı olmaması durumunda çocukta görülen menfi etkiler ve çocuklarda görülebilen psikolojik vakaların artışı gibi etkenler annelerin duyarlılığını arttırmaktadır. Anneler için çocuk temalı bilgilere çok hızlı ve rahatlıkla ulaşabilme durumu, tüm mecralarda konuyla ilgili yapılan yayınların artış göstermesi, pazarlama kaygısıyla dahi olsa çocuk ürünleri satan firmaların yaptığı sosyal içerikli paylaşımlar, devlet kurumlarının annelere yönelik yaptığı bilinçlendirme faaliyetleri, belediyelerin mesleki eğitim kurslarında annelere yönelik eğitim imkanı sunmaları gibi faktörler annelerin, özellikle ev hanımı annelerin “çocuk” konusunda bilincinin artmasına katkı sağlamaktadır. Bu durum eğitilmiş olsun ya da olmasın, anneler arasında çocuk konusunda bilinç seviyesinde farklılığı ortadan kaldırmakta ve dengeli bir durum oluşmasına neden olmaktadır. (Işık, 2015). Bu değişim çalışmamızın tüm alt boyutları (sosyal yetkinlik, kızgınlık- saldırganlık, kaygı-içe dönüklük) üzerinde anne eğitim düzeyinin fark oluşturmama sonucunu desteklemektedir.

5.1.3. Annenin ebeveyn rolü benlik algısı ile çalışma durumuna göre fark sonuçları.

Araştırma bulgularına göre anne yeterlilik, anne rol denge, yatırım ve anne rol doyumu düzeyleri, annenin çalışma durumuna göre farklılaşmamaktadır.

Literatüre bakıldığı zaman, annenin çalışma durumuna göre yapılan araştırmalar arasında ebeveyn rolüne ilişkin benlik algısı üzerinde odaklanan çok az sayıda çalışma olduğu görülmüştür. Ebeveyn rolüne ilişkin benlik algısı çalışmalarında, genel olarak baba mesleğine bağlı olarak babalık rolü ele alınmıştır. Buna örnek olarak Poyraz (2007) bir çalışmada, babaların babalık rolünü algılamaları ile kendi anne babalarının tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre babalık rolü algısında, baba mesleğine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Annenin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı üzerine yapılan araştırmalarda, çalışan kadınların rol dengeleme algısının düşük olması beklenirken, bu kadınların çalışmayan kadınlara kıyasla çocuklarına yeterli sevgi ve ilgiyi gösterdikleri görülmüştür (Lerner ve Galambos, 1985). Bununla birlikte annenin çalışma durumu ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı faktörlerinden öz yeterlilik arasındaki ilişkiyi araştıran Jackson ve Scheines'in (2005) çalışmasına göre düzenli bir işe sahip olan anneler, işsiz annelere göre daha fazla öz yeterlilik algısına sahiptir. Araştırma sonuçlarımızın literatürdeki diğer çalışmalar ile ters düşmesinin altında yatan gerekçenin toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılık olduğu düşünülmektedir. Türk toplum dinamiklerinin doğal bir sonucu olarak kadınlarımızın, diğer kültürlerdeki kadınlara oranla iş hayatının içerisinde daha az yer alması ve kadının genel rolünün ev hanımlığı olduğu algısının oluşması nedeni ile kadınların çalışma hayatı ile ev hanımlığı rollerinin ebeveynlik benlik algılarında fark oluşmaması sonucunu doğurduğu savunulabilir.

Anne çalışma durumu ve saldırganlık-kaygı ilişkisi üzerine yapılmış olan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Sarı'nın (2007) yaptığı bir araştırmaya göre annenin mesleki durumu, çocukların sosyal uyumunu etkilememektedir. Terzi (2008) çalışmada, anaokuluna giden çocuklarda görülen davranış problemlerini öğretmenlerin görüşlerine göre incelemiştir. Çalışmada 51 öğretmen aracılığıyla, 5-6 yaşlarında 354 erke, 288 kız çocuğu olmak üzere toplam 642 çocukla ilgili veri toplanmıştır. Çalışmanın sonucuna göre annelerin meslek durumlarıyla çocukların uyum problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır, bu sonuç anne tutumlarıyla, ebeveyn benlik algısı arasındaki yakın ilişki düşünüldüğünde çalışmamızın bulgularını destekler niteliktedir.

Varol (1990) çalışmasında, anneleri esnaf, işçi veya ev hanımı olan çocuklarda görülen kaygı düzeyinin, annesi serbest meslekle uğraşan çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu verilerin ışığında, sürekli stres altında çalışan anne babanın gün boyunca sinirli ve gergin olabileceği ve eve geldikleri zaman bu durumu istemeden de olsa çocuklara yansıtabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, çalışmamızın bulgularını desteklememektedir. Bunun sebebi, mesleğin günümüz insanların yaşamları üzerinde olan etkilerindeki değişimler, meslek ne olursa olsun ebeveynlerin çocuk bakımı ve gelişimi konusundaki tutumlarındaki iyileşmeler olabilmektedir.

Bulgularımızı destekleyen istatistiksel olarak en kapsamlı çalışma, Türk Kültüründe Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları başlığıyla T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (AAK, 2013) tarafından yapılmıştır. Araştırmanın 5-12 yaş aralığında olan çocukların ailelerinde, Türk kültüründe aile yapısı, çocuk eğitimi bölümünde, annelerin çocuk eğitimindeki eğilimlerinin çalışma durumuna göre değişmediği rapor edilmiştir. Bununla birlikte, Andı (2014) yaptığı araştırmanın sonuçlarını; çalışan annelerin çocuklarının sosyal denetim, sosyal uyum ve sosyal denetim ile ilgili davranışları ile çalışmayan annelerin çocuklarının davranışları birbirine benzerdir şeklinde açıklamaktadır. Diğer bir deyişle, annenin çalışma durumu çocuğun davranışları üzerinde direkt olarak etkili sayılmamaktadır. Bu sonuçlar tutum ve benlik algısı arasındaki yakın ilişki göz önüne alındığında araştırmamızı destekler niteliktedir.

Anne babanın ebeveynlikle ilgili algı ve tutumları tanımlanırken, tanımlar Batı kültürüne uygun olarak yapılmaktadır; kültürel farklılıklar genellikle gözatılmemektedir. Çocuk eğitiminde kontrolün, Batı kültürlerine oranla yüksek olduğu Türk kültüründe sevgi ve duyarlılığın düşük olduğu söylenemez. Türk toplumunda sevgi ve kontrol birbirinden bağımsızdır ve fakat bir arada görülebilmektedir. Buna karşılık aşırı rahat aile tanımı Batı toplumları için kullanılmaktadır. (Kağıtçıbaşı, 1981). Bu durum anne çalışsın ya da çalışmasın kontrol ve sevgi konusunda kültürel özelliklerden dolayı denge kurmaya çalıştığını göstermektedir. Bu denge kurma becerisi annelerin benlik algılarıyla ilişkilidir, dolayısıyla çalışma değişkeninin, annelerin ebeveynlik rolü benlik algısı üzerinde fark oluşturmamış olmasını açıklar niteliktedir.

Diğer yandan; toplumsal cinsiyet, erkek ve kadına, toplum tarafından verilen görev ve anlamları ifade eder (Türk Tabipleri Birliği, 2008). Türk toplumunda toplumsal cinsiyet rollerine atfedilen önem göz önünde bulundurulursa, anne günlük hayatında her ne ile meşgul oluyorsa olsun, çocuğun bakımından sorumlu ilk ve en önemli kişi olarak görüldüğünden, tüm diğer toplumsal rolleri bir kenara koyarak öncelikle çocuklarının gelişimine odaklanmaktadır. Bu durum özellikle çalışan annelerde yeterlilik özelinde kendini her anlamda geliştirme ve çocuklarla ilgili olası her duruma hazır olma baskısı oluşturmaktadır.

Öte yandan; Aries (1973)'e göre her devrin imtiyazlı bir “yaş dönemi” vardır. İçinde bulunduğumuz dönemin ayrıcalıklı döneminin de çocukluk olduğunu belirtmektedir. Yazara göre günümüzde çocuklar sonsuz tüketim baskısının da etkisiyle ebeveynler üzerinde gün geçtikçe artan bir hakimiyet kurmakta ve anne babalar çocuklarının isteklerini yerine getirmek zorunda olan ve onları çocuklarının karşılaştığı her durumda ‘kolaylaştırıcılar’ haline dönüşmektedirler. Bu dönem çocuğun değerinin öne çıktığı, çocuk bakımı ve çocukla iletişim konularında bilgi üretiminin en yoğun olduğu dönemdir (Kağıtçıbaşı, 2007). Bu durumun bir sonucu olarak özellikle çalışmayan anneler kendilerini sosyal yaşamın içerisinde tutma çabalarını arttırmakta ve yeterlilik algısı özelinde her yönden geliştirmeye çalışarak olası durumlar hakkında bilgi sahibi olmaya çalışmaktadırlar.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız; çağımızın zorlu koşulları, anneliğin pedagojik rolünün keşfedilerek yeniden tanımlanması girişimleriyle, çalışmayan annelere şehirli, eğitilmiş ve sosyal hayatın merkezinde olan ve çalışan hemcinslerine yaklaşmayı vaat eden ikinci bir statü imkânı/mecburiyeti yaratır: eğitilmiş/ diplomalı annelik! Öte yandan toplum, çalışan annelere, toplumsal cinsiyet rolü baskısı nedeniyle sosyal yaşamdaki sorumlulukları ne olursa olsun önceliğinin çocukları olduğu mesajını vererek, her duruma yeterli ve hazır olma becerisini bir anlamda mecbur kılar (Işık, 2015). Teknolojik, enformasyona yönelik gelişmeler ve kültür her iki grupta ki annelerin sırtına (çalışan/çalışmayan) bu “aşırı ve kusursuz ebeveynliği” yıkılmış görünmektedir. Bu doğrultudaki bakış açısından yola çıkarak, annelerin ebeveynlik rolüne dair benlik algısı üzerinde, çalışıp çalışmama değişkenlerinin anlamlı bir fark oluşturmadığı, bunun daha da ötesinde teknolojik gelişmeler ve kültür olduğu söylenebilir.

5.1.4. Annenin ebeveyn rolü benlik algısının, başka çocuğa sahip olup olmama durumuna göre fark sonuçları.

Başka çocuğa sahip olma durumuna göre annelerin ebeveynlik rolü benlik algısı puanları farklılaşmamaktadır.

Ebeveynlerin birden fazla çocuğa sahip olması durumunda, özellikle ilk çocukla birlikte kazanılan tecrübeye bağlı olarak ebeveynlik rollerinin daha iyi yerine getirildiği bilinmektedir (Koçyiğit ve Yılmaz, 2015). Bununla birlikte artan çocuk sayısına bağlı olarak eşler arasındaki uyumun da artırdığı düşünülebilir (Ekşi ve Kahraman, 2012). Uyum seviyesinin artmasına bağlı olarak çiftlerin yaşadıkları doyum çerçevesinde daha etkin ebeveynlik rolleri takınacağını belirtmektedir. Bu noktada araştırma bulgularının alan yazınla örtüşmemesinin sebebi; annelerin ebeveynlik benlik algısı üzerinde özellikle ekonomik merkezli farklı değişkenlerin rol oynayabileceği olasılığıdır.

5.1.5. Annenin ebeveyn rolü benlik algısının, evlilik süresine göre fark sonuçları.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre anne için ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısı faktörlerinden yeterlilik, rol doyum, yatırım ve rol denge evlilik süresine göre farklılaşmamaktadır.

Literatürde evlilik süresinin annenin ebeveynlik rolü benlik algısı üzerinde ve çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde doğrudan etkisini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Genel olarak kardeş sayısına ve kaçınıcı çocuk olduğuna bağlı olarak duygusal ve sosyal gelişim araştırılmıştır. Çalışmaların bu çerçevede yapılmasının nedeni çocuğun duygusal ve sosyal gelişimi üzerinde doğrudan etkili olan ailenin ikinci ve daha sonrasındaki çocuklarında kazandıkları tecrübeye paralel olarak, daha doğru yetiştirme rollerine bürünmesidir (Koçyiğit ve Yılmaz, 2015).

Yapılan literatür incelemesinde doğrudan olmasa da benzerlik gösteren çalışmalara rastlanmıştır. Bu noktada artan evlilik süresinin ebeveynlerde yarattığı tecrübe dikkate alınarak araştırma bulguları diğer çalışmalar ile karşılaştırılabilir.

Örnek olarak Yılmaz (2001) tarafından yapılan bir araştırmada, evlilik süresine bağlı olarak çiftler arasındaki uyumun arttığı bulunmuştur. Araştırmanın bu bulgusuna dayanarak artan uyumun ebeveyn davranışlarına ve anne-baba rollerine yansıtacağı düşünüldüğünde araştırmamızın bulgularıyla örtüşmemektedir.

Ekşi ve Kahraman (2012) tarafından evlilik ve aile hayatının evlilik uyumu ve aile sistemi üzerindeki etkisini araştırmak üzere yapılan çalışmada, analiz sonrasında evlilik yıl süresi yüksek olanların evlilik uyumlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu da çiftler arasındaki uyumun birlikte geçirilen zamanla birlikte artmasının, onların anne baba rollerini de olumlu yönde etkileyeceği varsayımına dayandırılarak değerlendirildiğinde, araştırmamızdan elde edilen bulgunun alan yazın ile örtüşmediği söylenebilir.

Araştırma bulgularının alan yazın ile doğrudan karşılaştırılabilir nitelikte olmaması çalışmanın bir kısıtlılığı olarak değerlendirilebilir. Araştırma kapsamında elde edilen annelerin ebeveynlik rolü benlik algısı düzeylerinin evlilik süresine göre farklılaşmaması bulgusu da annelerin evlilik yıl sayısının yanında ekonomik durum, çocuk sayısı ve kaçınıcı çocuk olduğunun etkili olmasını düşündürmektedir.

5.1.6. Çocukların sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık, kaygı-içe dönüklük puanları arasındaki ilişki.

Okul öncesi eğitime devam eden 4-6 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik düzeyleri ile kızgınlık saldırganlık ve kaygı içe dönüklük puanları arasında anlamlı ve negatif yönde ilişki tespit edilmiştir.

Çocuklarda duygu düzenleme becerisi doğrudan sosyal ve duygusal gelişim alanlarıyla ilgilidir. Sosyal yetkinlik, öfke kontrolü, duygularını ifade edebilme gibi araştırmamız kapsamında olan kavramlar için gelişmesi gerekli olan, adı geçen bu duygusal becerileri kapsayan sosyal ve duygusal gelişim alanlarıdır (Çorbacı ve Oruç, 2008) ve Parrott (2001), duyguların çoğunluğunun çevremizle doğrudan ilişkili olan sosyal olgular olduğunu belirtmektedir. Duygusal gelişimin temel öğelerinden biri olan duygu düzenleme becerilerini Thompson (1994), değer biçme, kontrol altında tutma gibi amaçları yerine getirmek için duygusal tepkilerin değiştirilmesinden

sorumlu bireyin duygu dünyasındaki içsel ve dışsal işlemler olarak tanımlamaktadır (Çorapçı, Yağmurlu ve Aksan, 2013). Eisenberg'e (1998) göre, davranış problemlerinin çocuklukta ve sonraki yaşantıda ortaya çıkmasının en önemli sebebi özellikle erken çocukluk döneminde duygu düzenleme becerisindeki herhangi bir kusur ya da eksiklik olduğunu savunur.

Paulou (2014) bir çalışmasında, 470 erkek ve 492 kız toplam 962 öğrenciyle yaptığı araştırmanın sonucunda, sınıf ortamında öğrencilerin uygun sosyal becerilere sahip olmasının motivasyonlarını artıracaklarını belirlemiş ayrıca uygun sosyal becerilere sahip olma durumu ile öğrencilerin duygusal ve davranışsal güçlükleri arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Konuyla ilgili yapılan alan yazın taramasında saldırganlığın oluşma nedenlerine bakıldığında; çocuğun kendi iç denetim mekanizmasını geliştirememiş olma, vicdani olarak yeterli gelişimin sağlanamaması ve ailenin çocuğun sosyal ve duygusal gereksinimlerini karşılamaması gibi önemli nedenler görülmektedir. Ailesi tarafından yeterli ilgi gösterilmeyen ve ceza verilen çocuklar, duygusal anlamda engellenmiş olurlar ve içlerinde biriktirdikleri öfke duygusunu olay anında ya da ilerleyen zamanlarda saldırganlık olarak dışa vururlar. Yavuzer (1998) olumlu çocuk yetiştirme yöntemlerinin, çocuğun ileride kendisine ve topluma faydalı bir birey olmasına katkı sağlayacağını belirtmektedir. Bu nedenle çocuğun saldırganlığının azaltılmasında sosyal ve duygusal gelişimin önemi unutulmamalıdır (Köksal, 1991).

Çocuklardaki saldırganlık davranışları, çocuğa bağlı nedenler açısından incelenecek olursa, en önemli faktörler arasında, olumsuz akademik ilişkiler, az gelişmiş sosyal ilişkiler, öğrenme zorlukları, akademik eksiklikler, düşük IQ seviyesi ve zor mizaç örnek gösterilebilir. Bu etmenler, çocuktan çocuğa göre değişebilmektedir (Sutton vd., 1999). Bahsedilen çalışmada da vurgulandığı üzere; sosyal olarak yetkin olamamak, sosyal ilişkilerde zayıflık saldırgan davranışların temel sebeplerindedir. Bu yönüyle çalışmamızın bulgusu alan yazınla paralellik göstermektedir.

5.1.7. Çocuğun sosyal yetkinlik düzeyi ve annenin ebeveyn rolü benlik algısı

alt boyutları arasındaki ilişki.

Anne ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının çocuk sosyal yetkinliğine etkisine ilişkin analiz sonucuna göre anne yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol denge çocuğun sosyal yetkinliğini yordamamaktadır.

Çocukların sosyal yetkinlik puanlarıyla annelerin ebeveynlik rolü benlik algısı arasında bulunan ilişkiyi inceleyen pek fazla araştırma bulunmadığı için, çalışmamızın bulgularına destek veren veya vermeyen sonuçlar sunmak güç olabilmektedir. Fakat annelerin çocuklarına karşı olan yaklaşımlarının ve çocuk yetiştirme tutumlarının, ebeveynlik rolü benlik algısıyla karşılıklı bir etkileşimi olduğu düşünüldüğü zaman, bu değişkenlerle alakalı çalışmaları değerlendirmek mümkün olmaktadır.

Aile, çocukların kişiliğinin temellendiği ve gelişim açısından önemli dönemlerin izlendiği bir ortam şeklindedir. Psikanalitik Yaklaşımına göre çocuğun çevresindekiler ile ilk senelerde yaşadığı etkileşim ve ilişkilerin niteliği, çocuğun kişilik gelişimine önemli katkı sağlayabilmektedir. Ebeveynlerin çocuk üzerinde olan etkisi yalnızca kişilik yapısını şekillendirmekle kalmaz, ilerleyen dönemlerde çocuğun meslek seçimi, eğitim hayatı gibi farklı alanlarda da kendini gösterir. Ebeveynlerin çocuk üzerindeki önemi, bu durumda açık bir şekilde görülmektedir (Düzgün, 2006). Özgür ve uyumlu olan bir ailede, sağlıklı ve tutarlı ilişkiler ile yetişmiş olan bir çocuk, özerk bir kişi olarak yetişkinliğe girebilmektedir. Kendine saygı duymayı, kendisinden memnun olmayı ve kendi kendine yetmeyi öğrenir. Aileleriyle olan ilişkileri olumsuz olan çocuksa saldırgan, güvensiz veya içe kapanık hale gelebilmektedir. Ebeveyn ve çocuk arasında yaşanan ilişki, çocukların gelecekte yaşayacağı sosyal ilişkilerin temeli niteliğindedir (Ayyıldız, 2005).

Eisenberg (1996) bir çalışmasında, anne babaların çocukların olumsuz davranışlarına karşı geliştirdikleri tepkiyle çocukların rahatlama davranışları ve sosyal yeterliliği arasında bulunan ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmada çocukların baş etme becerileri, popüleriteleri, sosyal becerileri ve bir bebeği rahatlatma esnasındaki miktar ve kalite arasında bulunan ilişki üzerinde durulmuştur. Çalışmanın bulgularında, annelerin sorun odaklı davranışlarının çocuğun baş etme becerisi ve sosyal davranışlarıyla pozitif bir ilişkisi bulunduğu; fakat annenin önemsememe

davranışlarının daha yüksek derecede baş etme ve daha düşük derecede sosyal yeterlilikle ilişkisi olduğu görülmüştür. Annelerin, çocuğun olumsuz davranışları karşısında vereceği tepkinin derecesi ve çeşidi, ebeveynlikten sağlayacağı doyumla doğru orantılıdır. Ebeveynlik konusunda yeterince doyuma ulaşan bir annenin olumsuz davranışlar karşısında verdiği tepki, daha tutarlı ve yapıcı olmaktadır. Bu durumda anne çocuğa değil, davranışa tepki gösterecektir. Böylelikle anneye çocuğu arasında sağlıklı bir iletişim kurulmuş olacak ve çocuk, tepkinin kendisiyle değil davranışıyla ilgili olduğunun ayırdına varacaktır. Bu şekilde çocuk olumlu sosyal davranışlar kazanacak ve sosyal açıdan yetkinliğe ulaşacaktır.

Anthony, Glanville, Naiman, Waanders, ve Shaffer, (2005) yaptıkları araştırmada ebeveyn stresiyle, anaokulu öğrencilerinin öğretmenler tarafından değerlendirilen davranış problemleri ve sosyal yeterlilikleri arasındaki ilişki incelenmiş; sonuçta, aralarında doğrudan bir ilişki bulunmuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre stres düzeyinin yüksek olduğunu belirten ebeveynlerin uyguladıkları disiplinin daha katı olduğu, daha az çocuk bakımı davranışı sergiledikleri ve çocuklardan beklentilerinin daha düşük olduğu görülmüş; çocuğun düşük sosyal yeterliğe sahip olmasıyla ebeveynlerin uyguladığı katı disiplin arasında bir ilişki bulunmuştur. Başka bir deyişle, ebeveynlerin anne-babalık görevinden aldıkları doyum arttıkça, çocuk bakımıyla ilgili davranışlarında da artış olmaktadır. Çocuk bakımı davranışlarında artış oldukça, çocukların sosyal yetkinlik düzeylerinde de artış görülmektedir.

Erler (2011) bir çalışmasında, anne baba kabul-reddiyle, anaokulunda devam eden çocukların sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre ebeveyn red puanlarında artış oldukça, sosyal beceri puanları azalmakta; ebeveyn kabul puanında artış oldukça da sosyal beceri puanları artmaktadır. Bunun yanında ebeveyn reddi, sosyal beceri puanlarında görülen düşüşü yordamaktadır.

Büyüktaşkapu (2012) çalışmasında, 1-3 yaşları arasında bulunan ve normal gelişim seyrine sahip çocukların gelişim seviyeleriyle annelerin öz yeterlilik inanç düzeyleri arasında bulunan ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın örneklemini, 60 tane 1-3 yaşları arasında normal gelişim seyrine sahip çocukların anneleri oluşturmuştur. Çalışmanın sonucunda çocukların öz bakım-sosyal beceri gelişimleri ile annelerin öz

yeterlilik algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür. Tüm bu sonuçlar genel olarak araştırmamızın sonuçlarıyla örtüşmemektedir. Bunun sebepleri arasında çocuğun sosyal yetkinliği üzerinde başka faktörlerin etkisi gösterilebilir.

Benzer bir çalışmada Gülay (2011) 5-6 yaşlarındaki anaokulu öğrencilerinin ebeveyn kabul-ret düzeylerini ve akran ilişkilerini karşılaştırmıştır. Denizli’de yaşayan 150 çocuk ve ebeveynleri, çalışmanın örneklem grubunu oluşturmuştur. Çalışmanın sonucunda babaların kabul-red düzeylerinin, 5-6 yaş çocuklardaki hiperaktivite, dışlanma, olumsuz sosyal davranış ve saldırganlıkları yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynlik konusunda yüksek öz yeterlilik algısına sahip kişilerin çocuklarının kabul düzeyleri yüksek olmaktadır. Ancak ebeveyn öz yeterlilik algısı düşük olan kişilerin çocuklarının red düzeylerinde bir farklılık olmamaktadır. Ebeveynlik rolü benlik algısıyla ebeveyn kabul-reddi arasında etkileşim olduğu düşünüldüğü zaman bu bulgu, çalışmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Bazı çalışmalarda, ebeveynlerin çocuk gelişimi konusunda önemli etkisi bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca ebeveynliğin farklı çocuklar üzerinde farklı etkilere sahip olduğu da belirtilmiştir. Berk’e (2013) göre ebeveynlikle çocuk gelişimi arasındaki ilişkiler zayıf olduğu zaman, bu durum daima ebeveynlerin etkisinin zayıf olmasından kaynaklanır. Ancak gerçekte çeşitli çocuk yetiştirme şekilleri, farklı çocuklar üzerinde farklı etkiler bırakmaktadır. Ayrıca çeşitli ebeveynlik etkilerini kolayca ölçmek mümkün değildir.

Öte yandan, çocuk gelişimi ve ebeveynlik becerileriyle alakalı yapılan çalışmada çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Harris (1995) ebeveynlerin, çocukların gelişimi hususunda küçük aktörler oldukları sonucuna ulaşmıştır. Başka bir deyişle anne babanın çocuk üzerindeki etkilerinin, sanılanın aksine akran etkisinin ve çocukların genetik yapılarının etkisinden daha büyük olmadığıdır. Büyük oranla bu fikirlerin zeminini, aynı aile içerisinde yetişmiş olan kardeşlerin anne babalarını değerlendirmesi sonuçları ve mizaç açısından birbirine çok az benzediklerini gösteren kanıtlardır oluşturmaktadır. Bu bulguların anlamını; ebeveynlik, sadece çocukların genetik meyillerine bir tepkidir ve çocuklar üzerinde önemli bir değişime neden olamayan bir faktördür şeklinde sunmuşlardır. Başka bir görüşe göre ise ergenler ve

çocuklar kardeşlerine, arkadaşlarına oranla daha az benzemektedirler. Bu durumun doğal bir sonucu olarak akranlar, çocukların davranışlarına yönlendirme, dönüştürme konusunda anne babalardan daha etkilidirler. (Berk, 2013).

5.1.8. Çocuğun kızgınlık-saldırganlık düzeyi ve annenin ebeveyn rolü benlik algısı alt boyutları arasındaki ilişki.

Anne ebeveyn rolüne ilişkin benlik algısı, çocuğun kızgınlık-saldırganlığını yordamamaktadır.

Gülay (2008) tarafından yapılan bir araştırmada, anne tutumları ve çocuklarda görülen saldırganlık düzeylerinin arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Yüksek ebeveyn benlik algısıyla olumlu anne tutumları arasında doğru bir orantı olduğu düşünüldüğü zaman, bu araştırmanın çalışmamızı desteklediği görülmektedir.

Literatürde bu değişkenler ile alakalı pek fazla çalışma bulunmaması sebebiyle, bulgulara destek verebilecek ya da desteklemeyecek araştırmalar sunmak güç olmaktadır. Fakat çocukların davranış sorunlarının, anneler ile alakalı bahsi geçen değişkenlerle ilgisi olma durumu konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Coleman (1998) tarafından yapılan bir çalışmada düşük ebeveyn öz yeterliği ile, çocukta bulunan sorunlu davranışların, annenin çocuğunu problemlili olarak görmesi ve ebeveynlik rolünde etkin olmayan baş etme stratejileri ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Başka bir çalışmada (Weaver vd., 2008) Ebeveyn öz yeterliğinin düşük olması ile zorlu görevlerden kaçma, problemleri tehdit olarak görme, başarı değil de başarısızlık olduğu durumlarda kendisini sorumlu tutma, zor bir durumla karşılaşıldığı zaman yüksek derecede kaygılanma ve kendinden kuşku duyma arasında ilişki bulunduğu; bu ebeveynlerin çocuklarının erken döneminde sağladıkları ebeveynlik yeterlilik düzeyinin düşük olduğu sonucu belirtilmektedir.

Konu üzerinde yapılmış olan çalışmalar, yüksek ebeveyn öz yeterlik algısına sahip olan anne babaların, çocuklarıyla daha sağlıklı iletişime sahip olduklarını ve çocuk bakım kalitesinin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Glaser, 2000). Bahsi geçen çalışmanın, annelerin ebeveyn öz yeterlik algısının, çocuklarda görülen

saldırganlık puanlarını yordamadığıyla ilgili bulgusuna bakarak; araştırmamızın örnekleminde bulunan çocukların saldırganlık puanlarında başka değişkenlerin (akran şiddetine maruz kalma, akran reddi, kardeş ilişkileri, çocuk-ebeveyn iletişimi, sınıf yönetimi vb.) etkilerinin olabileceği düşünülmektedir.

5.1.9. Çocuğun kaygı-içe dönüklük düzeyi ve annenin ebeveyn rolü benlik algısı alt boyutları arasındaki ilişki.

Anne ebeveyn rolüne ilişkin benlik algısı çocuğun kızgınlık-saldırganlığını yordamamaktadır.

Benzer araştırma modelinin literatürde daha önce kurgulanmaması nedeni ile bulgunun karşılaştırılabileceği çalışmalara ulaşılamamıştır. Ancak, kaygının çocukluk dönemindeki oluşumu dikkate alındığında anne babanın rollerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Çocukluk yılları, bir insanın yaşamının en hızlı gelişen ve dönüşen yıllarıdır. Bu yıllarda çocuk çevresini tanır ve çevrede bulunan ilişkileri kendisine göre anlamlandırır. Bu süreçte çocuğun kaygı düzeyi, içinde olduğu çevrenin şartlarına göre şekillenmektedir. Kaygı duygusu arkadaşlarının, öğretmenlerinin ve ebeveynlerinin davranışlarına göre artış ya da azalma gösterir.

Andı (2014) te yaptığı çalışmasında anne baba tutumları ile çocuğun sosyal yeterliliği ve olumsuz sosyal davranışları arasında belirginleşen bir fark görülmediğini açıklamıştır. Bu çalışma okul öncesi çocuklarda öğretmen tarafından ölçülen sosyal davranış denetimi, sosyal uyum ve sosyal yeterlilik düzeylerinin, ebeveyn çocuk yetiştirme tutumları ile ilişkisini incelenmiştir. Bu yönüyle sonuçlar çalışmamızın bulgularını destekler niteliktedir.

Kaygının kökeni, çocukluk dönemlerine dayanır (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2000). Bebekler, annelerinin karnında güvenli ve sağlıklı bir ortamdadır ve anneye ortak bir hayat paylaşır. Doğduğu zaman annesinden ayrılmak istememesi ve bu isteği ağlama yolu ile ifade etmesi, bebeklerin yaşadığı ilk kaygıdır. Okul ile alakalı olumsuz durumlar, anne-çocuk ilişkisinde karşılıklı bağımlılık, ebeveynlerden bir tanesinin uzun süre evden ayrı kalması, bir yakının ölümü, kardeş doğumu gibi konular, çocuklarda kaygı görülmesine yol açabilir (Erermiş, 2009). Ayrıca ebeveynlerin

çocuklarına karşı tutumları, küçük düşürücü ya da reddedici bir şekilde yaklaşmaları, ebeveynler arasında görülen uyuşmazlıklar da çocuklarda kaygı görülmesine sebep olmaktadır. Çalışmada annelerin ebeveyn rolüne ilişkin benlik algısının çocukların kaygı puanlarını yordamadığına ulaşılması, örneklemdaki çocukların kaygı puanlarında farklı değişkenlerin (ebeveyn-çocuk iletişimi, akran ilişkileri, medya vb.) etkisinin olabileceğini düşündürmektedir.

5.1.10. Annenin ebeveyn rolü benlik algısı yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol denge alt boyutlarının arasındaki ilişki.

Anne ebeveyn rolüne ait benlik algısı alt boyutlarının birbiriyle pozitif yönde, anlamlı ve kuvvetli ilişkisi tespit edilmiştir.

Annelerin ebeveyn rolünde kendisini ne kadar yeterli gördüğü, rolüne yatırımı olup olmadığı, annelik rolünden aldığı doyum düzeyi ve annelik ile toplumdaki diğer rolleri arasında denge kurup kuramadığına dair yapılan analizde, alt boyutların birbiriyle anlamlı şekilde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Araştırmamızın sonucuyla alan yazında paralellik gösteren bulgular aşağıda sunulmuştur.

Kültürümüzde, konu ile ilgili literatürle desteklenen en net bulgu; kadının görev olarak anneliği hayatında ilk sıraya koyması ve bunu hiçbir koşulda ilişkilendirmemesidir. (Abadan, Erder, Kandiyoti ve Kıray, 1982; Sümer, 1998). Diğer bir ifadeyle annenin çocuğuna yatırımda bulunması, annelik rolünü dengede tutmaya çalışması, yeterlilik becerilerini geliştirmek için fırsatlar kollaması, annelikten aldığı doyumu hayatında önceliklendirmesi, istisnai durumlar hariç, yaşama olumlu ya da olumsuz bakmanın ötesinde anne için genel ve tartışmasız bir özellik gibidir. Anneliğin kültürün etkisiyle, kadının asli görevi ve temel toplumsal rolü olarak görülmesinin bir karşılığı da kadınların çocuklarla ilgili konularda erkeklere kıyasla daha etkili olmasına neden olur. Değişimi yavaş olan geleneksel kadın modeli teknolojik ve küresel yeniliklere ayak uydurarak eskiye oranla daha fazla sosyo-ekonomik hayata katılmış olsa da, kendisine atfedilen roller değişmemektedir. Annelere kendi dünyasını nasıl betimlediği sorulan bir çalışmada (Balcı, 2000), anneliğe ve eş olma üzerine daha fazla yanıtlar alınmış; kadının bir bireyden çok bir kurumun (aile) ve bir rolün parçası olduğu sonucu elde edilmiştir. Sonuçta, ülkemizde

kadın, diğer rollerinden daha önce anne ve eştir. Diğer rolleri kadınlığın gerektirdiği rolleri ile çelişmemelidir. Çalışma hayatına erkek kadar mesai harcasa bile ev işleri ve çocuk bakımı hala çoğunlukla kadının rolü olarak görülmeye devam edilmektedir. Rol çatışması veya dengesizliği yaşanmaması için kadınlar ya çalıştırılmaz ya da anneliğe ve eş olmaya uygun mesleklere yönlendirilir. Araştırmamızın çalışma grubu, demografik özellikleri açısından bu tespitlere uymaktadır. Çalışmayan kesim, TV programları, sosyal medya ve okulların ebeveynlere yönelik faaliyetleriyle kendini yetiştirmesi gerektiğini düşünürken; çalışan kesim, sosyo-ekonomik hayatının çocuklarının bakımını ve onlara olan ilgisini zaafa uğratmaması için çaba harcamaktadır. Bu duruma, sosyal medyada anneliğiyle ön plana çıkarak rol model olan kişilerin takip edilmesi, son dönemde okul çağındaki çocuklarda dehb gibi psikolojik destek gerektiren konuların sıklığının artması (Ercan, 2010), annelerin çocuklarıyla her en olursa olsun kaliteli zaman geçirmesi gerekliliğinin konunun tüm otoriteleri tarafından vurgulanması ve faaliyet önerilerinin çoğalması gibi ve buna benzer gerekçeler sebep olmakta ve her iki kesim içinde bu değerli fakat zor görev annelerin ebeveynliğe yönelik benlik algısını etkilemektedir.

Türk kadınının annelik ile ilgili görüşleri, bunu nasıl gerçekleştirdiği, edindiği görevi yerine getirirken kendisini nasıl algıladığına yönelik çalışmalar önemlidir. Çünkü çocukluğunda geleneksel kadın rolünü benimseyerek sosyalleşen Türk kadını, kendi hayatında çocuk yetiştirmeyi neredeyse temel olarak görürken; annelik rolünü her zaman ön plana çıkarmaktadır (Balcı, 2000; Kağıtçıbaşı, 1984). Dolayısıyla ülkemiz kadınları açısından anneliğe yönelik bilişlerin yapılacak diğer çalışmalarla desteklenmesi yerinde olacaktır.

5.2.Öneriler

Araştırma kapsamında elde edilen bilgiler dikkate alınarak iki başlık altında aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

5.2.1. Bulgulara dayalı öneriler.

a. Araştırma bulgularından anlaşıldığı üzere; annelerin ebeveynlik rolü benlik algılarını, çalışıp çalışmama durumunun etkilemediği görülmüş ve bu bulgu toplumda

annelerin her durumda çocuk bakımı ile ilgili şartlar ne olursa olsun birincil sorumlu olduğu gerçeğine dayandırılmıştır. Bu sonuçtan hareketle, çocuk bakımıyla aile geçindirme rollerinin hem kadın hem de erkek için aynı oranda önemli olduğuna dair bir yaklaşımın her türlü hizmet ve politikada benimsenmesi gerekmektedir.

b. Annelerin eğitim düzeyinin çocukların sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık ve kaygı-içe dönüklük düzeyleri üzerinde bir fark oluşturmaması sonucu göz önüne alındığında, annelerin çocuk yetiştirme konusunda günümüzün hızlı dönüşüm süreciyle daha rahat başa çıkabilmesi için bütüncül destek ve eğitim hizmetlerinin hem devlet hem de özel kurumlar nezdinde sağlanması gerekmektedir.

c. Çocukların sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık ve kaygı-içe dönüklükleri ile annelerin ebeveyn rolü benlik algıları arasında anlamlı düzeyde fark çıkmaması; toplumsal roller üzerine yapılacak kadın-erkek ve anne-babalık olgularına dair kapsamlı araştırmalarla bilgilerimizin güncellenmesi gereksinimini ortaya koymuştur.

d. Çocukların sosyal yetkinlik düzeyleriyle saldırganlık ve kaygı düzeyleri arasında çıkan anlamlı ilişki göz önünde bulundurularak, eğitimciler ve ebeveynler için bu tür davranış problemlerinin çocuğun gelecekteki sosyal yaşantısını olumsuz etkileyeceği farkındalığı oluşturulmalıdır.

e. Araştırmadan elde edilen, anne eğitim seviyesinin çocuk sosyal yetkinliği üzerinde fark oluşturmaması bulgusu ve toplumsal cinsiyet rollerinin anneler üzerinde oluşturduğu etkinin görülmesi; alınan eğitimlerin hedefteki mesleğe odaklı olduğunu göstermiştir. Bu sebeple, üniversitelerin tüm bölümlerinde okuyan geleceğin anne-baba adayı olan öğrencilerine seçmeli ve iki dönemlik olmak üzere (dersin tercih edilmesi için Kredi ve AKTS'si arttırılarak) çocuk gelişimi ve bakımı gibi derslerin teorik ve uygulamalı olarak okutulması, ailede çocukların yetiştirilmesinde alınan sorumluluklarda denge kurulması açısından faydalı olacaktır.

5.2.2.İlerideki çalışmalara yönelik öneriler.

a. Çalışmanın veri toplama sürecinde yapılan pilot uygulamanın sonuçları değerlendirilmiş ve ERKA ölçeğinin anlaşılır olması ve hatasız doldurulması için

araştırma grubunu oluşturan annelere kısa bir ön bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. Bu sayede anneler tarafından doldurulan 171 adet formdan 166 adet gibi yüksek bir rakamda ölçek formu, kriterlerine uygun olarak hatasız doldurulmuştur. ERKA ölçeğinde sosyal olarak arzu edilmesi muhtemel cevapları vermeyi en aza indirmek için her bir madde bir görüşün iki ucunu temsil edecek şekilde oluşturulmuştur, bu durum zaman zaman bir soruda iki cevabı seçerek geçersiz işaretlemeye sebep olabilmektedir. Bu durum göz önünde bulundurularak ERKA ölçeği ile yapılacak araştırmalarda ön bilgilendirme yönteminin uygulanması tavsiye edilir.

b. Araştırma örneklemini Bursa Orhangazi'deki bir anaokulunda eğitim gören 166 çocuğun öğretmenleri ve anneleri ile sınırlandırılmıştır. Bundan sonraki araştırmalarda daha büyük örneklemin ele alınması önerilmektedir. Ayrıca çocuğun diğer ebeveyni olan baba ile de yapılacak benzer bir çalışma konuya bakış açısını derinleştirecektir. Yapılacak yeni çalışmalarda sosyo-ekonomik düzeyi dikkate alarak kesitsel seçimlerin yapılması hem çocuk gelişimi hem de anne baba rolleri açısından daha etkin sonuçların oluşturulmasını sağlayacaktır.

c. Araştırma kapsamında Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği öğretmenlere uygulanmıştır. Öğretmenlerin sınıfındaki tüm öğrencileri değerlendirirken tümüyle objektif olduğu ve çocuğun tüm özelliklerini yansıtan değerlendirmeler yaptığı düşünülemez. Ebeveynlerin çocuklarını daha iyi tanıyacağı düşünülürse bundan sonraki araştırmalarda bu görüş dikkate alınarak çocuğun sosyal yetkinlik, kaygı ve saldırganlık düzeylerinin ebeveynler tarafından değerlendirilmesi düşünülebilir.

d. Bundan sonraki çalışmalarda annenin ebeveyn rolüne ilişkin benlik algısı ile birlikte, anne-baba tutumları da değerlendirilebilir. Bununla birlikte özel olarak davranış problemlerinin gözlemlendiği çocuk grubunun, herhangi bir problemi olmayan grup ile hem anne-baba tutumları hem de ebeveyn rolüne ilişkin benlik algıları yönünden karşılaştırılması düşünülebilir.

e. Alan yazında araştırmamıza benzer şekilde kurgulanan az sayıda çalışma olması sebebiyle ve Türkiye içi örnekleme sahip anne odaklı doğrudan çalışmaların sayısı oldukça az, ancak bu konudaki bilimsel verilere ihtiyaç da bir o kadar çok olması

sebebiyle, araştırma değişkenleri farklılaştırılarak konu derinleştirilip zenginleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Abadan, N., Erder, T., Kandiyoti, D., U. ve Kıray, M., B. (1982)
Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları. İstanbul
- Ağlamaz, T. (2006) Lise öğrencilerinin saldırganlık puanlarının kendini açma davranışı, okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba öğrenim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyi açısından incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Akbaş, A., ve Budak, E. (2011). *Okul öncesi çocuğunun gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: İdeal.
- Akduman, G.G., Çolak, M., Cantürk, G. (2007). Çocuklarda kendilik algısı ve saldırganlık eğilimi ilişkisi: Erzurum Örneği. *Adli Psikiyatri Dergisi*. 4 (3), 3-12.
- Aksoy, V. ve Diken, İ. H. (2009). Annelerin ebeveynlik öz-yeterlik algıları ile gelişimi risk altında olan bebeklerin gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bir bakış. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 10(1), 59-68.
- Alexander, D. (2005). *Child care and child development*. New York London: The Guilford.
- Alink, L.R.A., Mesman, J., Van Zeijl, J., Stolk, M. N., Juffer, F., Koot, H. M., Bakermans-Kranenburg, M. J., ve Van Ijzendoorn, M. H. (2006). The early childhood aggression curve: Development of physical aggression in 10- to 50-month-old children. *Child Development*, 77(4), 954- 966.
- Alisinanoğlu, F. ve Kesicioğlu, O. S. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Giresun İli Örneği). Kurumsal Eğitim Bilimleri Dergisi, 3 (1), 93-110.
- Altay, F. B. (2007). *Okul öncesi kuruma (Devlet-Özel) devam eden çocukların sosyal yeterlik ve olumlu sosyal davranışları ile Ebeveyn stilleri arasındaki ilişkiler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

- Andı, F. T. (2014) *okul öncesi çocuklarda öğretmen tarafından ölçülen sosyal davranış denetimi, sosyal uyum ve sosyal yeterlilik düzeylerinin, ebeveyn çocuk yetiştirme tutumları ile ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Anthony, L. G., Anthony, B. J., Glanville, D. N., Naiman, D. Q., Waanders, C., Shaffer, S. (2005). The relationship between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant and child development*, 14, 133-154.
- Argun, Y. (2005). *Anne baba ve öğretmenlerin öğrenilmiş güçlüğü ile okulöncesi çocukların davranışsal- duygusal düçlüğü ve kendilik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Aries, P. (1973) *Centuries of childhood*. Harmondsworth; Penquin.
- Ayaz, S. (2002). *Hemşirelerin benlik saygısı ve atılganlık düzeylerinin belirlenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, B. (1997). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları No:1.
- Ayyıldız, T. (2005). *Zonguldak il merkezinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Zonguldak: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Ayyıldız, T. (2011). *6 Yaş (60-72 Ay) Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programının Etkisi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bal, Ü. (2003). *Hastanede çalışan hemşire ve diğer bayan sağlık personelinin benlik saygıları ve atılganlık düzeylerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Balcı, A. (2000). *Kadın kavramı ve kadının toplumsal yaşamdaki yeri: metaforik bir araştırma*. A Century of Women in Turkey: Uluslararası Sempozyum, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Baldwin, J.M. (1897). *Social and ethical interpretations in mental development*. New York: Macmillan.
- Baltaş, A. (2002). *Stresle başa çıkma yolları*. 21. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1982). *Self-efficacy mechanism in human agency*. *American Psychology Journal*. Vol.37. pp.122-147.
- Bandura, A. (1993). *Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning*. *Educational Psychologist*. Vol.28. pp.117-148.
- Bandura, A. (1997). *self-efficacy: the exercise of control*. New York: Freeman.
- Bargh, J. A., McKenna, K. Y., ve Fitzsimons, G. M. (2002). Can you see the real me? Activation and expression of the “true self” on the Internet. *Journal of social issues*, 58(1), 33-48.
- Barnett, (2004) Women and work, *Journal of Social Issues*, 60, 667-674
- Bartholomew, K. ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244.
- Baymur, F. (1994). *GenelPsikoloji*. (13. Baskı). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Baumeister, R.F., Campbell J.D., Krueger J.I. (2003) Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*. 4(1), 1-44.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model, *Child Development*, 55, 83-96.
- Bem, D. J. (1967). Self-perception: An alternative interpretation of cognitive dissonance phenomena. *Psychological review*, 74(3), 183.
- Bem, D.J. (1972). “Constructing cross-situational consistencies in behavior: Some thoughts on Alker's critique of Mischel”. *Journal of Personality, Cilt. 40 No.1*, 17-26.
- Bempechat, J. (1992). The role of parent involvement in children's academic achievement. *School-Community Journal*, 2 (2), 31-41.
- Berk, L. (2013). *Çocuk gelişim* (A. Dönmez, Çev.). Ankara: İmge
- Bertan, M., Haznedaroğlu, D., Yurdakök, K., ve Güçüz, B. D. (2009). Ülkemizde erken çocukluk gelişimine ilişkin yapılan çalışmaların derlenmesi (2000-2007). *Cocuk Sagligi ve Hastaliklari Dergisi*, 52(1), 1-8.
- Bierman KL, Coie JD, Dodge KA, vd. (2010) The effects of a multiyear universal social-emotional learning program: the role of student and school characteristics. *J Consult Clin Psychol*. 78(2):156-168.

- Bierman, K. L. (2004). *Peer rejection: Developmental processes and intervention strategies*. New York: Guilford Press.
- Blissett, J., ve Haycraft, E. (2008). Are parenting style and controlling feeding practices related? *Appetite*, 50, 477-485.
- Bodin, G. (1994). A Comparison of Concepts in Self Psychology and Winnicott Theory of The Development of The Self. *Scandinavian Psychoanalytic Review*. 17, 40-58.
- Bornstein, M. H. Hendricks, C. Hahn, C. Haynes, M. O. Painter, K. ve Tamis-Lemonda, C. S. (2003). Contributors to self-perceived competence, satisfaction, investment and role balance in maternal parenting: A multivariate ecological analysis, *Parenting: Science and Practice*, 3(4), 285-326.
- Bowlby, J. (1989). *Attachment and Loss: Vol. 1, Attachment*. Great Britain: Pelican Books.
- Buzlu, S. (1999). Hemşirelerde girişkenlik hakları ve beden dili. *Hemşirelik Bülteni*; 11(43-44):337-342
- Büyüктаşkapu, S. (2012). Annelerin özyeterlilik algıları ile 1-3 yaş arasındaki çocuklarının gelişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1): 18-30.
- Bracken, B.A., Howell, K.K. (1991). Multidimensional self-concept validation: a three-instrument investigation. *Journal of Psychoeducational Assessment*. 9, 319-328.
- Bradley, R.H., Corwyn, R.F., (2002) Socioeconomic status and child development. *Annual review of psychology*, 53, 371-399
- Braza, (2015). Negative maternal and paternal parenting styles as predictors of children's behavioral problems: Moderating effects of the child's sex. *Journal of Child ve Family Studies*, 24, 847-856.
- Bronfenbrenner, U. ve Morris, P. A. (1998). The bioecological model of human development. In W. Damon ve R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of Child Psychology: Sixth Edition, Volume One: Theoretical Models of Human Development*. New York: John Wiley ve Sons, Inc.
- Chen Q ve Jiang Y (2002) Social competence and behavior problems in Chinese preschoolers. *Early Educ Dev* 13: 171-186.

- Coleman, P. K. and Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mothers of school-age children: Conceptualization, Measurement, And Correlates. *Family Relations*, 49 (1), 13-24.
- Coleman, P. K. (1998). *Maternal self-efficacy beliefs as predictors of parenting competence and toddlers' emotional, social and cognitive development*. (Unpublished doctoral dissertation). The Eberly College Of Arts And Sciences. West Virginia University, Mongantown.
- Cousins, J. H., Power, T. G., Olvera-Ezzell, N. (1993). Mexican-American mothers' socialization strategies: effects of education, acculturation, and health locus of control. *Journal of Experimental Child Psychology*, 55, 258-276.
- Crawford, L. ve Taylor, L. (1999). *Çekingenlik*, Bursa: Alfa Basım Yayım Dağıtım,
- Cross, E. S., ve Madson, L. (1997). Models of the self: Selfconstruals and gender. *Psychological Bulletin*, 122 (1), 5-37.
- Crossley, M. L. (2000) *Introducing narrative psychology: Self, trauma and the construction of meaning*, (pp. 3-23). Buckingham: Open University Press
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2005). *Anne baba eğitimi*. Ankara: Eğitim Kitabevi.
- Çağdaş, A., Seçer-Şahin, Z. (2010). *Anne-baba eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çankaya, G. (2014) *Çocukların Oynadıkları Oyunlara Göre Empati ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, Ç.B. (2010). *Üniversite öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının kendilik algısı ve boyun eğici davranışlar üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, M. (2006). *Evlilik doyum ölçeği geliştirme çalışması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çorbacı Oruç, A. (2008). *6 Yaş Çocuklarında Sosyal Yeterliliğin, Akran İlişkilerinin ve Sosyal Bilgi İşleme Sürecinin Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çıtlak, B., Yağmurlu, B. (2009). Türk annelerin çocuk sosyalleştirme hedeflerinde eğitime bağlı olarak gözlemlenen farklılıklar, *Türk Psikoloji Dergisi*, Haziran, 24 (63), 1-15

- Çorapçı, F., Aksan, N., Arslan-Yalçın, D. ve Yağmurlu, B. (2010). Okul öncesi dönemde duygusal, davranışsal ve sosyal uyum taraması: Sosyal Yetkinlik Ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*; 17 (2): 63-74.
- Dundin, L., Kassinove, H., Tafrate, R.C., (2002). Anger episodes in high and low trait anger community adults. *Journal of Clinical Psychology*, 58, 1573-1590
- Dağlıoğlu, H. E., ve Çakır, F. (2010). Erken çocukluk döneminde düşünme becerilerinden planlama ve derin düşünmenin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 32(144), 28-35.
- Demircan, A., Gür, Ç., Koçak, N., Uslu, B., B., Şirin, N., Şafak, M., (2015) Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 48-60 ay çocukların sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme durumlarının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Cilt 40* (2015) Sayı 180 13-23
- Deptula, D.R ve Cohen, R. (2004). Aggressive, rejected, and delinquent children and adolescents: A Comparison of Their Friendships. *Aggression and Violent Behavior*, 9; 75-104.
- DeSteno, D., ve Salovey, P. (1997). Structural dynamism in the concept of self: A flexible model for a malleable concept. *Review of General Psychology*, 1(4), 389.
- Dinçer, M. (2005). *Kişilerarası iletişimde sorun çözücü bir iletişim becerisi olarak atılabilirlik*. Nobel Basımevi, 1, 25-56.
- Durlak J.A., Weissberg, R.P., Dymnicki, A.B., Taylor, R.D., Schellinger, K.B. (2011) The impact of enhancing students' social and emotional learning: a metaanalysis of school-based universal interventions. *Child Dev.* 82(1):405-432.
- Durmuşoğlu Saltalı, N., ve Arslan, E. (2012). Ebeveyn tutumlarının anasınıfına devam eden çocukların sosyal yetkinlik ve içe dönüklük davranışını yordaması. *İlköğretim Online*, 11 (3), 729-737.
- Düzgün, Ş. (2006). Eğitim sürecinde ana-babaların çocuklarına olan etkileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(8): 225-238.
- Eisenberg, N., Cumberland, A., ve Spinrad, T.L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry*, 9(4), 241-273.
- Gershoff T. E., Fabes A. R., Shepard A. S., Cumberland J. A., Losoya H. S., Guthrie K. I., ve Murphy C. B. (2001). Mother's emotional expressivity and child's

- behavior problems and social competence: mediation through children's regulation. *Developmental Psychology*. 37(4), 475-490.
- Ekşi, H., ve Kahraman, Z. (2012). Bir evlilik ve aile hayatı eğitim programının evli kadınlarda evlilik uyumuna ve aile sistemine etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 36: 129-145.
- Eminoğlu, B. (2007) Dört-Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Davranışları ile Ebeveyn Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Ercan ES. (2010) Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunda epidemiyolojik veriler. *Türkiye Klinikleri J Pediatr Sci*; 6(2):1-5.
- Erden, M. ve Y. Akman (2000). *Eğitim psikolojisi: gelişim, öğrenme-öğretme*. 8. Basım, Ankara: Arkada Yayınevi.
- Eren Gümüş, A., (2002) *sosyal kaygıyla basa çıkma programının üniversite öğrencilerinin sosyal kaygı düzeylerine etkisi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ereymiş, S., Bellibaş, E., Özbaran, B., Büküşoğlu-Demiral, N., Altıntoprak, E., Bildik, T., Çetin-Korkmaz, S. (2009). Ayrılma anksiyetesi bozukluğu olan okul öncesi yaş grubu çocukların annelerinin mizaç özellikleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1): 14-21.
- Erkan, Z. (2011). *Okul psikolojik danışmanı öz-yeterliliğini yordamada eğitim yaşantılarına ilişkin memnuniyetin rolü* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Erkan, S. (2010). Aile ve aile eğitimi ile ilgili temel kavramlar. Z. Fulya Temel (Ed.). In: *Aile eğitimi ve erken çocukluk döneminde aile katılım çalışmaları*, 1-48, 1. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erler, Ö. (2011). *Ebeveyn kabul reddi ile 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ersanlı, K. (1996). *Benliğin gelişimi ve görevleri*. Samsun: Esen Ofset.
- Dizman, H. (2003). *Anne-babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Durmuşoğlu Saltalı, N. (2010). *Duygu eğitiminin okul öncesi dönem çocuklarının duygusal becerilerine etkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Fan, X. ve Chen, M. (2001). Parental involvement and students academic achievement: A meta analysis. *Educational Psychology Review*, 13(1), 1-22.
- Farriell, M. (2010) *Social competence and its relationship to peer preference in preschoolers*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). The Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences Brandeis University Department of Psychology.
- Fox, R. A., Platz, D. L., Bentley, K. S. (1995). Maternal factors related to parenting practices, developmental expectations, and perceptions of child behavior problems. *Journal Of Genetic Psychology*, 156, 431-441.
- Fava M, Rosenbaum JF. (1999) Anger attacks in patients with depression. *J Clin Psychiatry*, 60: 21-24.
- Gemi, A. (1997). *Lise son sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyini etkileyen bazı faktörler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Gülay, H. (2008). *5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gümüş, A. (1997). *Üniversite öğrencilerinin sosyal kaygı düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Günindi, N. (2008). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum becerileri ile anne-babalarının empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gander M.J. ve Gardiner H.W. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi*, İmge Kitabevi, Ankara. (Yayıma Hazırlayan: Prof. Dr. Bekir Onur)
- Gezici, M., Güvenç, G. (2003) Çalışan kadınların ve ev kadınlarının benlik-algisi ve benlik-kurgusu açısından karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18 (51), 1 - 14
- Gençtan, E. (1997). *İnsan olmak*. İstanbul: Remzi Kitabevi

- Gerrig, R., ve Zimbardo, P. (2014). *Psychology and life, psikoloji ve yaşam*. (G. Sart, Çev.). Ankara: Nobel Akademi.
- Ginsburg, G. S., La Greca, A. M., ve Silverman, W. K. (1998). Social anxiety in children with anxiety disorders: Relation with social and emotional functioning. *Journal of abnormal child psychology*, 26(3), 175-185.
- Glaser, D. (2000) *Child abuse and neglect and the brain--a review. J Child Psychol Psychiatry. Jan;41(1):97-116.*
- Gürüz, D. (2005). *Kişilerarası iletişimde sorun çözücü bir iletişim becerisi olarak atılganlık, iletişime yeni yaklaşımlar (1. Baskı)*, Nobel Yayınevi, İzmir.
- Greenberger, E. ve Goldberg, W. A. (1989). Work, parenting and the socialization of children, *Developmental Psychology*, 25, 22-35.
- Gresham, F. M. (1984). Social skills and self-efficacy for exceptional children, *exceptional children*,51(3), ss.253-264.
- Gresham, F. M., ve Reschly, D. J. (1987). Dimensions of social competence. Method factors in the assessments of adaptive behavior, social skills and peer acceptance. *Journal of School Psychology*, 25, 4: 367-381.
- Guavin, L., Spence, J. C., (1996). Physical activity and psychological well – *being knowledge base, current issues and caveats. Nutritions reviews*. 549, 53-63.
- Güler, M. ve Yetim, Ü. (2008). Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 34-43.
- Güler, M. (2007). Kuşaklararası annelik bilişleri, kişilik özelliği, yaşam doyumu ve çocuk yetiştirme hedefleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin üniver-sitesi, Mersin.
- Güler, M., ve Yetim, Ü. (2008). Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 34-43.
- Güngör, A. (2000). Okul öncesi dönem ve aile. *öğretmen dünyası*, 246, 7-8.
- Güngör, A., Ulusoy, Ayten, (2011). Duygusal gelişim. *Eğitim psikolojisi* içinde (s.164-171). Ankara: Anı.
- Güngör, H. ve Buluş, M. (2010). 5-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının algılanan kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Sempozyum: 19. Eğitim Bilimleri Kurultayı*. Uluslar Arası Kıbrıs Üniversitesi, Kıbrıs.
- Gürsoy, F. (2002). Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*. 6-7: s.7-15.

- Halmatov, M., ve Sariçam, H. (2012). Okul öncesi eğitime devam eden ve etmeyen 6 yaş çocukların ahlaki ve sosyal kural algılamalarının karşılaştırılması. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Akademik Bakış Dergisi*, 33.
- Hammarberg, A., ve Hagekull, B. (2006). Changes in externalizing and internalizing behaviours over a school-year: Differences Between 6-Year- Old Boys and Girls. *Infant and Child Development*, 15, 123-137.
- Harter, S. (1983). Developmental perspectives on the self-system. Mussen, P.H., Hetherington, E.M. (Eds.). *Socialization, Personality and Social Development*. (4th ed.). New York: Wiley. 280-291.
- Hartup, W. W. (1989). Social relationship and their developmental significance. *American Psychologist*, 44, 120-126.
- Harris, J. R. (1995). Where is the child's environment? A group socialization theory of development. *Psychological Review*, 102(3), 458-489
- Heider, F. (1958) *The Psychology of interpersonal relations*. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers Hillsdale, New Jersey London
- Hendren, R. L., ve Mullen, R. L. (2006) Conduct disorder and oppositional defiant disorder, *essential of child and adolescent psychiatry*, (ed. Mina K. Dulcan, Jerry M. Wiener), Washington: American Psychiatry Publishing,
- Hassall, R., Rose J. ve Mc Donald, J. (2005). Parenting stress in mothers of children with an intellectual disability: the effects of parental cognitions in relation to child characteristics and family support. *Journal of Intellectual Disability Research*, 49(6), 405-418.
- Heckman, J.J ve Kautz T. (2012). Hard evidence on soft skills. *Labour Econ.*;19(4):451-464.
- Higgins, E.T. (1987). Self-Discrepancy: A Theory self and affect. *Psychological Review*. 94, 319-340.
- Higgins, E.T. (1996). The Self-Digest: Self-knowledge serving self-regulatory functions. *Journal of Personality and Social Psychology*. 71, 1062-1083.
- Holloway, S., Suziki, S., Yamamoto, Y. ve Behrens, K. Y. (2005). Parenting self-Efficacy among Japanese mothers, *Journal of Comparative Family Studies*, 36 (1), 61.
- Huang, G. H. C., ve Gove, M. (2015). Asian parenting styles and academic achievement: Views from eastern and western perspectives. *Education*, 135 (3), 389-397.

- Hubner J.J., Shavelson, R.J., Stanton G.C. (1976). Self-Concept: Validation of construct interpretations. *Review of Educational Research*. 46(3), 407-441.
- İlgar, Z. (2004). Okulöncesi eğitimde ana-baba eğitimi, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı 6-9 Temmuz 2004, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya
- Ishenger-Tallman, M., Passley, K., ve Buehler, C. (1993). "Developing a Middle-range Theory of Father Involvement Postdivorce". *Journal of Family Issues*, Cilt. 14, 550-571.
- İsrael, E. (2007). *Öz düzenleme eğitimi, fen başarısı ve öz yeterlilik*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- İşık, S. Y., (2015) Küresel kültürel değişim ve 'yeni' annelik: Ankara Kâmil Ocak Mahallesi Örneği. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 13, Sayı. 50, 48-75
- Izzo, C. Weiss, L. Shanahan, T. ve Rodriguez-Brown, F. (2000). Parental self-efficacy and social support as predictors of parenting practices and children's socioemotional adjustment in Mexican immigrant families, *Journal of Prevention and Intervention in the Community*, 20 (1-2), 197-213.
- İlhan, Ö., İ., Yıldırım, F., (2010) Genel özyeterlilik ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4): 301-8
- Jackson A. P, Scheines R. (2005). Single Mothers" Self-Efficacy, Parenting in the home environment and children development in the two-wave study. *Social Work Research*, 29(1): 7-20.
- Jackson, A. P. ve Huang, C. C. (2000). Parenting stress and behavior among single mothers of preschoolers: The mediating role of self-efficacy, *Journal of Social Service Research*, 26(4), 29-42.
- James, W. (1992). Principles of Psychology. Great books. Chicago: University of Chicago.
- Jennifer, S., Rounds, J., Beck, G., ve Grant, D.M., (2006). Is the delay discounting paradigm useful in understanding social anxiety? *Behaviour Research and Therapy*, 3 (1), 2-8.
- John, O. P. ve Robins, R. W. (1994). Accuracy and bias in self-perception: Individual differences in self-enhancement and the role of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(1), 206-219.
- Jones, D. E., Greenberg, M., ve Crowley, M. (2015). Early social-emotional functioning and public health: the relationship between kindergarten social competence and future wellness. *Journal Information*, 705(11).

- Jones, T. L. and Prinz, R. J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: a review. *Clinical Psychology Review*, 25, 341-363.
- Kadan, G., (2010) *Okul öncesi dönem çocuklarında (4- 6 yaş) saldırganlık davranışını etkileyen faktörlerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*, .8Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). *Çocuğun değeri*. Türkiye’de değerler ve doğurganlık. İstanbul: Gözlem Matbaacılık.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2003). *Yeni insan ve insanlar (10. baskı)*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kandır, A., ve Orçan, M. (2011). Beş-altı yaş çocuklarının erken öğrenme becerileri ile sosyal uyum ve becerilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Elementary Education Online*, 10(1), 40-50.
- Kanlıkılıçer, P., (2005) *Okul öncesi davranış sorunları tarama ölçeği: geçerlilik güvenilirlik çalışması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kapıkıran, N., İvrendi, A. ve Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1): 20-21.
- Karaca, N.H., Gündüz, A. ve Aral, N. (2011) Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışının incelenmesi, *Kuramsal Eğitimbilim*, 4 (2), 65-76, 2011.
- Tatlıhoğlu, K., Karaca, M., (2013) Öfke olgusu hakkında sosyal psikolojik bir değerlendirme *International Journal of Social Science Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1691> Volume 6 Issue 6, p. 1101-1123*
- Karakoç Demirkaya, S. (2011). Okullarda şiddet. *Öğrenme Zekâ Dikkat Eğitim Dergisi (ÖZDE)* 1 (2), 20-27.
- Karataş, Z.B. (2005) Anne baba saldırganlığı ile lise öğrencilerinin saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. 317 s. 30-39.
- Kazdin, E.A., (2000). *Social phobia. Encyclopedia of Psychology*, Oxford: Universty Pres.
- Kimonis, E. R., Frick, P. J., Boris, N. W., Smyke, A. T., Cornell, A. H., Farrell, J. M., et al. (2006). Callous- unemotional features, behavioral inhibition, and parenting: independent predictors of aggression in a high-risk preschool sample. *Journal of Child and Family Studies*, 15(6), 745-756.

- Koçyiğit, S., Yılmaz, E., ve Sezer, T. (2015). 60-72 aylık çocukların sosyal yetkinlik ve duygu düzenleme becerileri ile oyun becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 209-218.
- Köknel, Ö. (1985). *Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köksal, F. (1991) *Denetim odağı ile saldırgan davranışa arasındaki ilişkiler*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Kutlu, H., (2014) *Okul öncesi kurumuna devam eden 5 yaş grubu çocukların saldırgan eğilimleri üzerinde ebeveyn tutumunun etkisinin psikanalitik kuram çerçevesinde incelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik psikolojisi*. 4. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ladd, G. W. (2000). The Fourth R: Relationships as risks and resources following children's transition to school. *American Educational Research Association Division E Newsletter*, 79(1): 7, 9-11.
- La Greca, A. M. ve Stone, W. L. (1993). Social anxiety scale for children revised: factor structure and concurrent validity. *Journal of Clinical Child Psychology*, 22, 17-27.
- Lerner, J. V. ve Galambos, N. L. (1985). Maternal role satisfaction, mother-child interaction, child temperament: A process model, *Developmental Psychology*, 21, 1157- 1164.
- Lerner, H. (1997). The Dance of anger
- Loeber, R ve Hay, D (1997). Key issues in the development of aggression and violence from childhood to early adulthood. *Annual Review Psychology*, 14; 371-410.
- Lopes. R, ve Puttenb. K., ve Moormannc. P., P., (2015) The impact of parental styles on the development of psychological complaints. *Europe's Journal of Psychology 11 (1) 155-168*
- Loos, M.E., Alexander, P.C. (1997). Differential effects associated with self-reported histories of abuse and neglect in a college sample. *Journal of Interpersonal Violence*. 12 (3), 340-360.
- MacPhee, D., Fritz, J. ve Miler-Heyl, J. (1996). Ethnic variations in personal social networks and parenting. *Child Development*, 67, 3278-3295.
- Markus, H. (1977). Self-schemata and processing information about the self. *Journal of Personality and Social Psychology*. 35(2), 63-78.

- Markus, H. (1983). "Self-knowledge: An expended view", *Journal of Personality*, 51, 543-565.
- Markus, H., Moreland, R.L., Smith, J. (1985). Role of the self-concept in the perception of others. *Journal of Personality and Social Psychology*. 49(6), 1494-1512.
- Markus, H.; Nurius, P. (1986). Possible selves. *American Psychologist*. 41, 954-969.
- Martin, R., Watson, D. (1997). Style of anger expression and its relation to daily experience. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23 (3), 284-294
- Mazefsky, A.C ve Farrell, D.A. (2005). The role of violence, peer provocation, family support, and parenting practices in the aggressive behavior of rural adolescent. *Journal of Child and Family Studies*, 14(1); 71-85.
- Merrell. K. W. (1995). An investigation of the relationship between social skill and intemaziling problem in early childhood: construct validity of the preschool and kindergarten behavior scales. *Journal of Psychoeducational Assesment*. 13(3): 230-240.
- Montigny, F. ve Lacharite, C. (2005). Perceived parental effi cacy: Concept analysis, nursing theory and concept develepment or analysis, *Journal of Advanced Nursing*, 49 (4), 387-396.
- Morgan A: (2010) Social capital as a health asset for young people's health and wellbeing. *Journal of Child and Adolescent Psychology*, S2: 19-42
- Morris, C.G. (2002). *Psikolojiyi anlamak*. (Çev: Belgin Ayvaşık ve Melike Sayıl). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları. No: 23.
- Mouton, P. Y. ve Tuma, J. M. (1988). Stres, locus of control and role satisfaction, in clinic and control mothers, *Journal of Clinical Child Psychology*, 17, 217-224.
- Mulhern, R. K., Wasserman, A. L., Friedman, A. G., ve Fairclough, D. (1989). Social competence and behavioral adjustment of children who are long-term survivors of cancer. *Pediatrics*, 83(1), 18-25
- Ogelman, H. G., ve Topaloğlu, Z. Ç. (2014). 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1).
- Ogelman, H., ve Topaloğlu, Z. (2012). 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne babalarının ebeveyn özyeterliliği algısı

- arasındaki ilişkilerin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Oktay, A. (2000). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem.* 2. Basım, İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Olca, O. (2008) *Bazı kişisel ve ailesel değişkenlere göre okulöncesi dönemdeki çocukların sosyal yetenekleri ve problem davranışlarının analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ve Okulöncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Konya
- Owens, E.B. ve Shaw, D.S. (2003) Predicting growth curves of externalizing behaviors accross the preschool years. *J Abnorm Child Psychol*, 31: 575-590.
- Öğüt, F. (2000). *Sosyal uyum ile sürekli kaygı arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Önder, A. (1997). *Küçük çocuklar için kendilik algısı ölçeğinin türkçe'ye uyarlanması ve okulöncesi çocuklarında kendilik algısının yaş, cinsiyet prematüre doğma ve okula devam etme süresine ilişkin olarak incelenmesi.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öngider, N. (2013). *Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki.* *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar.* (4) 420-440.
- Özbey, S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). A study on problem behavior of 60-72 months children who attending public early childhood education institution. *The Journal Of International Social Research*, 2(6): 493-517.
- Özcan, A. (2006). *Hemşire-hasta ilişkisi ve iletişim* (2. Baskı), Ankara, 229-256.
- Özmert, E. (2006). Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi-III: Aile. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49, 256-273
- Öztürk, M. ve Giren, S. (2015). Annelerin ebeveynlik algıları ile çocuklarının problemli davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 477-503.
- Özer, D.S., Özer, K. (2000). *Çocuklarda motor gelişim.* İstanbul: Kazancı A.Ş.
- Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2010). Anne baba olmak ve anne babaların çocuk yetiştirme tutumları.
- T. Güler (Ed.), *Anne baba eğitimi* (s. 35-53). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Uysal, H. ve Akman, B. (2016) Sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği'nin türkçe'ye uyarlama çalışması, *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5(2), 419-446

- Paulou, M. (2014) The effects on students' emotional and behavioural difficulties of teacher-student interactions, students' social skills and classroom context. *British Educational Research Journal*, 40(6) 986-1004
- Parrott, W. G. (2001). *Emotions in social psychology*. In W.G. Parrott (Ed.) Emotions in social psychology (pp.1-19). PA: Psychology Press
- Pedro-Carroll, J.L., Sutton, S.E., Wyman, P.A., (1999). Pathways to aggression in young, highly stressed urban children. *Child Study Journal*, 29(1).
- Perry-Jenkins, M., Repetti, R. L. ve Crouter, A. C. (2000). "Work and family in the 1990s", *Journal of Marriage and the Family*, 62, 981-998.
- Poyraz, M. (2007). *Babaların babalık rolünü algulamalarıyla kendi ebeveynlerinin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Purdon, C., Antony, M., Monterio, S., ve Swinson, R., (1999). Social Anxiety in College Students, *Anxiety Disorders*, 15: 203-215.
- Robak, R. W., Ward, A. ve Ostolaza, K. (2006). Development of a general measure of individuals' recognition of self-perception processes. *North American Journal of Psychology*, 8(1), 337-344.
- Robak, R.W. (2001). Self-definition is psychotherapy: is it time to revisit self-perception theory? *North American Journal of Psychology*. 3(3), 529-534.
- Rocha Lopes, D., Van Putten, C. M., ve Moormann, P. P. (2015). The impact of parental styles on the development of psychological complaints. *Europe's Journal of Psychology*, 11 (1), 155-168.
- Rogers, C.R. (1951). *On becoming a person*. London: Constableve Company Ltd.
- Rugancı, N. (2001). *Atılganlık*, Ankara: Bilkent Üniversitesi Öğrenci Gelişim ve Danışma Merkezi, Koruyucu Ruh Sağlığı Hizmetleri Yayınları.
- Rydell, A., Bohlin, G., ve Thorell, L. B. (2005). Representations of attachment to parents and shyness as predictors of children's relationships with teachers and peer competence in preschool. *Attachment ve Human Development*, 7, 187-204
- Safran, J.D., Segal, Z.V. (1990). *Interpersonal process in cognitive therapy*. New York: Basic Boks, Inc.
- Sak, R., Sak, İ. Ş., Atlı, S.I., ve Şahin, B. (2015). Okul öncesi dönem: Anne baba tutumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3).

- Santos, A. J., Vaughn, B. E., Peceguina, I., Daniel, J. R., ve Shin, N. (2014). Growth of Social Competence During the Preschool Years: A 3-Year Longitudinal Study. *Child Development*, 85(5), 2062-2073.
- Sarı, E. (2007). *Anasınıfına devam eden 5-6 yas grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sette S., Baumgartner E. ve MacKinnon P. (2015) Assessing social competence and behavior problems in a sample of italian preschoolers using the social competence and behavior evaluation scale, *Early Education and Development*, 26(1), 46-65,
- Seven, S. (2006). *6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şehirli, N. (2007). *Çocuk davranışlarını değerlendirme ölçeği'nin geliştirilmesi ve bazı değişkenlere göre incelenmesi.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şener, K. D., (2011) *Annelik Öz-etkililiği Ve Benlik Saygısını Yükseltme Programının Etkisi.* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Schunk, D.H. (2009). *Öğrenme teorileri.* (5. Baskı). Şahin, M. (Ed. ve Çev.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Schwarzer R. ve Fuch R. (1995). *Self-efficacy and healthbehaviors.* To Appear in: Conner M, Norman P. *Predicting Health Behavior: Research and Practice with Social Cognition Models.* Buckingham: Open University Press.
- Strickland, B.R. (Ed.). (2001). *The gale encyclopedia of psychology.* (2. Baskı). United States: Gale Group.
- Soykan, Ç (2003). Öfke ve öfke yönetimi. *Kriz Dergisi* 11 (2), 19-27.
- Stacks, A. ve Goff, J. (2006). Family correlates of internalizing and externalizing behavior among boys and girls enrolled in Head Start. *Early Child Development and Care*, 176(1),67-85.
- Sümer, S. (1998) Incongruent modernities: A Comparative Study of Higher Educated Women from Urban Turkey and Norway, *Sage Journal*.

- Şahin, F. T., ve Özyürek, A. (2008). 5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 395-414.
- Şendil, G. (2003). *Çocuk, ergen ve anne-baba*. İstanbul: Melisa Matbaacılık
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile Araştırmaları Kurumu (2013). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması: Tespitler, Öneriler (Araştırma Ve Sosyal Politika Serisi 07, Birinci Basım, İstanbul*.
- Ülgen, G. ve Fidan, E. (1997). *Çocuk gelişimi*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Tarkoçin, S., (2014) *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 48-66 aylık çocukları olan ebeveynlerin çocukları ile iletişim kurma düzeyleri ve davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İstanbul.
- Tataker, T. (2003). *Ergenlerin atılganlık düzeyi ile ruhsal sorunları arasındaki ilişkinin araştırılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Türk Dil Kurumu (2018)
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gtsvearama=gtsvekelime=i%C3%A7%20d%C3%B6n%C3%BCkveguid=TDK.GTS.51ba5368dd2e76.25390797 adresinden edinilmiştir.
- Tezcan Hatipoğlu, Z. (1996). *Ergenlik çağındaki öğrencilerin benlik tasarımı düzeyleri ile algılanan anne davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Teti, D. M. and Gelfand, D. M. (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first years: the mediational role of maternal self-efficacy. *Child Development*, 62, 918-929.
- Thompson, R. A. (2006). Attachment in early years and effects on later development. 14. Ulusal Psikoloji Kongresi, 6-8 Eylül 2006, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Torres, N., Maia, J., Verissimo, M., Fernandes, M., ve Silva, F. (2012). Attachment Security Representations in Institutionalized Children and Children Living

- with Their Families: Links to Problem Behaviour. *Clinical Psychology ve Psychotherapy*, 19, 25-36.
- Varol, Ş. (1990). *Lise son sınıfı öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkileyen bazı etmenler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Voci, S., Beitchman, J., Brownlie, E.B., ve Wilson, B., (2006). Social anxiety in late adolescence: The importance of early childhood language impairment, *Anxiety Disorder*, 20: 915-930.
- Wang, H. (2014). The relationship between parenting styles and academic and behavioral adjustment among urban Chinese adolescents. *Chinese Sociological Review*, 46 (4), 19-40.
- Weaver, C. M., Shaw, D. S., Dishion, T. J. ve Wilson, M. N. (2008). Parenting self-efficacy and problem behavior in children at high risk for early conduct problems: The mediating role of maternal depression, *Infant Behavior and Development*, 31(4), 594-605.
- Yalçın, H. (2010). *Çocuk gelişim*. Ankara: Nobel.
- Yapıcı, Ş., ve Yapıcı, M. (2010). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Anı.
- Yatağan, T. (2005). *Atılganlık eğitimi programının ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyine etkisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Yavuzer, H. (1999). *Ana-baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2008). *Çocuğunuzun ilk altı yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2014). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi.
- Yıldırım, İ. (2006). *Anne baba desteği ve başarı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2001). Çocukların algıladığı anne baba arasındaki uyum, anne baba tutumu ve benlik algısı arasındaki ilişkiler, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 8(2), 85- 86.
- Yılmaz, A. (2001). Eşler Arasındaki Uyum: Kuramsal yaklaşımlar ve görgül çalışmalar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 4(4), 1-1
- Zupan, M., Gril, A. ve Kav, T. (2000) The Slovenian version of the Social Competence and Behavior Evaluation Scale Preschool Edition (OLSP): *The Second Preliminary Validation*. *Horizons of Psychology*, 9(4) 7-23

EKLER

A. EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN KENDİLİK ALGISI ÖLÇEĞİ

Değerli Katılımcı

Bu araştırma, Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi yüksek lisans tezi olarak yürütülmektedir. Araştırmada 4-5-6 yaş çocuk sahibi ebeveynlerin ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algılarının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma sonuçlarının sağlıklı olabilmesi için içten ve dürüst cevaplar vermeniz büyük önem taşımaktadır. Sizden toplanan veriler, yalnızca bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacaktır. Burada verdiğiniz bilgilerin 3. şahıs ya da kurumlarla paylaşılması söz konusu değildir. Lütfen soruları tam olarak okuduktan sonra kendinize en uygun olan cevabı işaretleyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Lütfen işaretlenmemiş soru bırakmayın.

Sorularınız için mail adresime başvurabilirsiniz: gulsahoner81@gmail.com

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Gülşah Öner Koçak

Anneyim () Babayım ()

1. Çocuğunuzun Yaşı:

2. Sizin yaşıınız:

3. Eğitim Durumunuz:

Okur yazar değil () Okur yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise ()

Üniversite () Lisansüstü (Master/Doktora) ()

4. Şu anki medeni durumunuz: Evli () Boşanmış () Dul ()

5.Kaç yıllık evlisiniz?

6. Başka çocuğunuz var mı? Evet () Hayır ()

Anne iseniz bu soruları cevaplandırınız:

Şu anki çalışma durumunuz: Çalışıyorum () Çalışmıyorum ()

Şu an çalışmıyorsanız bile, daha önce bir çalışma deneyiminiz oldu mu? Evet ()
Hayır ()

Evet ise, işinizi bırakma sebebiniz:

() İşten çıkarıldım ve yeni bir iş bulamadım

() Çocuğa bakacak kimse olmadığından çocuğuma bakmak için işimi bırakmak zorunda kaldım

() Çocuğuma kendim bakmak istediğimden dolayı kendi isteğimle işimi bıraktım.

() Diğer;

Aşağıdaki ifadeler, sizin kendinizi nasıl bir ebeveyn olarak gördüğünüz, ebeveynlik hakkındaki görüşleriniz ve ebeveynliği nasıl gerçekleştirdiğiniz ile ilgilidir.

Lütfen her bir ifade için dört kutudan sadece birini işaretleyin.

SİZİ EN İYİ TANIMLAYAN CÜMLEYİ İŞARETLEYİN.

Örneğin, ısınaktan hoşlanıyor gibiyseniz kutuyu aşağıdaki gibi doldurabilirsiniz.

	Bana göre gerçekten doğru	Bana göre kısmen doğru				Bana göre gerçekten doğru	Bana göre kısmen doğru
Soru	✓		Bazı insanlar	Öte yandan	Bazı insanlar		

			ıspanaktan hoşlanır.		ıspanaktan hoşlanmaz		
--	--	--	-------------------------	--	-------------------------	--	--

LÜTFEN UNUTMAYINIZ: HERBİR SORU İÇİN SADECE BİR KUTUYU İŞARETLEYİNİZ.

	Bana göre gerçekt en doğru	Bana göre kısmen doğru				Bana göre gerçekt en doğru	Bana göre kısmen doğru
1. Soru (Yatırım)			Bazı ebeveynler nasıl iyi ebeveyn olunacağı konusunda çok fazla oku	Öte yandan	Bazı ebeveynler ise ebeveynlik ile ilgili okumaya pek zaman harcamaz		
2.Soru (Yeterlilik)			Bazı ebeveynlerin çocuk yetiştirmenin doğru ve yanlış şekilleri konusunda net fikirleri vardır		Bazı ebeveynler ise kendi çocuklarını yetiştirme yolları hakkında şüpheleri vardır		

3.Soru (Rol Doyumu)			Bazı ebeveynler çocukları olduğunda n beri arkadaşlarını yeterince göremediğini düşünür		Bazı ebeveynler ise eski arkadaşlarını önceki kadar sık görüyor ya da yeni arkadaşlar edinmişlerdir		
4.Soru (Rol Denge)			Bazı ebeveynler sıklıkla keşke çocuk yapmasaydım der		Bazı ebeveynler çocuk sahibi olmaktan nadiren pişmanlık duyar		

B. SOSYAL YETKİNLİK VE DAVRANIŞ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Bu araştırma, Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi yüksek lisans tezi olarak yürütülmekte olup, 4-5-6 yaş çocuk sahibi ebeveynlerin ebeveynlik rolü kendilik algılarıyla çocuklarının sosyal yetkinlik düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Araştırma bilimsel bir nitelik taşıdığından derlenen bilgiler gizli tutulacaktır. Burada verdiğiniz bilgilerin 3. şahıs ya da kurumlarla paylaşılması söz konusu değildir.

Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Gülşah Öner Koçak

Sorularınız için mail adresime başvurabilirsiniz: gulsahoner81@gmail.com

Öğretmenin Adı: _____ Öğrencinin Adı: _____

Anaokulunun Adı: _____ Tarih: _____

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirmesi

Aşağıdaki listede bir çocuğun duygusal durumu ve davranışları ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Verilen numaralandırma sistemini göz önünde bulundurarak ifadelerdeki davranışları anketi doldurduğunuz çocukta ne kadar sıklıkla gözlemlediğinizi işaretleyiniz:

Bu davranışı

(1) HİÇBİR ZAMAN (2 veya 3) BAZEN (4 veya 5) SIK SIK (6) HER ZAMAN
gözlemliyorum.

2. Zorda olan bir çocuğu teselli eder ya da ona yardımcı olur.	1	2	3	4	5	6
5. Huysuzdur, çabuk kızıp öfkelenir.	1	2	3	4	5	6
7. Çekingen, ürkektir; yeni ortamlardan ve durumlardan kaçınır.	1	2	3	4	5	6
9. Grup içinde içe dönük ya da grupta olmaktan huzursuz görünür.	1	2	3	4	5	6
10. En ufak birşeye bağırıp çığlık atar	1	2	3	4	5	6
13. Anlaşmazlıklara çözüm yolları arar.	1	2	3	4	5	6

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyad, Ad: Koçak, Gülşah

Uyruk: Türk (T.C.)

Doğum Tarihi: 21 Ocak 1981, Bursa

Medeni Durum: Evli

Telefon: +90 5053711963

Email: gulsahoner81@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	ODTÜ	2003
Lise	Bursa Karacabey Kız Meslek Lisesi	1997

İŞ DENEYİMİ

Yıl	Kurum	Görev
2003-2017	MEB	Okul Öncesi Öğretmeni

YABANCI DİL İngilizce (İleri düzey)